

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1929

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 50
ΑΘΗΝΑΙ

ΤΟ ΠΥΡΓΙ (ΧΙΟΣ)

(Φωτογραφία ὑπὸ Γεωργίου Τσίμα)

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Γ'—1929

ΑΘΗΝΑΙ, 15 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 64

ΔΟΥΛΕΙΑ

Στους δρόμους τούς παντέρημους, μόνος πού περπατώ,
κι' ακούω τούς ἴδιους μου παλιούς σαν κρόταλων ἀχό,
τὸ μάταιο συλλογίζομαι τῆς ὑπαρξῆς ἐδῶ,
καὶ θέλω πρὶν τῆς ὥρας μου νὰ πάω στὸν οὐρανό.

Ἔνας ἀπέραντος ἀγρός ἢ φύση κ' ἢ ζωή,
νὰ σπείρωμε, νὰ κάμωμε γλυκεῖα συγκομιδή,
μὰ ἀχ! πὶὸ πολὺ πρέπει δουλειά! Νὰ χύνουμε πατάμι
τὸν ἴδρωτα, γιὰ τὸν καρπὸ πού πέφτει μὲς στὸ χράμι.

Τσαπί, νερὸ γιὰ πότισμα, —κ' ἢ ἑλιά θὲ νὰ ψηθεῖ,
καὶ τὸ σταφύλι τ' ἀγουρο ταχειά θὰ γινωθεῖ,
πλάι στὸ στάχυ κίτρινο τὸ στάρι θ' ἀπανθίζει,
γλυκὸ σὰ σῦκο, —καὶ καπνὸς στὰ χεῖλη ἄς φουμαρῖζει . . .

Ἐμπρός, παιδιά! κ' εἶν' ἢ δουλειά ἢ μόνη ἀπολαυή,
πρωί, πρωί, στὸ ἔργο μας, πριχοῦ ὁ ἥλιος βγεῖ:
στὸ ξέρωτο τὸ πρόσφαγο, στὸ μεσημέρι τὸ ψωμί,
ἔχουν πὶὸ γλύκα κ' εἶν' ἀγνή σαν εὐλογία ἢ ἀμοιβή.

ΡΟΜΑΝΤΣΑ

Πολλὲς γυναῖκες σὲ σωρό: ἐδῶ οἱ ἀγαπημένες,
ἐκεῖθε οἱ μάγες οἱ παλιές, οἱ ἀλλοτινὰ ἐρωμένες,
πού τὸ γλυκὸ τὸ μάγι τους σήμερα ξένο σβήνει
καὶ πούλιες ἄυλες χρυσαφιοῦ στὰ δάχτυλά μου ἀφήνει.

Ἦσαν πολλὲς κ' ὅσο περνάει ὁ χρόνος, λιγοςτεύουν,
γίνονται σπάνιες κ' ἀκριβές . . . καὶ κάποτε μᾶς γενεῶν,
ὅπως ἐκεῖνες οἱ συχνὲς δρομῶν παλιῶν καὶ πρώτων,
μὲς στ' ἀνθισμα τῆς νεότητος μας καὶ τῶν σφοδρῶν ἐρώτων . . .

Στὴ λήθη πάνε, ὅσο ἔμεῖς μαραζωτοὶ γεροῦμε,
χάνομε τὴν ἀγάπῃ τους κι' ὅ,τι σὲ θέαμα κλειοῦνε'
μάγουλα ρόδινα, μιλιές, μάτια, χεράκια, χέλιη,
στὴ μοναξιὰ μας σβήνουνε σὰν βραδυνοὸ καντήλι.

Ἔτσι, σὲ λίγο, ἀπόμερα θὰ σέρνομε τὸ βῆμα
στ' ἄρωμα μπρός μας πού θ' ἀνθεῖ, τὸ μαῦρο μόνο μνήμα'
στὴν ἀραχνιά μιᾶς κἀμαρας θὰ βήχωμε μὲ κόπο,
ὡς πού σὲ λίγο νὰ μᾶς πᾶν μὲς στῶν νεκρῶν τὸν τόπο...

ΡΩΜΟΣ ΦΙΛΥΡΑΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

Α'—ΓΕΝΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Τὰ σύνορα τῶν Ἀπομνημονευμάτων καὶ τῆς Αὐτοβιογραφίας συγχέονται συγγήθως. Τοῦτο εἶναι μειονέκτημα τοῦ πολυτίμου αὐτοῦ εἴδους τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν πηγῶν ὅχι ὅμως ἀδικαιολόγητον.

Ὅσον σφικτὰ καὶ ἂν κλείσῃ κανεὶς τὰ μάτια του μὲ τὸ ἀριστερόν του χέρι—τὸ δεξι κρατεῖ ἤδη τὴν πέννα—περιλαμβάνων εἰς τὸ σφίξιμον αὐτὸ καὶ μέρος τοῦ μετώπου, διὰ τὴν ἀντικειμένην τῆς ἀντιλήψεως τῆς μνήμης του, αἱ ἐντυπώσεις αὐταὶ τοῦ παρελθόντος διὰ τὴν ζωντανέψουν, θὰ περάσουν ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ Ἀπομνημονευτοῦ, ἢ ὅποια ἐπιτρέπει τὴν ἐλευθέραν διάβασιν μετὰ τῶν αὐτοβιογραφικῶν τῆς ἀξιώσεων. Αἱ ἀξιώσεις αὐταὶ, διὰ τῆς παρεμβάσεως τῆς προσιδιάζουσας εἰς κάθε ἄτομον ἰδιότητος, ἢ ὅποια σχηματίζεται μυστηριωδῶς ἀπὸ ποικίλα δημιουργικὰ στοιχεῖα τοῦ ἀτόμου αὐτοῦ καὶ λέγεται *χαρακτὴρ*, πολλάκις ὑφίσταται κάποιαν αὐτοῦποβολήν, καὶ τότε ὁ αὐτοβιογράφουμένος ὑποδεικνύει, καὶ ὅταν δὲν τὸ λέγῃ καθαρά, ὅτι «τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐγένετο».

Θέλετε καὶ μάρτυρας; Παρέχει ἐνλοτε καὶ τοιοῦτους: πάντας νεκρούς. Καὶ ὡς εἶναι γνωστὸν, ὁ νεκρὸς κυρίως δὲν ὁμιλεῖ καὶ δὲν διαμαρτύρεται. Κάτι μυστικὰ τριξίματα—ἄμφισβητούμενα καὶ αὐτὰ—δὲν κατορθώνουν τίποτε.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ἀπεφάσισα ὡς τελευταῖον μου ἔργον νὰ γράψω τὰ Ἀπομνημονεύματά μου—«Ἀπομεινάριον» μάλιστα

τὰ τιτοφορῶ—καὶ ν' ἀποφύγω εἰς αὐτὰ πᾶσαν περιαιτολογία, θέτων ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ ἔργου μου τὰ προσδιοριστικὰ: *τί εἶδα, τί ἤκουσα, τί σχετικὸν ἐδιάβασα εἰς τὴν ζωὴν μου*. (ἐλπίζω δὲ νὰ κατορθώσω τοῦτο ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, ἀλλὰ καὶ δίκαιον) ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅμως τὸ πρᾶγμα διαφέρει: ὁ κύριος Γρηγόριος Ξενόπουλος μου ζητεῖ, σώνει καὶ καλά, νὰ τοῦ γράψω τὰ *Φιλολογικά μου Ἀπομνημονεύματα*. Δηλαδή τὴν ἐμφάνισιν καὶ δράσιν μου εἰς τὴν δημιουργικὴν φιλολογοίαν μας καὶ τὰς σχετικὰς μου ἐντυπώσεις. Ἐδέχθην νὰ πράξω τοῦτο, διὰ τὸ πρῶτον, ἐπὶ τοῦ παρόντος, διάστημα τοῦ φιλολογικοῦ μου σταδίου, τὸ ὅποion περιλαμβάνει μετὰ τῶν ἐτῶν 1872 καὶ 1876.

Πρόκειται πλέον περὶ καθαρᾶς Αὐτοβιογραφίας, διὰ τὸν ἐξῆς μάλιστα ἐνδυναμωτικὸν τῆς δικαιολογίας λόγον:

Εἶχα τότε ἡλικίαν 20—25 ἐτῶν μὲ ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας δὲν συνεδεόμενον. Ἡ συτροφία μου ἦτο *φυσιολατρικὴ*. Τὴν Κυριακὴν μας τὴν ἐπεργούσαμε ἀπάνω στὰ βουνά, δίπλα στὶς πλαγιές, μέσα στὶς ρεματιές, κοντὰ στὶς βρυσσοθλές, τὸν ἰσκιό τοῦ ἐρημοκκλησιοῦ.

Εἰς τὴν συτροφίαν μας—εἶναι ἀλήθεια—εἶχαμε καὶ ἕνα ποιητὴν: τὸν *Κωνσταντῖνον Ἰεροκλή*, τοῦ ὁποίου ὅμως ἐκοροῦδεύαμε κυρίως τὴν ἐρωτομανίαν. Οἱ ἄλλοι ὅλοι ἡμεθεῖς ἐρωτευμένοι μὲ τὴν φύσιν καὶ μόνην. Καὶ ἐνθυμοῦμαι ὅτι κάποτε τὸν ἀτυχέστατον

αὐτὸν φίλον μας, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἀγνήν ψυχὴν καὶ τὸν δυνατὸν χαρακτῆρα εἶχαμε ἀπεριόριστον ἐκτίμησιν, τὸν συνεκινήσαμεν, χωρὶς νὰ τὸ θέλωμεν, εἰς βαθμὸν τὸσον μεγάλον, ὥστε νομίζω ἔτι ἀκούω ἀκόμη τοὺς λυγμούς του: Ὁ ζωηρότερος καὶ ἀκραιότερος εἰς ἔδοιπορικὴν ἀντοχὴν τῆς συτροφίας μας *Παναγιώτης Κονδύλης* ἤρε κάπου παραπεταγμένον τὸ σήμαντρον ἐνὸς ἐρημοκκλησιοῦ ἀνέβηκε λοιπὸν εἰς ἕνα ὕψωμα καὶ ἄρχισε νὰ τὸ κτυπᾷ μὲ τὸ μαχαίρι τοῦ φωνάζων δυνατὰ: «Ἰεροκλή! θάβουν τὴν ἐρωμένη σου!...»

Δι' ἀτυχίαν μου, ἐγὼ εὐρέθηκα κοντὰ του καὶ ἐγὼ τὸν ἐδέχθηκα ὀδυρόμενον εἰς τὴν ἀγκαλιά μου, ἀπὸ τὴν ἐποίαν διὰ τὸν ἀπομακρύνω—εἶχε δὲ θηριώδεις δυνάμεις—εἶδα κ' ἔπαθα.

Εἰς τὴν συτροφίαν μας ἀκόμη εἶχαμε τότε καὶ ἕνα μουσικόν, δεξιότεχνην δηλαδή τοῦ πλαγιαίου. Ἀλλοίμονον, ἂν ἀκούετο κάπου ἢ ἐρωτικῆ προκλήσις τῶν ἀηδονιῶν! Ἐπληθαζεν αὐτὸς τότε καὶ μὲ τὰς διαποικίλσεις τῶν τόνων ἐπὶ ἐνὸς μουσικοῦ θέματος, ἔδαιμόνιζε τὸ ἀηδόνι.

Μὲ ὅλας τὰς περιπετείας τοῦ κατόπι βίου μου καὶ τῆς οἰκογενειακῆς στοργῆς τὰς ἀποκλειστικὰς ἀξιώσεις, ἐστάθη ἀδύνατον νὰ λησμονήσω τὴν εὐγενεστάτην αὐτὴν καὶ ροδίζουσαν ἀπὸ ἐρυθρὰ ἀρετῆς καὶ ἀγνότητος ὑπαρξίν, τὸν φίλον τῆς ψυχῆς μου *Χαράλαμπος Βιλαέτην*, ἀπὸ μητρὸς ἑγγονον τῆς *Μαριάννας Μακρῆ*, ἀδελφῆς δηλ. πρεσβυτέρας τῆς «Κόρης τῶν Ἀθηνῶν».

Εἶχαμε καὶ ἕνα ρήτορα: τὸν συμφοιτητὴν μᾶς *Κωνσταντῖνον Ψιλιῶνον*. Ἡ προῶρως ἐκλιποῦσα μεγαλοφυΐα αὐτῆς ἦτο προωρισμένη νὰ χαρακτηρίσῃ ἴσως διὰ τοῦ

ὀνόματός της κάποτε ἐποχὴν δόλοκληρον. Κατόπιν ἢ συντροφία ἠδύνησεν, ἐτροπικοῦθη, ἐνεφανίζετο κάποτε καὶ ὡς σῶμα ἔδοιπορικὸν δόλοκληρον. Ἐδ' σῶμα αὐτὸ ἐνλοτε, ὅταν ἐπρόκειτο περὶ μεταβάσεως εἰς θέσιν μεγάλῃς ἀποστάσεως, μετεχειρίζετο διὰ τὴν μέχρις ἐνὸς σημείου ἀφίξιν καὶ διὰ τὰς ἀποσκευὰς καὶ κάποιον κάρρο, τοῦ εἴδους τὸ ὅποion κοινῶς λέγεται ἀμάξι.

Αὐτὰ ὅλα ὅμως θὰ τὰ ἀφηγηθῶ διὰ τὴν ἀντικειμένην ἐπαχίαν, ἢ ἐποίαν ἂν καὶ ἀπέχει ἀπὸ ἡμᾶς τώρα πραγματικῶς κατὰ τὸ ἡμῶν ἐνὸς αἰῶνος, ἐν τούτοις οὐσιαστικῶς ἐμφανίζει ἀφάνταστον διαφορὰν νεανικῆς ζωῆς καὶ ἐντυπώσεων.

Καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ, ἐκφεύγον τὸν ἀτομικὸν καὶ εἰσερχόμενον εἰς τὸν κοινωνικὸν κύκλον, θὰ ἐπιμείνω ἰδίως.

Αὐτὰ ὅλα προέταξα κυρίως διὰ τὴν δικαιολογήσασθαι ἐμὲ αὐτὸν, διατί, γράφων χάριν τῆς «Νέας Ἐστίας» τὰ φιλολογικά μου ἀπομνημονεύματα, αὐτοβιογραφοῦμαι.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι, διαρκούσης τῆς πρώτης αὐτῆς περιόδου τῆς φιλολογικῆς μου δράσεως, ἀντίκρουσα τοὺς τότε φιλολογοῦντας ἀλλὰ τοὺς ἀντίκρουσα ὡς ἀντίπαλος, ἀμυνόμενος μάλιστα ἀντίπαλος, εἰς ἀπόκρουσιν καὶ ἀντεπίθεσιν ἀνδρῶν κεκτημένης ἤδη φιλολογικῆς δόξης, πού ἐξεσπάθωσαν ἐναντίον ἐνὸς νεαροῦ καὶ ὅπως ἀγνώστου ἀνθρώπου, ὁ ὅποιος ἐτόλμησε, μόλις ἐπάτησε εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, νὰ γράψῃ ὅ,τι τοῦ κατέβη καὶ νὰ βραβευθῇ κ' ὅλας εἰς ἡλικίαν 19 πρὸς τὰ 20 ἔτη του.

Αὐτὰ λοιπὸν θὰ τὰ διαβάσετε, ἐὰν μὲ ἀξιώσετε τῆς τιμῆς ταύτης, ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς τεύχους τῆς «Νέας Ἐστίας».

Δ. Γ. Ρ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ

ΜΙΑ ΦΡΙΚΙΑΣΤΙΚΗ ΕΠΕΤΕΙΟΣ

ΑΠΟ ΤΗ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΤΡΑΓΩΔΙΑ

(ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ)

... Βύλασε τὸ παιδί της ἡ Ἀϊσά, τὸ πλῖθωκε μὲ προσοχὴ στὴ νάκα του, πού τὴν εἶχε κρεμασμένη σὲ μιὰ βελινιδιά, καὶ τὸ κουνάει νὰ πλαγιάσει. Κι ὅπως παγαίνει περαδῶθε ἡ κούνια, πετάει κι ἡ σκέψη της ἀπὸ τὸν ἄντρα στὸ παιδί της κι ἡ καρδιά της πλημμυραίνει ἀπ' ἀναγάλλιαση, χαρὰ κ' ἐφτυχία κι ἀναβλύζει γλυκὸν χαρὰ καὶ χαϊδεμένα νανουρίσματα :

*Νόνι νάνι, νάνι, ναάνι
κι ὅ,τι τὸ πονεὶ γὰ γειάανει !*

πού ξακολουθῶν ἀτέλειωτα καὶ μυριοδιπλογύριστα, ὅπως μυριόδιπλη καὶ χάρις τέλος εἶναι καὶ τῆς μάννας ἡ ἀγάπη.

Ἐγαν καιρὸ γύρισε κι ὁ ἄντρας της ἀπὸ τὸ χωριό, φέρτωσε καὶ τὸ ρέστο στάρι στὸν ἀραμπᾶ κι ἀπὲ πῆρε τὸ δικράνι κι ἀρχισε νὰ σωρώνει τᾶχερα σὲ μι' ἀκρη τάλωνιού. Στερνὰ τὰ σκέπασε καλὰ μὲ ξερόκλαρα, ἀφάνες κι ἀγκαθιές, κι ἔρριξε ἀπάνου βαριά δοκάρια καὶ πέτρες.

— Γιατί τὰ σκέπασες τᾶχερα, Κιαμήλ ; ρώτησε ἡ γυναῖκα του. Δὲ θὰν τὰ κουβαλήσουμε τώρα ;

— Ὁχι, Ἀϊσά. Παραπέρα τὰ παλινουμὲ τώρα δὲν ἔχουμε τράτο ...

— Γιατί, Κιαμήλ ; Τί θὰ κάμεις τώρα ;

— Θὰ συνεμπάσω καὶ τάλωνι τοῦ Χασάν. Ἐκεῖνος κυνηγιέται καὶ δὲν κοιτάει νὰ ξαναφάνει στὸ χωριό. Ἡ γυναῖκα του δὲ μπορεῖ μοναχὴ της. Ἐχει καὶ τὰ παιδιά, βλέπεις ...

— Μὰ ὁ Χασάν μᾶς ἀδίχησε, Κιαμήλ. Μοίρασε ὅπως ἤθελε !

— Τί γὰν τοῦ κάμουμε, γυναῖκα ; Ἀ-

φοῦ ἔναι μεγαλύτερος ... Μὰ κάποτε θὰν τὸ καταλάβει τᾶδικο. Κι ἂ δὲν τὸ καταλάβει ἐκεῖνος, τὸ βλέπει ὁ Ἀλλάχ ! ..

— Δὲ μᾶς χωνέβει κι οὔτε θέλει νὰ μᾶς ἀκούει ! ἐπίμεινε ἀκόμα ἡ Ἀϊσά.

— Ἐμεῖς δὲν κάνει γὰν τὸν ξεσυνερίζομαστε, γυναῖκα. Πρέπει γὰν τοῦ βρεθοῦμε κιόλας ἐτῶρα στὴν περιστάσή του ... Καὶ ξένος γὰν ἦτανε, ὄχι πού 'ν' ἀδερφός μας ! ..

— Καλὰ, νοικοκύρη ! .. Κάμε ὅ,τι σὲ φωτῆσει ὁ Θεός ... Μόνο πού κάνεις τὸ καλὸ καὶ βρίσκεις τᾶνάθεμα ! Τονε βόηθαγες τόσα χρόνια, πρὶν παντρευτεῖς, καὶ γιὰ τὸ σπολλάτη ἐκράτησε τὰ καλῆτερα χωράφια καὶ σᾶφηκε τίς ἀκρες ...

— Καὶ τὰ δικὰ μας χωράφια δὲν εἶναι γιὰ πέταμα ! τὴν παρηγόρησ' ὁ Κιαμήλ. Δὲ θὰ κάμει περισσότερο γέννημα ἐκεῖνος ... Τᾶδικο τοῦ Χασάν τὸ διόρθωσ' ὁ Θεός. Κατάλαβες ; Κι ἄλλονένα, ἐμεῖς γὰν εἴμαστε καλὰ, κι ἄπε χωράφια ...

Ἡ Ἀϊσά δὲν ἐμίλησε πλιά. Πῆγε καὶ ξεκρέμασε τὴ νάκα, τὴν πέρασε στὴν πλάτη της ἀγάγια γάλια γιὰ νὰ μὴν ξυπνήσει τὸ παιδί, μάζωξε τὸ σκοινὶ πού τὴν εἶχε κρεμασμένη κι ἀκολούθησε τὸν ἄντρα της, πού πάγαινε κοντὰ τὸν ἀραμπᾶ, σαλαχώντας τὰ βόδια. Τόπο τόπο, τὰ κέντριζε κιόλας μὲ τὴ θεόρατη φουκέντρα του, μὰ κείνα οὔτε τότε δὲν ἀλλάζανε τᾶργό, ἀτάραχτο κι ὀνὸ κανονικὸ βῆμα τους.

Ὁμοῖα ἀργόσουρτος, μονότονος κι ἀτάραχος ἦτανε κι ὁ νηχὸς πού ἔβγαινε ἀπὸ τοὺς ξύλινους τροχούς τοῦ βαρουσοτωμέ-

νου ἀραμπᾶ καὶ σκρόπαγε στὴν κάπελη σὰ μιὰ πρωτόγονη μουσική :

« τριλλ . . . τριτρίλλ . . . τριτρίτρίτρίλλ . . .
τραριλαρίλλ . . . λαριλαρίλλ . . .
τριτριλαρίλλ . . . λαριλαρίλλ . . . »

Κι ὅπως ἀχολογοῦσ' ὁ τόπος, ὁ Κιαμήλ, συνεπαρμένος, διαλογιζότανε πῶς ἄκουγε κάποιον παλιὸ τραγούδι, πού λέγανε οἱ ἀθῶποι πρὶν ἀκόμα πονηρέψει ὁ κόσμος καὶ τηράει ὁ ἕνας νὰ βγάλει τὰ μάτια τάλωνου. Μὰ τώρα τὸ τραγούδι κείνο τὸ τραγουδᾶνε μοναχὰ τὰ πράματα κι ὁ νηχὸς του ξεχωρίζει στοῦ νεροῦ τὸ κελάρωμα, στοῦ κοπαδιοῦ τὰ κουδουνίσματα, στᾶραμπᾶ τὸ τριζιμο ...

Καὶ τώρα τοῦ φαινότανε πῶς ἄκουγε τὸ παλιὸ τραγούδι μᾶθρώπινα λόγια :

« Ἡ Ἔργασία ποτὲ δὲν πάει ἀκαρπῆ κι οὔτε μᾶς ἀφήνει δίχως ξεπλερωμὴ ; ὄγιος δουλέψει χάσιμο δὲν ἔχει !

Ἡ γῆς πού ποτίζεται μὲ ἴδρωτα, καρποφορεῖ καὶ νὰ ! γιομάτοι ἀπ' ἀγάθᾶ της γυρίζουμε στὸ σπῖτι, πού θὰ πλημμυρίσει ἀπὸ ἐφτυχία καὶ γαλήνη.

Ὅλον τὸ χειμῶνα θὰ τρώμε τίς φρεσκοξυμαμένες λαγάνες κι ἀπὸ τὰ τζιάκια τοῦ σπιτιῶνε θὰ βγαίνει καπνός, πού θὰ ὀδηγᾶει τοὺς κοπιασμένους διαβατάρηδες στὴ φιλόξενη σκεπή μας.

Θὰ τρώνε, θὰ ξεκουρόζονται, θὰ κοιμοῦνται στὸ παραγῶνι, καὶ τὴν ἀβγὴ θὰ τραβᾶνε τὸ δρόμο τους στυλωμένοι, καὶ ἡ καρδιά τους ὀλόγιμη ἀπ' ἀγάπη θάλησιμονάει τοὺς μυχτροὺς διαλογισμοὺς κι ἀπὸ τοὺς δρόμους τοῦ κακοῦ θὰ ξεστρατίζε.

Ἐπερὶ καὶ σιδερένιοι θὰ πορέβουμε, μὲ τὴ δουλιὰ καὶ μὲ τὴν ταχτικὴ ζωὴ μας τὸ στρώμα μας δὲ θὰ βρωμῆσει ἀπ' ἀρρώστειας χνώτα ἀκόμα καὶ στὰ βαθιὰ γεράματα, ἡμέρα ὁ Χάρος δὲ θὰ μᾶς ἔβρει στὸ στρωσάδι.

Γιὰ τὸ ἀξίζει νὰ εἰπωθεὶ καὶ νὰκουστει ὡς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου :

— Ἡ Ἔργασία εἶν' ὁ Θεός, ὁ ἀναιώνιος καὶ παντοδύναμος !

Ἐστηρίζεται στὴ μόνιαση, στὴν ἀγάπη καὶ στὴν εἰρήνη.

Ἄς εἶν' γιὰ πάντα βλοημένο τὸ νομά της, κι ὅσοι πιστὰ τὴν ἀκολουθᾶνε κι ἀφοτοὶ μακαρισμένοι νὰ 'ναι ! »

— « Ντούρ ! » ἀκούστηκε ἄξαφνα κι ἀπὸ τὸ μονοπάτι ξεπροβάλανε πεντέξι στρατιῶτες.

Ὁ Κιαμήλ κράτησε τὰ βόδια δίχως δέφτερο λόγο καὶ περίμενε ὑποταχτικά. Ὁ ἀποσπασματάρχης τόνε πρόσταξε νὰ ξε-

φορτώσει ἀμέσως τὰ σακιά καὶ νὰ γυρίσει πίσω.

Ὁ τούρκος δὲν τόλμησε νὰ ρωτήσῃ τὸ γιατί, μὰ περπάλεσε μόνο γὰν τὸν ἀφήκουσε νὰ πάει ὡς τὸ χωριὸ νὰ ποδηκίσει τὸ στάρι.

— Νὰν τὸ πάει ἡ γυναῖκα σου ! τοῦ λένε.

— Μὰ εἶναι πολὺ, ἀντίτεινε.

— Ἄς πάει πολλές φορές !

— Ἐχει καὶ τὸ παιδί, μουρμούρισε, μὲ τὴν ἐλπίδα πῶς ἀφοτὸ θὰν τοὺς λυγίσει γὰν τὸν ἀφήκουσε νὰ πάει.

— Φιάνει ! τὸν ἄγγρειψ' ἕνας φαντάρης κι ὁ Κιαμήλ δὲν ξαναπερπάλεσε. Δὲν ἦταν ἀργητὸ γὰν τὸ ἀρχίσουνε, κι ἀπὲ βάλε μάρτυρες πλιά ὅσο νὰ σταματήσῃ ὁ ὑποκόπανος ...

Γιὰ τὸ δίχως ἀργοπόρια ξεφόρτωσε τὰ σακιά καὶ τᾶκούμπησ' ἀπόμωρ' ἀπ' τὸ δρόμο. Στερνὰ ἔπιασε τὰ βόδια ἀπὸ τὰ λουριά καὶ τὰ γύρισε πίσω, ἀκολουθώντας τᾶπόσπασμα ὑποταχτικά κι ἀμίλητα.

Ὅσες στὴ γυναῖκα του δὲν εἶπε κουβέντα τῆς ἔρριξε μόνο μιὰ κλεφτὴ ματιά, τὴν κοίταξε καὶ κείνη καὶ τὸ παιδί τους μ' ἕνα τρυφερὸ βλέμα, πού ἔδειχνε πῶς ἐκεῖ μέναν οἱ λογισμοὶ του ...

Στὸ δρόμο πού πάει κατὰ τὴ θάλασσα, προχωρεῖ ἀργοσάλεφτη, πυκνὴ, μακρονὰ καὶ λυπητερὴ συνοδεία. Πίνε ἀνακατεμένα γυναικόπαιδα, μωρτίνια, ἄλογα φορτωμένα καὶ γελάδια ζεγμένα στοὺς ἀραμπάδες, πού καθὼς εἶναι ξεχαρβαλιασμένοι ἀπὸ τὰ πολύμερα τραντάγματα, τριζοβολᾶνε θλιβερὰ καὶ συφοριασμένα, καὶ τὸ παρῖφωνο ἀχητὸ τους δὲ μοιάζει πλιά μὲ τὸ παλιὸ τραγούδι, παρὰ μὲ σπαραχτικὸ μοιρολόι πού σφάζει μέσα στὴν καρδιά.

Ἐξὸν ἀπὸ τοὺς τούρκους ἀραμπιτζήδες, πού πάνε φορτωμένο τὸ ὕλικὸ τοῦ στρατοῦ, τραβᾶνε καὶ μπουλούκια χριστιανοί, πού φεύγουν ἀπὸ κείνα τὰ μέρη. Καλὰ καλὰ δὲν ξαίρουνε πού πάνε. Εἶδηση δὲν ἔχουνε πού θὰ καταλήξουνε. Ἀπὸ τὰ σπῖτα τους φύγανε, ἀκολουθώντας τὸ στρατό, μὲ τὴν ἰδέα πῶς θὰ ξαναγυρίσουνε σὲ λίγο. Γιὰ λίγες μέρες—ἔτσι ἀκούστηκε—γιὰ λίγον καιρὸ, νὰ τραβηχτοῦνε πρὸς τὴν ἀ-

προγυμνὰ τὰ λιγυρὰ στρατεύματα κι ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς, νὰ μὴ μείνει κανένας στὰ μέρη πού 'ναι μακριὰ ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ κέντρα.

Ἔτσι μισήσανε ὅλοι καὶ τραβᾶνε πρὸς τὴ θάλασσα, πρὸς τὶς μεγάλες Ἑλληνικὲς πολιτείες. Μὰ δὲν πάνε μοναχοὶ τους: μαζί τους πήσανε κι ὅ,τι μπορούσανε, ὅλα τὰ πράματα πού εἶχανε ὑποψία πὸς θὰ τὰς τὰ παίρουνε καὶ δὲ θὰ τὰ βροῦνε στὸ γυρισμὸ τους. Ξεδιαλέξαν ἀπὸ τὸ ἔχει τους τὰ πιὸ πολυτίμα ρούχα, μόμπιλα κι ἀνάχρια τοῦ σπιτιοῦ, τὰ φορτώσανε σάραμπάδες, σάλλογα, σὲ βασταγά, πήσαν ἀκόμα καὶ στὸ νῶμο τους καὶ πάνε.

Μερικοὶ σέρνουνε μαζί τους καὶ γελάδες μὲ τὰ μουςκαράκια τους, ἀρνιά, μαρτίνες καὶ κότες ἀκόμα. "Ὅ,τι ἔχει κι ὅ,τι μπορεί ὁ καθένας. Μιὰ κοπέλλα πηγαίνει στὰ χέρια τῆ μηχανῆ τῆς. Ποιὸς ξαίρει πόσα ὄνειρα στήριξε σὲ δάφτη τὸ φτωχὸ κορίτσι, ἴσως μὲ κείνη τῆ μηχανῆ ἔβγανε τὸ ψωμί τῆς, καὶ τώρα τὴν παίρνει μαζί τῆς σὰν ἱερὸ κειμήλιο!

Ξεκινήσαν ὅλοι μὲ τὴν ἀπόφαση νὰ γλυτώσουνε ὅ,τι πήσαν ἀπὸ τὸ βίό τους, κι ἄς κικοπάθουνε στὸ δρόμο. Μὰ τὰ μαρτύρια πάσχισαν εἰν' ἀβάσταχτα. Τὰ πόδια τους, πού δὲν εἶναι μαθημένα στὶς μακρινὲς καὶ κουραστικὲς πορείες, βγάνουνε φρουσκάλες καὶ πληγιαίνουν ἀπὸ τὰ καπούτσια. Γιὰ νὰ ξαλαφρώσουν ἀπὸ τὸν πόνο καὶ νὰ μὴν κουτσουριαστοῦν ὀλότελα, βγάνουνε τὰ καπούτσια καὶ τὰ παίρνουνε στὰ χέρια. Μὰ τὰ πόδια τους καίγονται στὸν κίφτερο μπουχὸ τοῦ δρόμου κι ἀναπηδᾶνε, σὰ νὰ πατᾶν ἀπάνου σ' ἀναμμένα κάρβουνα.

Καὶ δὲν εἶναι μόνον ἀπ' ἀφτὸ πού κοντοποδιάζουνε, κι ὅσο πάει καὶ πιάνεται ἡ πνοή τους καὶ δὲν μπορούνε νὰ μιλήσουνε. Κοντὰ στὴν πείνα, στὴν κομᾶρα καὶ στὴν ἀπελπισία, τοὺς λιγουριάζει μὲ ἀνεβάσταγα καούρα στὰ σωθικά' ὁ μπουχὸς πού σηκώνεται ἀπὸ τὴν ποδοβολή, τοὺς ἔχει κλεισμένο τὸ λαρύγγι, καὶ τὸ πικραμένο καὶ φαρμακισμένο στόμα τους εἶναι ξερὸ καὶ μαραμένο.

Καὶ καθὼς προχωροῦνε καὶ τοὺς ζεματίζει ὁ ἀγουσιτιάτικος ἥλιος, νηστικοὶ ἀπὸ μέρες, διψασμένοι καὶ συφοριασμένοι, μέσα στὰ σύγνεφα τοῦ κορνιαχτοῦ πού κολλάει

στὶς ρεντζέλες τοῦ ἰδρωτᾶ τους, τοὺς τζούζει καὶ τοὺς φλογίζει καὶ τοὺς μαρμαρίζει σὰ μίβρα φαντάσματα, δὲν ἀντέχουνε πιὰ νὰ τὰ κουβαλήσουνε ὅλα ὅσα πήσανε ξαρχῆς... Τότες ἀπομεριάζουνε καὶ ξεδιαλέγουν ἀπὸ τὰ ξεδιαλεμένα. Τὰ φέρνουνε καὶ τὰ ξαναπαίρνουνε, καὶ πάλι ματανογᾶνε καὶ δὲ συμφωνᾶνε νὰ παρατήσουν τίποτα. Κεῖνο πού ὁ ἕνας τὸ περνᾶει γι' ἀχρειαστότερο, τὸ θεωρεῖ πολυτίμο ὁ ἄλλος!

Τὶ νὰ πρωτοπάρουν καὶ ποιὸ νὰ φέρνουνε; Τὸ κάθε τι, ὡς καὶ τὸ παραμικρὸ ἀκόμα, εἶναι δεμένο μὲ δάφτους, δεμένο μὲ πολλοὺς καὶ πολλῶ χρονῶνε δεσμούς, καὶ δὲν τοὺς κάνει καρδιά νὰ τὰποχωριστοῦνε.

Ἡ κούραση ὅμως δὲν παραλεῖ μονάχα τὸ σῶμα, τσακίζει καὶ τὴν ἐπιμονή. Κ' ἔτσι μὲ σπαραγγμὸ καὶ θρήνο ξαναγκάζονται νὰ φέρνουνε πολλὰ πράματα, πού τοὺς στοιχίσαν πίκρες καὶ καημοὺς ὅσο νὰ τὰποχτήσουνε. Καὶ τώρα πού τὰ ξαναποχτᾶνε, διπλιάζουν οἱ καημοὶ τους, ἀξιώνουν κι ἀβγαταίνουνε οἱ πίκρες, καὶ μόνο τὰ μπογαλάκια τους μικραίνουνε, κι ἄλλιμονο! οἱ ἐλπίδες τους γιὰ γυρισμὸ σβένουν ὀλότελα...

Μέσα σὰφτῆ τῆ σπαραχτικῆ συνοδεία παραδέρνει κι ὁ Κιαμήλ. Καὶ καθὼς πάει μαζί μὲ τοὺς ἄλλους κι ὅλοι μαζί κικοπαθαίνουνε, δὲν ξεχωρίζει τὸν ἑαφτό του ἀπ' τοὺς χριστιανούς, τὸν θεωρεῖ μέτοχο τῆς σκότεινης μοίρας ἐκείνωνε, καταλαβαίνει πὸς εἶναι θύματα τῆς ἴδιας καταστρεφτικῆς δυνάμει, πού σκροπάει γύρω τῆς συφορῆς καὶ δυστυχίης, σπέρνει τὴ ρημαῖλα κεῖ πού ἀνθίξε ἡ ἐφτυρισμένη ζωή, καὶ κάνει στάχτη καὶ μπουλμπερη τὶς γαληνεμένες κατοικίες...

Καὶ γιομίζει πόνο ἡ ψυχὴ του γι' ἀφτὴ τὴν κατάντια, τοῦ καίγεται ἡ καρδιά πού βλέπει τόσον κόσμον νὰ τραβοῦνε βουβοὶ κι ἀμίλητοι, σὰ φτώματα, πού ἀπόμειν' ἀκόμα μέσα τους ἡ νέβρα τῆς κίνησης μονάχα.

Μερικοὺς ἀπὸ δάφτους τοὺς γνώριζε. Ἦσανε κοντοχωριανοὶ καὶ συναυλακαράιοι. Κάποτε τοὺς εἶχε δανεισμένο στόρι, στὸ γάμο του τοῦ δώκανε τυρὶ καὶ βούτυρο. Τοὺς τὸ ἐπίστρεψε τὴν ἐρχόμενη ἀνοιξη, μὰ τότε, στὴν περὶστασή του, τοῦ βρεθῆκανε. Τώρα φεύγουνε... Ποῦ πάνε;

Γιατί ἀφήσανε τὰ χωράφια τους καὶ τὰ σπῆτια τους;

— Ὁ τόπος μπορεί νὰ μᾶς θρέψει οὐλοὺς! διαλογίζεται... Δὲν εἴμαστε πολλοὶ νὰ φύγουν οἱ μισοί, καθὼς τὰ μελίσια φεύγουν ἀπ' τὸ κουβέλι. Ἐκεῖνα βγαίνουνε γιατί δὲ χωρᾶνε, μὰ σὲ μᾶς δὲ συμβαίνει τὸ ἴδιο. Κι ἄλλους τόσους θρέφει ὁ τόπος μας.

Στὴ γῆς γεννήθηκε καὶ στὸν τόπο μένει κολλημένος ὁ νοῦς του. Δὲν ἤξαιρε ἄλλη λογική: «ἀφοῦ μπορεί καὶ μᾶς θρέφει οὐλοὺς;» Ἀφτὸ ἤξαιρε, τὰ παραπέρα δὲν τὰ νοιώθε. Οὔτε μπορούσε νὰ βρεῖ ἐξήγησι, γιατί ἀφτὸς ὁ ξεσηκωμὸς κι οἱ ἀνυπολόγιστες καταστροφές. Τὸ μυαλό του ψάχνει, παραδέρνει, μάταια ὅμως κι ἀνώφελα, καθὼς μάταια γκλαφουνάει καὶ παραδέρνει τὸ λαγωνικὸ πού πέφτει μέσα σὲ βαθὺ ρουμάνι, ὅπου δὲ βρῆσκει πέραςμα καὶ τοῦ ξεφεύγει τὸ ἀγγίξιμο...

Μιὰ στιγμή, πού πέραςε κοντὰ του μιὰ μικρομάνα μὲ τὸ παιδί τῆς στὴν ἀγκαλιά, ὁ νοῦς του πῆγε στὴ δική του γυναῖκα καὶ στὸ παιδί του. Χάνει' ὁ νοῦς του σὲ συλλογὲς γιὰ τοὺς δικούς του, κ' ἕνας γλυκὸς πόνος τὸν σφάζει μέσα στὴν καρδιά του' ἐκεῖ σμίγει μὲ τὸν πόνο γιὰ τοὺς ἄλλους καὶ γίνετ' ἕνα...

Πάνου σ' ἀφτὴ τὴ συλλογιά, σταματήσανε οἱ ἀραμπάδες. Ξαφνιαστήκα, ὅπως ὁ κοιμισμένος μυλωνάς, πού πετάγεται μόλις πάψει τὸ λιθάρι τοῦ μύλου νὰ γυρίζει καὶ νὰ βροντάει. Τὶ νὰ τρέχει; Τὶ συμβαίνει μπροστὰ στὴ ρηματιά; "Ὅλοι ἀνησυχῶνε, θέλουνε νὰ μάθουνε, μὰ κανεὶς δὲν ξαίρει νὰν τοὺς βγάλει ἀπὸ τὴν ἔννοια. "Ὅ καθένας βάνει χίλια δύο μὲ τὸ νοῦ του. "Ὅ,τι καὶ νὰ συμβαίνει ὅμως, καταλαβαίνουνε πὸς δὲν εἶναι γιὰ καλὸ...

Ἡ ἀνησυχία τους δὲ βάσταξε πολὺ σὲ λίγο ἡ σταματημένη συνοδεία ξανακίνησε ἀργὰ κι ἀποσταμένα. Τώρα κίολας οἱ κλειδωσες τοῦν ποδιῶνε τους, πού πιαστήκανε καὶ κραγκανιάσανε ἀπ' τὸ λίγο ἐκεῖνο σταμάτημα, ἀλέθουνε μὲ πόνους καὶ δυσκολία. Σιγὰ σιγὰ ὅμως, μὲ τὰ πρῶτα βήματα, ντάνουνε ξανά, πᾶβουν οἱ πόνοι τοῦτοι κι ἀπομένει μονάχα ἡ κούραση πού τοὺς παραλυάζει καὶ βαδίζουνε σιγὰ, ἀργοῦνε νὰ σηκωπιθώσουνε τὰ πόδια τους, σὰ νὰ 'ναι βολυμμένα...

Καθὼς ξιγναντίζουνε στὴ ρηματιά, καταλαβαίνουνε γιατί σταμάτησε ἡ συνοδεία καὶ γιατί ὅλο κι ἀργότερα τραβᾶει.

Τὸ γιοφύρι εἶναι χαλασμένο ἀπὸ τὶς ὀβίδες τῆς περσινῆς μάχης, καὶ γιὰ νὰ περῶνε, ἔχουνε κόψει ἕνα παραδρόμι μπηχτὰ στὸν κατήφορο. Τὸ μονοπάτι τοῦτο εἶναι στενὸ κι ἀπότομο, καὶ πιὰ δὲ μπορούνε νὰ βυδίσουν ὅπως στὴ δημοσιά. Μὰ στάπότομο τοῦτο κατηφόρισμα δὲ βυστᾶν οἱ ἀραμπάδες' καθὼς εἶναι σαραβαλιασμένοι, τσακίζονται ὀλότελα κι ἀπομένουν ἐρείπια, πού ὅλο καὶ σωρῶνονται στὴ ρηματισμένη ρηματιά...

Οἱ νοικοκυραῖοι μαζώνονται γύρω ἀπὸ τὰ τελερταῖα ἀπομεινάδια τοῦ μόχτου καὶ τοῦ καημοῦ ὅλης τῆς ζωῆς τους, καὶ προσπαθοῦνε νὰν τὰ βγάλουνε, νὰ ξεδιαλέξουν καὶ νὰ πάρουν ὅ,τι μπορούσανε. "Ὅ,τι κι ἂν γλυτώσουνε, καλὸ θάνατο...

Μάταια ὅμως! Πὼς νὰ καταφέρουνε νὰ τραβήξουν ὄξω ἀπὸ κείνο τὸ βαντακισμένο ἀνακάτωμα τοὺς δικούς του μπόγους ὁ καθένας; Τὰ χέρια τους εἰν' ἀνίμπορα, δὲν ἀντέχουνε.

Κι ἄξαφνα, μέσα σὰφτῆ τὴν ἀπελπισία, κάποια γυναῖκα ἄρχισε νὰ κλαίει, κι ἀπόκοντα ξεσπάσανε ὅλοι σ' ἐνὶ σπαραχτικὸ θρήνο, πού ὁ βόγκος του ἀντηχᾶει χλιβερὰ καὶ πονεμένα σ' οὐλοῦνῶνε τὶς καρδιὲς καὶ κάνει νὰ βουρκῶνουνε τὰ μάτια.

Κι ὅλοι ὅσοι φτάνουνε στὸν τόπο τῆς σωρωμένης δυστυχίας, ἄλλοι ἀπάνου ἀπὸ τοῦ χαλασμένου γιοφυριοῦ τὰ πόδια, ἄλλοι κάτου, ἀποκεῖ, ἀποδῶ, γύρω, ὅλοι κλαίνε βραχνὰ καὶ λυπημένα, κι οἱ χυδιὲς τους γιομίζουνε τὴ ρηματιά, καὶ μὲ τὰπόφωνα σκροπιέται πανταχοῦ καὶ φτάνει στὰ φουρτουμισμένα πέλαγα ὁ θρήνος τους:

«Συφορὰ πού μᾶς ἦβρε! Ποῦ πάμε; Τὰχά θάχει ὁ πόνος μας ἄκρη; Τῆς χαλάστρας ποῦ θά ναι τὸ τέλος;

»Συφορὰ πού μᾶς κῆρε! Συφορὰ καὶ κατάρρα! Λύκοι μέσα στὴ στάνη! Σάρκες τρών, αἷμα πίνουν, ξεσκίζουν! Διαγοιμάει τὰχόρταγο δόντι!

«Τὰ θεοῖα μᾶς ἀρπάξαν στὸ στόμα! Πᾶει τὸ σπῆτι! Ποῦ χωράφι κι ἀμπέλι; Ποῦ ἐλιὲς κούτσουρνάτες μὲ φορτώματα λάδι; Οἱ ἀραμπιὲς μὲ τραγοῦδια θά στολίσουν ποιδὲν κάμπο; Τὶ χωράφια θά ὀργῶνουν; Ποῦ θά σπέρνουν τὸ στόρι;

»Ἄχ, ἄλλ, τρεσαλί μας! Ἄσυγῶρηγα μείναν

τά καπνά μές στις λιάστρες ! Ζωντανά κερτε-
ρούνε, με τή φλόγα στα χέρια νάν τους πάει
ή κυρά τους; και τὰ φώρα στις γλάστρες τὸ
λοιπὸν τὰ καίει !

•Τὸ πανὶ νὰ ξυρᾶνε γιὰ δὲν ἔρτασε ἡ κόρη;
Τὰ προικιά--γιὰ τὴ δούσα ἀκλωμένα--γιὰ δὲ
μάζωξε ἡ νύφη; Τὸ φατ, κενωμένο στὰ πιά-
τα, μύγες τὸ χουν ζωμένο, κι ἡ μαρτίνα ἀπ'
τὸ γάλα τσιτωμένη βελάζει !

•Συφορά ! Πάνε ὅλα : σημάλα γινήκαν !
Πάει κιὰ ἡ γαλήνη κι ἡ τάξη ! Χάθη κιὰ ἡ
συχία ! . . . Ποῦ ἀρμονία κ' εἰρήνη !

•Λύκοι κῆραν κυνήγου τὴ στάνη! Ποιὸς μπο-
ρεῖ νάπορνεῖ στὴν καλιά του κοιμήστρα;
Ποιὸ πουλὶ μές στὴν κούργια, ὅπου μπήκε γε-
ράκι, γιὰ νὰ μείνει τὸ λέει ἡ καρδιά του;

•Συφορά και κατάρα ! Ποῦ θὰ βροῦμε ἀνά-
σα; Τί θὰ βάλουμε ἀπάγγειο; Τὴν ἀντρέαλα,
τὸν τρόμο τοῦ μυαλοῦ ποιὸς θὰ σβῆσει; Ἡ
ἀξαφνιά πὼς θὰ λείψει κι ὁ πρόγκος τοῦ ναῦ
μας; Τῆς καρδιάς τὴ λαχτήρα θάπυλύνει ποιά
γλύκα; Τοῦ γονάτου ἡ τρεμούλα ποιὸ ντα-
βράντισμα θὰ βρεῖ; Ποῦ θὰ γείρει τὸ βράδυ ὁ
ἐργάτης τῆς μέρας; καὶ τὸν κόπο ἀπ' τὸ σῶμα θὰ
διώξει; Πάει κιὰ τοῦ σπιτιοῦ μας ἡ γλύκα
ποῦ τὸν κάματο σβηθοῦσε !

•Λύκοι μπήκαν στὴ στάνη !
•Πάν ἄλλοῦθε τάρνια, πὴν ἄλλοῦθε οἱ μα-
νάδες !

•Συφορά μας κακὴ ! Ποιὰς φουρτούνας πο-
τάμι προσσταριά μᾶς ἐπῆρε; Σεθεμέλιωμα τά-
χα ἔχει γίνει σὺν τῶρα; Ποῦ νὰ ξάνα στηθεὶ
ἡ σκροπισμένη γαλήνη; Πὼς νὰ γίνει και πάλε
μαζωμένο ὅ,τι ἐχύθη;

•Συφορά μας κακὴ ! Τοῦ χειμῶνου οἱ πόρες
σὰ δεντρά τῆς ἐρμῆς θὰ μᾶ; δέρονουν, και τὰ
κρῶα κι οἱ πάγοι τὰ πλεμόνια θὰ βρῶσκουν.
Τὴ ζωὴ θὰ μᾶς κόβει ἡ πείνα, κι ἡ ἀνέχεια
σωροῦς τις ἀρρώστειες θὰ φέρνει.

•Και τάρωστος οἱ βόγχοι, τάρφανοῦ και τῆς
χῆρας τὸ κλάμμα, θὰ γιορμίζουν τῆς πίκρας πο-
τήρι και χολὴ θὰ μᾶ; γίνουνη; οἱ γλύκες.

•Συφορά μας τραγὴ ! Θὰ μᾶς ρέβει ὁ κόνος,
τὴν καρδιά μας θὰ βόσκει μαράζι, σὺν τὸ νου
κυνηγαίει ἡ ἀνάγκη και θυμάται τὰ πρῶτα
γαλά μας !

•Συφορά και κακὸ ! Πάει ἐχάθη ἡ φτυχία !
Δυστυχία μᾶς ἦβρε !

* * *

— Νάν τοὺς διώχτε με τὸ στασιό !

Μόλις ἀκούστηκε ἀφρτὴ ἡ διαταγή, γιου-
ρουστήσανε μέσα στὴ συφοριασμένη ἐκείνη
προσφυγικὴ μάζα, ἐξὸν ἀπὸ τὴ διαταγμένη
φρουρά, και πολλοὶ ἀταχτοὶ στρατιῶτες. Ὁ
σκοπὸς τουτουωνῶνε δὲν ἦτανε νὰ κάμουνε
τοὺς πρόσφυγες νὰ ξεκινήσουνε, μὰ νὰ
βροῦν ἐφκαιρία, μέσα σὰφρτὴ τὴν ἀναμπου-
πούλα, νὰ καρπωθοῦν ὅσο μπορούσανε.
Πρῶτα-πρῶτα ἀρπάξαν ὅσα χρυσαφικά
πῆρε τὸ μάτι τους προστά, δὲν ἀφήκανε

σὲ προσφυγοπούλα βραχιόλι, σκολαρίκι,
σταβροῦδι κι ἀλυσιδίτσα. Στρενά, ποῦ ἄ-
ρριψε και τραβήχτηκε ἡ προσφυγιά, μα-
ζωτήκανε στοὺς παρατημένους μπόγους.
Κι ὅταν κάμανε κι ἀπὸ κεῖ μαζούκλα, ξε-
σπάσανε στοὺς ἀραμπαιζήδες ποῦ, σὰ δὲ
μπορούσανε νὰ περάσουνε πέρα, περιμένυ-
νε διαταγὴ τί νὰ κάμουνε.

. . . Και μείνανε τὰ βόδια ξεγμένα στοὺς
ἀκίνητους ἀραμπάδες . . .

* * *

Στὰκρογιάλι τ' Ἀδραμυτιοῦ μαζωτήκανε
οἱ χριστιανοὶ και περιμένουνε παπόρια νάν
τοὺς πάρουνε. Κάποιο μικρὸ παποράκι ποῦ
ἦτανε κεῖ, πῆρε τὸ διοικητὴ κι ἄλλους ἄ-
ξιωματικούς και πάει στὴ Μυτιλήνη. Ὁ
στρατὸς τραβίει σ' Ἀἰβαλί νὰ μπαρκάρει.
Ἀκολουθᾶνε κοντὰ και μερικοὶ πρόσφυ-
γες, μὰ οἱ πολλοί, οἱ χιλιάδες, ὁ λαὸς, δὲν
ἔχουν ἀνάκαρα νὰκολουθήσουνε και καρ-
τεροῦνε κεῖ τὰ παπόρια. Μὰ οὔτε βάνει ὁ
νοῦς τους πὼς μπορεῖ νὰ πάθουνε κακὸ,
μὰ και κακὸ χειρότερο ἀπ' τὸ θάνατο δὲν
εἶναι !

Ἐκεῖ στὰκρογιάλι τ' Ἀδραμυτιοῦ τοὺς ἡ-
βρανε μαζωμένους οἱ ξεγριεμένοι κι ἀνή-
λεοι τσέτες, και τοὺς ἐσφάξανε ὄλους, ὅπως
σφάζουνε τάρνια στὰ χασάκια !

Κι ὁ γιαλὸς κοκκίνησε ἀπὸ τὸ αἷμα . . .

* * *

Ἡ Ἀἰσὰ περιμένε νὰ γυρίσει ὁ Κια-
μήλ. Ὅταν εἶδε κι ἀργοῦσε, τὴ ζώσανε τὰ
φίδια. Παρηγοριότανε ὅμως με τὴν ἐλπίδα
πὼς θὰ βρε τρόπο νὰ κρυφτεῖ μέσα στοὺς
δασοκρημιῶνες και θὰ 'ναι ἀντάμα με
τοὺς τσέτες. Μὰ ὅταν γύρισε ὁ κουνιάδος
της και σκοπίσανε οὔλα τᾶταχτα μπου-
λούκια, χωρὶς νὰ φρανεῖ ὁ Κιαμήλ, τότε τὴν
ἐσφάγανε τὰ φίδια . . .

Κι ὅμως στὰ βάθια τοῦ μυαλοῦ της ξε-
φάγκριζε ἀκόμα τὸ μουντὸ φῶς μᾶς ἀβέ-
βαιης ἐλπίδας, ποῦ δὲν ἀφήνε νὰ ὀλοσκο-
ταδιάσει.

Μὰ δὲν ἄργησε και τὸ σκοτάδιασμα : ὁ
κουνιάδος της τὴν πέταξε ὄξω ἀπὸ τὸ σπι-
τι ποῦ εἶχαν ἀνταμικό, κι ἀναγκάστηκε νὰ
συμμαζωχτεῖ στὰχεροκάλυβο και νὰ κλαίει
τὴ μάβρη της μοῖρα.

Ἐναν καιρὸ περάσαν ἀπὸ κεῖ ἓνα μπου-
λούκι βόδια. Δυὸ ἀπὸ δᾶφρα ξεκίψανε κ'

ἤρθανε στὸ καλύβι. Καθὼς τὰ εἶδε, ἡ Ἀἰσὰ
φλητούρηξε ἀπὸ τὴ χαρὰ της.

— Ἄ ! νὰ ξανάφαινε κι ὁ Κιαμήλ τῶ-
ρα ! σκέφτηκε.

Δὲν πρόφτασε ὅμως νὰ πικροχαρεῖ με
τὴ σκέψη της, ποῦ φτάσανε δυὸ βοῖδολά-
τες και με τὰ ρόκαλα πῆσανε τὰ βόδια
νάν τὰ πάνε στὸ μπουλούκι. Μάταια τοὺς
εἶπε πὼς εἶναι δικὰ της και πρέπει νάν
τάφήκουνε. Ἀνώφελα ἔκλαιγε και δᾶφθη-
λε γιὰ νάν τὴ λυπηθοῦνε.

— Δὲ μπορούμε νάν τάφήκουμε, τῆς
λένε, γιατί ὁ Σαρήμπεης μᾶς τὰ παραδῶκε
μετρημένα.

— Μᾶφοῦ δὲν εἶναι δικὰ του;

— Ἡ διαταγὴ λέει, ὅσα βρεθοῦνε δίχως
νοικοκύρη στὸ λόγγο νὰ 'ναι δικὰ του.

— Κι ἄμα βρεθεῖ ὁ νοικοκύρης;

— Γιὰ νάν τὰ πάρεις, νὰ κάμεις μιὰ αἴ-
τηση, νὰ ὑπογράψει κι ὁ μούχταρης πὼς
εἶναι δικὰ σου τὰ βόδια, και νάν τὴν πᾶς
τὴν αἴτηση στὴν πρωτεύουσα . . .

Ἐκαμε ὅπως τῆς εἶπανε και πῆγε τὴν
αἴτηση στὸ κονάκι. Ἐκεῖ τὴν ἀρχίσανε με
τὸ σῆμερ' ἄβριο, ἡ μιὰ βδομάδα περνοῦσε
κοντὰ τὴν ἄλλη, τὰ λεφτὰ ποῦ εἶχε σωθή-
κανε κι ἀκόμα τίποτα δὲν ἔγινε.

Θέλει νὰ γυρίσει πάλε στὸ χωριὸ της,
μὰ δὲ μπορεῖ νὰφήσει νὰ χαθοῦνε τὰ βόι-
δια. Δὲν εἶναι μικροδουλιὰ σὲ μιὰ φτωχὴ
και χῆρα χωριάτισσα ἓνα ξεβγάρι βόδια !

Μιὰ μέρα ποῦ πῆγε νὰ περκαλέσει πάλε,
κάποιος ὑπάλληλος τῆνε σπλαγνίστηκε και
τῆς εἶπε πὼς μπορεῖ νὰ βγάλει πέρα τὴν
ὑπόθεση.

— Μὰ χρειάζεται παραῖς, ἀλλιῶς δὲ γί-
νεται ! τῆς ἔεκοψε. Ἐὸ λιγότερο χρειά-
ζονται δύο μπαγκανότες . . .

— Ἀχ ἡ ἄμοιρη ! Νάν τὸ ἔξαιρ' ἀπὸ
τὴν ἀρχή ! Μὰ τῶρα τί νὰ κάμω; Ποῦ
νὰ βροῦ λεφτὰ;

Πάνου στὴ βουρλισιά της, ἀκούει ἓναν
τελάλη και φώναζε μ' ἀδιάφορη φωνή—
σὰ νὰ τελάλιζε τίποτα φρέσκα ψάρια—
πὼς κάτου στὸ λιμάνι ἤρθανε ξένα παπό-
ρια γιὰ νὰ φορτώσουνε κόκαλα και τᾶγο-
ράζουνη μιὰ ὀκὰ ἓνα γρόσι.

— Μιὰ ὀκὰ ἓνα γρόσι ! . . . ξανάλεγε κάθε
λίγο.

Ἡ Ἀἰσὰ στὴν ἀρχὴ νόμισε πὼς παρό-
κουσε, κι οὔτε τὸ χόραγε ὁ νοῦς της τέ-
τοιο πράμα. Μὰ ὅταν τὸ ξανάκουσε και
τὸ σκέφτηκε καλά, τῆς φάνηκε πὼς ἦτανε
δῶρο τοῦ Θεοῦ ξεπίτηδες γιὰ κείνη, πὼς
γιὰ δικὴ της ἀνάγκη ἔστειλε ὁ Ἄλλᾶχ τὰ
ξένα παπόρια . . .

— Νά, ποῦ θὰ βροῦ τὰ λεφτὰ γιὰ τὰ βόι-
δια μου ! ψιθύρισε.

Γιὰ κόκαλα; Ὅσα θές ! Εἶχε ἰδεῖ στὴ
ρεματιὰ πολλὰ, πολλὲς ὀκάδες . . .

Και γιὰ νὰ ξεπερδέψει μιὰ ὄρ' ἀρχή-
τερα, ξεκίνησε ἄμέσως. Δανείστηκε δυὸ
τσουβᾶλια και πῆγε.

Πρὶν νυχτώσει, δὲ μπόρεσε νὰ μαζώξει
πολλὰ, γιατί δὲν τὴν ἀφήνε και τὸ παιδί.
Γιὰφρτὸ ἀποράσισε νὰ μείνει ἐκεῖ, και τὴ
νύχτα ποῦ θὰ βγεῖ τὸ φεγγάρι και θὰ
κοιμάται τὸ παιδί της, νὰ σηκωθεῖ, νὰ σω-
ρώσει πολλὰ, και πρῶι πρῶι νάν τὰ πᾶει
στὴ χῶρα.

Βοῆκε λοιπὸν ἓν' ἀπαγγερό μέρος, πῆρε
τὸ μικρὸ στὴν ἀγκαλιά της, ξαπλώθηκε,
σκεπάστηκε καλά με τὰ τσουβᾶλια και κοι-
μήθηκε.

Ἐναν καιρὸ, τὴ νύχτα ποῦ ξύπνησε, τὸ
φεγγάρι φώταγε σὺν ἡμέρα. Σκέπασε καλά
τὸ παιδί της κ' ἔκαμε νὰ τηράξει κεῖ
ποῦ ἔξαιρε τοὺς σωροῦς τὰ κόκαλα, νὰ
ἰδεῖ ἂν ξεχωρίζουνη καλά στὸ φεγγαρό
φωτο.

Τηράει, τί νὰ εἶδεῖ ! Ἀπὸ κάθε σκελετὸ
ξέβγαιν' ἓνα περλεργο μακροπόδαρο ζων-
τίμι, ποῦ ἔμοιαζε πελώρια ἀκριδα δίχως
φερούγες. Γιόμισε ἡ ρεματιὰ ἀπὸ δᾶφρα
κι ἀπὸ μιὰ νεκροχωματεῖλα ποῦ σκρόπαγε,
σὺν πηδοῦσανε ἀπὸ κόκαλο σὲ κόκαλο . . .

* * *

Μόνο σὺν πῆρε πλατιὰ ὁ ἥλιος, ἤρθε ἡ
πινογά της και ξεθάρωσε λίγο. Ἡ φτώχεια
ὅμως κι ἡ ἀνάγκη διώξανε γλήγορ' ἀπὸ
τὴν καρδιά της κάθε δισταγμὸ και τρομά-
ρα. Μάζωξε ὅσο μπόρεσε περσοότερα, τὰ
πούλησε, και ξαναμάζωξε κι ἄλλα, ὡς ποῦ
κατάφερε νὰ πλερώσει, νὰ πάρει τὰ βόδια
και νὰ φύγει γιὰ τὸ χωριὸ της.

Νὰ ἔξαιρε ὅμως ἡ ὀκὰ ! Γιὰ νὰ ξαγο-
ράσει τὰ βόδια της, πούλησε και τὰ κό-
καλα τοῦ πατέρα τοῦ παιδιοῦ της.

ΤΟ ΜΕΛΤΕΜΑΚΙ (*)

ΚΩΜΩΔΙΑ ΕΙΣ ΤΡΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

Βαγγέλης. — Έτσι, μπράβο! "Ας κάνουν ε,τι τούς άρέσει, κι' έμεις πάλι άς κάνουμε ε,τι μας άρέσει. (Κάνει νά τήν πιάση).

Μανταλαίνα. — Φρόνιμα, κάποιος έρχεται! (Φαίνεται ή Άλίκη φορόντας παπούτσια).

Βαγγέλης. ενώ ή Άλίκη περιάει τή σκηνη τραγουδώντας. — "Ε, στέγνωσε ;

Άλίκη. — "Οχι έντελώς, μά δέ βαρυέσαι, καλοκαίρι είναι... (Μπαίνει στήν τραπεζαρία).

Μανταλαίνα. — Μπίτ τρελό είναι, κρίμας τά γράμματα !

Βαγγέλης μέ τὸ δάχτυλο στό στόμα. — Τράβα τώρα νά σεβίρης κι' άσε τά λόγια ! (Πηγαίνει ή Μανταλαίνα μέ τήν άπλάδα στήν τραπεζαρία. Ο Βαγγέλης άνοίγει μιάν άλλη μπουκάλα, βάζει σ' ένα ποτήρι και δοκιμάζει). Θεός είναι.

Μανταλαίνα, ξαναβγαίνει, άφου άφησε τήν άπλάδα. — Μονάχος σου τὸ πίνεις ;

Βαγγέλης. — Έτσι για νά τοῦ πάρω τὸν άθήρα !... Είναι όμως διαλεχτό, φίνο πράμα ! (Χτυπάει τά χέλια του). Δέν έχεις ξαναπιεῖ τέτοιο... Θεός νά δοκιμάσης λιγάκι ; (Τῆς δίνει τὸ ποτήρι του).

Μανταλαίνα, τὸ παίρνει και κάθεται. — Κάνει ;

Βαγγέλης. — Γιατί δέν κάνει ;

Μανταλαίνα, κουνιέται όλόκληρη μέ νάξι. — Θά μάθω τά μυστικά σου ! χέ ! χέ !

Βαγγέλης. — Νά τά μάθης, κοπέλλα μου, αυτό θέλω κι' εγώ !

Μανταλαίνα. — Τότε, αν είναι έτσι, στήν υγειά σου ! (Τὸ τραβάει δλο).

Βαγγέλης, κάθεται κι' αὐτός και βάζει τὸ χέρι του στόν ώμο της. — Βλέπω τὸ τρα-

βάς για καλά ! (Τῆς βάζει κι' άλλο). "Ελα, και τοῦτο...

Μανταλαίνα. — Και άλλο ;

Βαγγέλης. — Δέ βλάπτει. (Τὸ πίνει σιγά σιγά). — "Ωστε, σά νά λέμε, σ' άρέσει κάποτε πότε νά τὸ τσοῦζης ;

Μανταλαίνα, κουνάει τὸ κεφάλι της μέ νάξι. — Λιγάκι !... Καθώς από τὸν καιρὸ πὸν έχασα τὸ μακαρίτη, φορές-φορές νοιώθω κάτι σύγκρουσά σ' ελο μου τὸ κορμί... μονάχα αὐτὸ μπορεί νά με συνεφέρη.

Βαγγέλης. — Έννοια σου και θά φροντίσουμε νά σε συνεφέρουμε για καλά, νά σοῦ περάσουν τά σύγκρουσά. (Τῆς παίρνει τὸ ποτήρι και τὸ ξαναγιومیζει). "Ελα και τοῦτο, μισὸ και μισό... Μά πιές πρώτα εσύ, (τῆς δίνει τὸ ποτήρι), για νά μάθω κι' εγώ τά δικά σου τά μυστικά.

Μανταλαίνα. — Χμ ! χμ ! "Εβίθα. (Πίνει λίγο κι' έπειτα τοῦ τὸ δίνει).

Βαγγέλης. — "Αχ, τί γλυκὸ πὸν είναι ! πὸν γλυκὸ από πρην.

Μανταλαίνα, γελώντας. — Και γιατί είναι πὸν γλυκὸ από πρην ;

Βαγγέλης, τὸ χέρι του στή πλάτη της. — Είναι και νά ρωτᾶς ; γιατί τὸ χειλάκι σου στάζει μέλι. "Α, ρε χήρα μέ μάρανες !

Μανταλαίνα. — Νά σ' άκουγε ή γυναίκα σου, τί θάλεγε ;

Βαγγέλης. — "Ασ' την αὐτήν, νηστεύει.

Μανταλαίνα. — Χά ! χά !

Βαγγέλης. — "Αν σοῦ τραβάη τὸ κέφι σου, έχει κάτω στό υπόγειο χαζορικές δσες μπουκάλες θέλεις. "Αχ, χήρα, τί έχει νά γίνη ! (Βάζει κι' άλλο, πίνει κι' έπειτα τῆς δίνει). "Εβίθα ! έννοια σου και θά περάσουμε καλά ! "Εκείνοι τῆ δουλειά τους και μεῖς τῆ δουλειά μας ! (Μέ τὸ δάχτυλο στό στόμα). Σούτ !... Ελα τράβα το κι' αὐτὸ !

Μανταλαίνα, τὸ παίρνει. — Μά θά με μείσης και δέ θά ξέρω έπειτα τί κάνω !

Βαγγέλης. — Κ' είν' ανάγκη σὺ νά ξέρης ; μή φοβάσαι, ὅπ' εὔθונה μου, εγὼ θά εἶμαι στό τιμόνι ! γεμάτα τά πκνιά, κι' ὅπου μᾶς πάει ὁ άγέρας ! Δός του δρόμο... (Τῆν άγκαλιάζει)

Τάνης, από τήν τραπεζαρία. — Βαγγέλη, τί κάνεις ; κρασί !

Βαγγέλης, σηκώνεται γλήγορα, άρπάζει τῆ μπουκάλα και τρέχει μέσα — "Εφτασα !

Μανταλαίνα, συγχρόνως. — Ξεχαστήκαμε...

Σταματίνα, φαίνεται μέ μιὰ πατέλα. — Τι κάνεις εἰσὺ και δέν έρχεσαι νά πάρης τὸ φητὸ και τῆ σαλάτα ; Είναι ανάγκη νά σ' τὰ κουβαλάω εγὼ ;

Μανταλαίνα. — "Αμ δέν είναι και κανένα μεγάλο βάρος, άπλάδες είναι !

Σταματίνα. — "Ετσι λές εἰσὺ ; μάτια μου ! τότε, κυρά μου, εἰσένα νά σε βάλουμε νά καθήσης μέσα στή μέση στή σάλα, σά μεγάλη κυρία, και νά σοῦ φέρνουμε και τὸ παξιμάδι βρεμένο !

Μανταλαίνα. — Δέν έχω καμμιά τέτοια άπαίτηση, αν κι' αν θέλῃς νά ξέρης, κυρά μου, εγὼ τά χόρτασα τά μεγαλεία !

Σταματίνα. — Χμ ! τί λόγος ! πὸν ἤρθες εἰσὺ μέσα νά φωμιστῆς !

Μανταλαίνα. — Μέ συγχωρεῖ ή χάρη σου ! εγὼ δέν ἤμουν ποτέ δουλα, ή ανάγκη μέ κατάντησε έτσι ! εγὼ μάθε πὸν γεννήθηκα κυρά και εἶχα ὅπερέτες στό σπίτι μου καλύτερους από τήν άφεντιά σου !

Σταματίνα. — Νά τα μῆς ! σήκωσε κεφάλι κ' ή Φραγκοπαναγιά ! (Προχωρεῖ πρὸς τά μέσα. Κρατιέται). Μά, κακομοίρα μου, αν σε κρατᾶνε εἰσὺ μέσα, από μένα σε κρατᾶνε... σε λυπήθηκα, γιατί δέν έχεις τὸν ἥλιο μοῦρα ! εἰδεμή θά σε πετοῦσαν μέ τίς κλωτσὸς στό δρόμο !

Μανταλαίνα, ἤρεμα. — "Ετσι λές εἰσὺ ; κρίμας πὸν σοῦ εἶχα κάποια ὀβόληψη, γιατί εἶσαι παντρεμένη γυναίκα κι' ελεγα πὸν πρέπει νά σε σέβεται κανείς.

Σταματίνα. — Χρειαστήκαμε τήν ὀβόληψή σου και τὸ σεβασμὸ σου ! τί λές εκεί !

Μανταλαίνα. — Αὐτὸ λέω κι' εγὼ ! γι' αὐτὸ δ,τι νά σοῦ κάνη κανείς, τ' αξίζεις !

Σταματίνα. — Τι νά μοῦ κάνης ; και τί περνάει από τὸ χέρι σου νά μοῦ κάνης ; χά ! χά !

Μανταλαίνα, σάν κάτι νά έχη στό νοῦ της. — Αὐτὸ θά τὸ δοῦμε !

Σταματίνα. — Φοβερίζεις κι' ελας ;

Μανταλαίνα. "Α μπᾶ ! έμένα τί περνάει από τὸ χέρι μου ; (Καθὼς βλέπει τὸ Βαγγέλη νά εἰσεται, τὸν κυττάζει χαρακτηριστικά). "Εχεις δίκαιο, έχεις δικιο ; εγὼ φταίω, μέ συγχωρεῖς.

Σταματίνα. — Και βέβαια πὸν εἰσὺ φταῖς.

Βαγγέλης. — "Ελα γλήγορα, τί κάθεται ; άσε τά λόγια, σεβίρισε τὸ φητὸ κι' άλλαξε τά πιάτα... γλήγορα ! (Η Μανταλαίνα παίρνει τήν άπλάδα και τρέχει μέσα).

Σταματίνα, τῆ μουντζώνει. — Νά !...

Βαγγέλης. — Κάτι βλέπω νά τῆ χαιρετᾶς μέ φραιοτικό τρόπο ! (Χειρονομία άνάλογη). Γιατί ;

Σταματίνα. — Νά τῆς πῆς αὐτῆς τῆς προκομένης, τὸ γλυκὸ νάρθη νά τὸ πάρη μονάχη της, δέ θά τῆς τὸ κουβαλάω εγὼ ! "Α μά δά, παρμπῆρε θάρρος ή Φραγκοπαναγιά ! α εγὼ δέν τὰ σηκώνω αὐτά !

Βαγγέλης. — Και τί σοῦκανε ;

Σταματίνα. — Μοῦ εἰσγαλε μιὰ γλώσσα ! έπρεπε νά ἤσουν εἰσὺ, νά τήν άκούσης ! α δέ θά περάσουμε καλά, αν δέ συμμορφωθῆ ! ή αὐτή, ή εγὼ θά φύγω ! "Α, νά ξέρη μέ ποῖον έχει νά κάνη !

Βαγγέλης. — Έννοια σου, ἤσούχασε και μή μοῦ συγχίζεται, θά τήν κανονίσω εγὼ κατά πὸν τῆς πρέπει.

Σταματίνα. — Μπράβο, Βαγγέλη μου, γιατί αλλοιῶς δέν ξέρω τί θά κάνω ! Εἶμαι καλή-καλή, μά εἶμαι μοῦ παραμπῆ στο ρουθούνι !

Βαγγέλης. — Έννοια σου, αὐτή είναι δουλειά δική μου, ασ' τῆνε σε μένα τῆ χήρα, τήν πᾶρνω άπάνω μου, και μή μοῦ σκάς άδικα φυχοῦλα μου ! Θα τῆν κάνω εγὼ, πὸν νά μή βγάξη κίχ !

Σταματίνα. — Καλά, νά δοῦμε ! νά τῆς τά ψάλης για καλά ένα χεράκι.

Βαγγέλης, άφελῶς. — Έννοια σου κι' ένα και δυό, δσά θέλεις ! ξενοιάσου σοῦ λέω !

Σταματίνα, αλλάζει ὄφρος. — "Αμ' κι' εγὼ πὸν σε συλλογίζομαι και φροντίζω για σένα ; Νά δῆς τί σοῦ ετοιμάζω !

Βαγγέλης. — Κόνα νεφράκι από τὸ άρνι ε ;

Σταματίνα. — Κάτι καλύτερο !... Εἶχαν κάτι αὐγά, μά κάτι αὐγά τά φάρια ! σ' τὰ έκρυψα, για νά σ' τὰ τηγανίσω ιδιαιτέρως, ξέρω πὸν σοῦ άρέσουν για μεζέ.

(*) Συνέχεια από τὸ προηγούμενο.

Βαγγέλης. — Μ' ἀρέσουν, μὰ . . . γυναίκα, εἰς τὰ ἔπλα!

Σταματίνα. — Τὶ ἐπαθες, τρελλόθηκες;

Βαγγέλης. ἠρεμιότερα. — Τίποτα . . . ἔννοια σου καὶ τῆ γήρα θὰ τὴ κανονίσουμε γιὰ καλὰ! (Καθὼς βλέπει τὴ Μανταλαίνα κίχεται). "Α νύτη κι' ἔλας! πήγαινε τώρα ἐσὺ κι' ἔννοια σου, ἐγὼ τῆ . . .

Σταματίνα, στὴ Μανταλαίνα ἀπότομα. — Τοὺς ἀρεσὲ τὸ ψάρι; (Δὲν ἀπαντᾷ ἡ Μανταλαίνα). Ἐσένα σοῦ μιλάω, τοὺς ἀρεσε τὸ ψάρι; (Χειρονομίες τοῦ Βαγγέλη στὴ Μανταλαίνα, νὰ δώσῃ τόπο στὴν ὀργή).

Μανταλαίνα. — Ἀ νόμιζα πὼς μιλοῦσες τοῦ . . . (Δείχνει τὸ Βαγγέλη). Βέβαια καὶ τοὺς ἀρεσε.

Σταματίνα, φεύγοντας. — "Ἐ ἀμα σοῦ φωνάξω, νάρθης νὰ πάρης τὸ γλυκό . . . ἀκουσες; (Ἰδιες χειρονομίες τοῦ Βαγγέλη).

Μανταλαίνα. — Καλὰ, ἀκουσα, δὲν εἶμμι κουφή! (Χειρονομίες τοῦ Βαγγέλη καὶ πρὸς τὴ Σταματίνα. Φεύγει ἡ Σταματίνα).

Βαγγέλης, ἐξακολουθώντας τὴν ἴδια μιμητή. "Ἦουχα, ἦουχα! . . . ἀσ' τὴνε νὰ λέη σὰ δὲ βαρυέται! Τὴν ξέρεις πὼς ἔλα τῆς φταίνε. "Ἰσως εἶναι κι' ἀπ' τὴ νηστεία! "Ἦταν τώρα ἀνάγκη ἐσὺ νὰ τὴ λογαριάσῃς;

Μανταλαίνα, παραπονοῦσα. — Μὰ δὲν ξέρεις τί μοῦ εἶπε!

Βαγγέλης. — Τὶ σὲ νοιάζει; ἀφοῦ ἔτσι τῆς ἀρεσε, ἀς λέη, ἀν δὲ βαρυέται! (Τὴν πιάνει).

Μανταλαίνα, ἀπαλλάσσεται. — "Ἀσε με ἔτσι νὰ χαρῆς! Δὲν ξέρω τί ἔχω . . . τὸ κρασί φαίνεται, χὰ! χὰ! (Κάθεται σὲ μιὰ καρέκλα).

Βαγγέλης, κάθεται καὶ αὐτὸς καὶ βάζει τὸ χέρι του στὸ ὤμο της. — Δὲν εἶναι τίποτα! "Ἀσ' τὸν κόσμον νὰ κἀνῃ τὸ κέφι του καὶ μεῖς τὸ δικό μας! Δὲν τὰ εἶπαμε; Νὰ τὰ ξαναλέμε; (Τὴν ἀγκαλιάζει).

Μανταλαίνα, στὴν ἀρχὴ μὲ γέλοιο ποὺ ἔπειτα ἀπότομα ἀλλάζει σὲ παράπονο, σχεδὸν κλάμμα. — Χὰ! χὰ! χὰ! Ναι, μὰ τὸ παράκανε, ἐγὼ τί τῆς ἔκανα νὰ μοῦ φέρνεται ἔτσι; "Ἦμουν πάντα καλὴ μαζὶ της καὶ μ' ἔλο τὸν κόσμον. "Ολοι μὰ ποτέρουν ἐδῶ μέσα, ἡ κυρία γιὰ χάρη τῆς μικρῆς ποῦ . . . ("Ὁ Βαγγέλης τῆς κάνει σημάδι μὲ τὸ δάχτυλο στὸ στόμα). "Ἀς εἶναι, δὲ λέω τίποτα. ("Ἀλλάζει πάλι σὲ γέλοιο). Χὰ! χὰ! χὰ!

Βαγγέλης, τῆς χαϊδεύει τὸ κεφάλι. — Μὴ πὼς ἔχεις παράπονα καὶ μαζὶ μου;

Μανταλαίνα, μὲ λαχτάρα καὶ μεθῆσι. — "Ὅχι μαζὶ σου, νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, ἐσὺ μόνον με περιποιεῖσαι, ἔτσι νὰ μὲ κάψῃ! (Φιλᾷ στυροῦ).

Βαγγέλης, τῆς βάζει νὰ πιῇ. — "Ἐλα, σκούπισε τὰ μάτια σου καὶ πιές το αὐτό, νὰ ἔρθῃς στὰ συγκαλά σου.

Μανταλαίνα. — Μὰ κι' ἄλλο; σοῦ λέω μὲ ζάλισε χὰ! χὰ!

Βαγγέλης. — Γιατί δὲν ἤπιες ὅσο πρέπει, πιές καὶ τοῦτο νὰ ξεζαλιστῆς.

Μανταλαίνα. — "Ἐτσι λές; χέ! χέ! ἀς τὸ πιῶ λοιπὸν, γιὰ νὰ μὴ σοῦ χαλάσω χατῆρι! ἔθιβα χὰ; χὰ!

Βαγγέλης. — Καὶ νὰ δῆς, ἔχουμε μεζὲ μεγαλειό! Κἀτι μοῦ κρυψε ἡ Σταματίνα . . . Ἀτῆ νηστεύει . . . Ὅ τῆς πῶ πῶς τώρα δὲν πεινάω, τὸ λοιπὸν θὰ τὰ πάρω μαζὶ μου κάτω στὸ καλυδάκι μου, στὸ περδῶλι. Ὁ ἄχουμε καὶ κρασάκι . . . ἔ θάρθῃς καὶ σὺ;

Μανταλαίνα, τὸν κυττάζει χαρακτηριστικά. — Στὴν κἀμαρά σου! χὰ! χὰ!!

Βαγγέλης. — Γιατί ὄχι; ἀμα ὅλοι κοιμηθοῦν . . .

Μανταλαίνα. — Χὰ! χὰ! χὰ! τὸ Βαγγέλη!

Βαγγέλης. — Μὰ σάμπως σὲ βλέπω νὰ δυσκολεύεσαι;

Μανταλαίνα, σχεδὸν μὲ παράπονο. — Μὴ μὰς παρεξηγήσουν . . . γυρεύεις! Κ' εἶναι ὅλοι τόσο κακὸι μαζὶ μου . . .

Βαγγέλης. — Ποιὸς θὰ μὰς δῆ; μὴν εἶσαι κουτῆ! (Τὴν ἀγκαλιάζει). "Ἐλα, μὴ μοῦ χαλάς χατῆρι . . . "Ἐλα κι' ἄλλο ἓνα . . . (Τῆς βάζει κρασί).

Μανταλαίνα, μὲ νάζι. — "Ἀ ὄχι, χὰ! χὰ! δὲν μπορῶ ἄλλο . . .

Βαγγέλης. — "Ἀ θὰ μιλώσουμε! (Τῆς τὸ βάζει ὁ ἴδιος στὸ στόμα). Πιές το . . .

Μανταλαίνα. — Πόσα ξέρεις κατεργάρη, γιὰ νὰ πλανεύῃς τῆς γυναίκες! χὰ! χὰ! . . . (Μὲ παράπονο). Εἶσαι ὁ μόνος ποῦ εἶσαι καλὸς μαζὶ μου; ὁ μόνος ποῦ μὲ συλλογιέσαι καὶ μένα τῆ φτωχῆ . . . πὼς θὰ σ' τὰ ξεπληρώσω ἔλα αὐτὰ;

Βαγγέλης. — Αὐτὸ σκάς; θὰ βρεθῆ τρόπος! ("Ἀνοίγει ἄλλο μπουκάλι).

Τάκης, ἀπὸ μέσα. — Βαγγέλη, τί κάνεις; δὲν ἔχουμε κρασί!

Βαγγέλης. — "Ἐρτζετχ! (Στὴ Μανταλαίνα). — Λοιπὸν τὰ εἶπαμε, σὲ περιμένω! ἀμα ὅλοι κοιμηθοῦνε . . . θὰ περάσουμε ζ' χωρι . . . λοιπὸν;

Μανταλαίνα. — Χὰ! χὰ! . . . μὰ φωνάζει γιὰ τὸ κρασί! . . .

Βαγγέλης. Δὲν πῶω πουθενά, ἀν δὲν ἀκούσω τὸ ναί.

Μανταλαίνα, μὲ νάζι. — Καὶ δὲν τὸ κατάλαβες;

Βαγγέλης. — Τί;

Μανταλαίνα. — Καὶ μπορεῖ νὰ σοῦ ἀρνηθῆ κανεὶς τίποτα, ἀφοῦ εἶσαι τόσο καλὸς!

Βαγγέλης, τῆς κόβει ἓνα φιλι στὸ σβέροκο. — "Ἀ τί ἔχει νὰ γίνῃ!

Μανταλαίνα, μὲ τὰ μάτια κάτω. — "Ἀ ντροπῆς! ἀπὸ τώρα ἀρχίσαμε;

Βαγγέλης, τὴν ἀγκαλιάζει. — "Ἐτσι γιὰ νὰ πάρουμε τὸ οὔζο μας, πρὶν μποῦμε στὸ ψητό.

Μανταλαίνα, τὸν ἀγκαλιάζει κι' αὐτῆ. — Χὰ! χὰ! εἶσαι καὶ ἀστεῖος, τὸ ξέρεις πὼς μ' ἀρέσεις; καὶ καλὸς, ὅσο πέρνει! "Ἐτσι μοδρῆται χὰ! χὰ! (Ντροπαλὸ γέλοιο).

Βαγγέλης. — Τί, ψυχούλα μου;

Μανταλαίνα. — Χὰ! χὰ! νὰ σὲ φιλήσω κι' ἐγὼ . . .

Βαγγέλης. — Καὶ κἀθεσσι; ἐλεύθερα . . . (Παρουσιάζει τὸ μὰγουλό του κι' αὐτῆ τὸν φιλάει).

Σταματίνα, συγχρόνως ἀκούγεται ἡ φωνὴ της ἀπ' ἔξω. — Μανταλαίνα, τί κάνεις;

Μανταλαίνα, σηκώνεται τρομαγμένη καὶ χωρὶς νὰ καταλάβῃ, ὄλις διόλου αὐθόρμητα. — Τί κάνω; τίποτα . . .

Σταματίνα, ἀπ' ἔξω. Τὸ γλυκό ἔτοιμο εἶναι, κουνήσου ντὲ κι' ἔλα νὰ τὸ πάρῃς!

Μανταλαίνα, ἔρχεται στὰ συγκαλά της. — "Ἀ ἔφτασα . . . (φεύγει τρεχάτη πρὸς τὴν κουζίνα).

Τάκης, ἔρχεται στὴν πόρτα. — "Ἐλα λοιπὸν, τί κάνεις; μιὰ ὥρα πὲ φωνάξω γιὰ κρασί.

Βαγγέλης, ποῦ δὲν ἔχει ἀκόμη ἀνοίξει τὴ μπουκάλια καὶ ποῦ τὴν ἄλλη τὴν ἔχει σχεδὸν ξοδέψει μὲ τὴ Μανταλαίνα. — Νά, ἐδῶ πολεμάω!

Τάκης, χαρακτηριστικά. — Μὲ ποιὸν πολεμοῦσες;

Βαγγέλης. — Μὰ ἔχει ζόρι τούτη ἡ μπουκάλια.

Τάκης. — "Ἡ μπουκάλια ἦ ἦ . . . Για κούτξέ με καλὰ, δὲ σὲ ξέρει ἄλλος, ὅπως σὲ ξέρω ἐγὼ! (Προχωρεῖ καὶ κοιτάζει τὴν ἄλλη μπουκάλια, ποῦ τὴν πῆγαν ὡς τὸν πάτο καὶ κουνάει τὸ κεφάλι του).

Βαγγέλης. — Δὲ σὲ καταλαβαίνω, μὰ τὸ Θεό, τί θέλεις νὰ πῆς!

Τάκης, πιάνει μιὰ ἄδεια μπουκάλια. — Κι' αὐτῆ ποιὸς τὴν ἤπιε;

Βαγγέλης. — Τὴν ἀνοίξα κ' ἦταν κούρια!

Τάκης, πέρνει τὴν καινούργια μπουκάλια ποῦ ἀνοίξε ὁ Βαγγέλης. — "Ἐλα, δός μου τὴν κι' ἀνοίξ' ἐσὺ τώρα δυὸ μπουκάλια ἀπὸ τὸ ἄλλο, τὸ γλυκό. (Φαίνεται ἡ Μανταλαίνα μὲ τὴν ἀπλάδα τοῦ γλυκοῦ). "Ἐλα καὶ σὺ ν' ἀλλάξῃς τὰ πιάτα, τί ἔγινες;

Μανταλαίνα. — Νά, πολεμοῦσα ἡ κακομοίρα . . . (Μπαίνει στὴν τραπέζια).

Τάκης, μπαίνοντας κι' αὐτὸς πίσω της ψιθυρίζει. — Χὰ! χὰ! κ' οἱ δύο πολεμοῦσατε! . . .

Βαγγέλης, ποῦ ἀνοίξε τὴ μπουκάλια τοῦ γλυκοῦ κρασιοῦ, τὸ δοκιμάζει. "Ὁρατο κι' αὐτὸ! (Χτυπάει τὰ χεῖλια του).

[Βγαίνει ἡ Μανταλαίνα μὲ πιάτα κι' ἀφοῦ πάρει καὶ ἄλλα ἀπ' τὸ τραπέζι, ἐτοιμάζεται νὰ πάη πρὸς τὴν κουζίνα].

Βαγγέλης. — Ποῦ πᾶς;

Μανταλαίνα. — Τὰ πιάτα στὴν κουζίνα . . . Δὲν εἶδες ποῦ φώναζε;

Βαγγέλης. — Ὁψ' τώρα, ἔχεις καιρὸ! μὰ κάτσε ποῦ σοῦ λέω! ("Ἐνῶ ἐκεῖνη θέλει νὰ φύγῃ, τὴν πιάνει) νὰ τὸ ποῦμε! νὰ συνεννοηθοῦμε . . .

Μανταλαίνα, ποῦ σὰν νὰ παραπατοῦσε ἀπ' τὸ κρασί κάθεται. — Χὰ! χὰ! γιὰ τὴ νύχτα;

Βαγγέλης, καταφατικὴ κίνησις τῆς κεφαλῆς . . .

Μανταλαίνα. — Χὰ! χὰ! μὰ σκιάζομαι!

Βαγγέλης. — Μὰ πιές κι' ἀπ' αὐτὸ τὸ γλυκό νὰ κἀνῃς κουράγιο! . . . ἔφτασα κι' ἐγὼ! . . . (Πηγαίνει τὴ μιὰ μπουκάλια μέσα).

Μανταλαίνα, πίνει, σὰ νὰ τὸ πιπιλάει. — "Ἐχτακτο εἶναι χε! χε! χε!

Βαγγέλης, ξαναγυρίζει καὶ τὴ βλέπει νὰ πίνῃ. — "Ἐ σ' ἀρέσει;

Μανταλαίνα. — Μ' ἐλί μονάχο!

Βαγγέλης, κάθεται δίπλα της καὶ τὴν

πιάνει.—Λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ σκιαῶσαι, δὲν τὰ εἶπαμε; ὅλοι, καθὼς ἔχουν πειεὶ καὶ παραπάνω, θὰ γείρουν στὸν ὕπνο ποὺ νὰ μὴ τοὺς ξυπνῶν κανόνια.

Μανταλαίνα.—Χα! χα! μ' ἔν με πέρη καὶ μίνα ὁ ὕπνος καὶ δὲ νοιώσω;

Βαγγέλης.—"Ἔλα τώρα, πὲς πὼς δὲ θέλεις...

Μανταλαίνα.—"Ὅχι πὼς δὲ θέλω... (σὸν μῆτι νὰ σκέφτηκες ἔξαφνα). "Α!

Βαγγέλης.—"Τί;

Μανταλαίνα.—Μὲ ξυπνάει πάντα τὸ σφύριγμα τοῦ βαποριοῦ... ἀπόψε ἔχει βαπόρι;

Βαγγέλης.—Καὶ βέβαια ἔχει... λοιπὸν μὲ τὸ σφύριγμα! (τῆς δίνει κρασί) ἔλα τράβα το κι' αὐτό, εἶναι στηλωτικό.

Μανταλαίνα, τὸ θάισνει.—Μὲ κι' ἄλλο; δὲ θάχω κουράγιο νὰ ξυπνήσω. Κι' ἔτσι μοῦ φαίνεται πὼς θλα γυρίζουν χα! χα! χα!

Βαγγέλης.—"Ἦ δὲ χαίρεσαι; ἔννοια σου, ἐγὼ εἰμ' ἐδῶ!

Μανταλαίνα, τὸν ἀγκαλιάζει.—Εἶναι γλυκὸ σὸν τό... σὸν τό χα! χα!

Βαγγέλης, τὴ φιλάει.—Σὸν τό φιλή!

Μανταλαίνα, ἔξαφνα σηκώνεται.—Μὰ καιρὸς νὰ πηγαίνω πειεὶ, μὴ φωνάζω αὐτὸς πάλι χα! χα! (Καθὼς πάει νὰ περπατήσει). "Α! ἔ! ἔ!... (Παραπατάει κι' ἀκκουμπάει στὸν ὄμο του). Δὲν μπορῶ πειεὶ, χάνουμαι!

Βαγγέλης.—"Ἔλα, κουράγιο! ἀπὸ τώρα σ' ἔπιασε ἡ θάλασσα;

Μανταλαίνα.—Σὰ λιγοψυχιά μὴρχεται... Τ' εἶν' αὐτὸ πῶπαθα ἀχ! χα! χα!

Βαγγέλης.—Δὲν εἶναι τίποτα, θὰ περάση.

Μανταλαίνα, τοῦ πέρνει τὸ χέρι του καὶ τὸ βάζει στὸ στήθος της.—Βάλε δῶ τὸ χέρι σου νὰ δῆς πὼς χτυπάει ἡ καρδιά μου!

Βαγγέλης.—"Α, θὰ περάση, θὰ περάση...

Μανταλαίνα.—Πὼς μ' ἔκανες, μπιρμπάντη, πὼς μὲ κατάντησες. "Αχ πὼς κουνιόβνται θλα γύρω μου, σὰ νὰ ταξειδεύω καὶ νὰ βρισκοῦμαι σὲ φουρτούνα χα! χα!

Βαγγέλης.—"Αγάντα, καὶ σὲ λίγο θὰ μποῦμε στὸ λιμάνι νὰ φουντάρουμε.

Τάνης, ἀπὸ μέσα.—Βαγγέλη, τί κάνεις;

Βαγγέλης.—"Εδῶ εἶμαι.

Τάνης.—"Ἔλα νὰ ετοιμάσης τὰ λικέρ.

Βαγγέλης.—"Ἐφτασα... τρέξε καὶ σὺ γιὰ τοὺς καφέδες.

Μανταλαίνα, κάνει νὰ προχωρήσῃ.—"Αχ Βαγγέλη, Βαγγέλη!

Βαγγέλης.—"Τί;

Μανταλαίνα, προχωρεῖ.—"Αχ δὲ μπορῶ, μοῦ κόβουνται τὰ πόδια μου, θαρρῶ πὼς φεύγει τὸ πάτωμα. "Αχ τί κακὸ εἶν' αὐτὸ ποῦ μοῦκάνες;

Βαγγέλης.—"Ἔλα, κάνε κουράγιο μὴ μᾶς πάρουν πρέφα. "Ἔλα τρέχα γιὰ τοὺς καφέδες.

Μανταλαίνα, μὲ τὰ πιάτα στὸ χέρι φεύγει παραπατώντας.—Χά! χά! χά! Βοήθη Παναγιά μου. (Ὁ Βαγγέλης πηγαίνει πρὸς τὰ μέσα, ἀκούγεται κρότος πιάτων ποῦ σπᾶνε).

Βαγγέλης, ξαναπηγαίνει στὴν πόρτα τῆς τραπεζαρίας.—Τόμπολα! (Τρέχει πρὸς τὴ κουζίνα νὰ ἰδῆ).

Σταμαίνα, ἀκούγεται ἀπ' ἔξω ἡ φωνὴ της.—Στραβομάρα!

Τάνης, βγαίνει κι' αὐτὸς νὰ ἰδῆ.—Τί εἶναι;

Σοφία, βγαίνει κι' αὐτὴ.—Τί;(φαίνεται συγχρόνως κ' ἡ Ἀλίκη).

Τάνης, φωνάζει.—Βαγγέλη, τί συνέβη;

Βαγγέλης, ποῦ γυρίζει.—Νὰ αὐτὴ ἡ Μανταλαίνα φαίνεται σκόνταψε καὶ... τίποτα, μικρὰ πράματα...

Τάνης.—Χά, χά! σκόνταψε! (Μὲ ὑπονοούμενο) Γλύστρησε χά! χά! ἔ, ἔγινε μὲ μάλη ζημία;

Βαγγέλης.—"Α ὄχι, πὲς τίποτα!

Τάνης, τὸ ἴδιο.—Τίποτα ἀκόμη; χά! χά!

Σοφία.—"Α, δὲ βαρυέσαι, ἐμεῖς νάμαστε καλὰ χά! χά! κι' ἄς σπάσουν θλα, ἀντρούλη μου! (Πάει νὰ τὸν ἀγκαλιάσῃ).

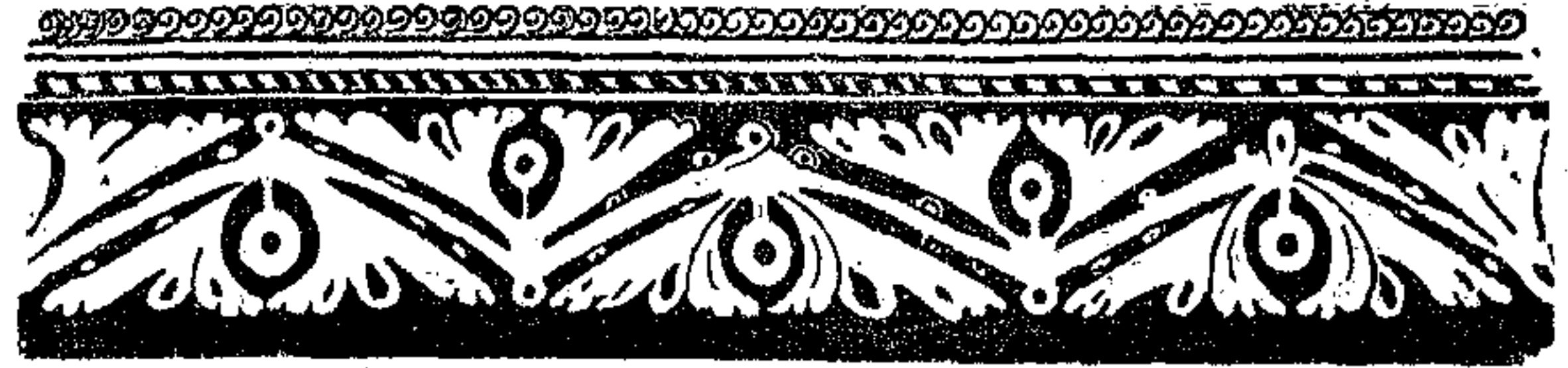
Τάνης, τὴν ἐμποδίζει.—Σὲ πείραξε, φαίνεται; παραήπιες.

Σοφία.—Χά! χά! γι' αὐτὸ σκοτίζεσαι; μὴ ζωὴ εἶν' αὐτὴ, χά! χά! χά!

Τάνης.—Σὲ κι' ἀράξαμε! (Στὸ Βαγγέλη). Τὰ λικέρ νὰ φέρης.

Βαγγέλης, πηγαίνοντας πρὸς τὴν τραπεζαρία τρακίζει.—"Αμέσως!

(Ἀκολουθεῖ)

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΑΡΙΟΣΤΟ

ΟΡΛΑΝΔΟΣ Ο ΜΑΙΝΟΜΕΝΟΣ

ΑΣΜΑ ΕΒΔΟΜΟ (*)

Ὁ Ρουγκιέρης στὸ βασιλεῖο τῆς Ἀλβίνας

Συχνὰ πήγαινε πρὸς τοὺς ἐχθρούς της τοὺς Σαρακηνούς, μὰ ποτὲ δὲν ἔμαθε τίποτε γιὰ τὸ Ρουγκιέρη της. Καὶ καθημερινῶς ἐρωτοῦσε γι' αὐτὸν πρὸς ἀπὸ ἑκατό, μὰ κανένας δὲν ἤξερε νὰ τὴν πληροφορήσῃ. Κ' ἐπήγαινε ἀπὸ καταυλισμὸ σὲ καταυλισμὸ, ζητώντας τον καὶ σὲ παραπήγματα καὶ σὲ σπηλιές. Καὶ τῆς εἶταν εὐκόλο νὰ τὸ κάνει, γιὰτί, χάρις στὸ δαχτυλίδι, ποῦ, ἔξω ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινη συνήθεια, τὴν ἔκανε ἀθώρητη ὅταν τὸ κλειοῦσε στὸ στόμα της, μποροῦσε νὰ διαβαίνει ἀνάμεσα σ' ἱππότες καὶ σὲ πεζοὺς χωρὶς κανένα ἐμπόδιο.

Οὔτε μπορεῖ, οὔτε καὶ θέλει νὰ πιστέψῃ πὼς ἀπέθανε, γιὰτί ὁ σοβαρὸς χαρμὸς ἐνὸς τόσο μεγάλου ἀνθρώπου, θ' ἀκουόταν ἀπὸ τὰ κύματα τοῦ Ὑδάσπη Ἰσλαμ' ἐκεῖ ποῦ ὁ ἥλιος βασιλεύει. Δὲν ἤξερει οὔτε νὰ πῆ, οὔτε νὰ φαντασθῆ ποῖο δρόμο νὰ πάρῃ—πρὸς τὰ μέρη τ' οὐρανοῦ, ἢ πρὸς τὰ μέρη τῆς γῆς, κι' ὡς τόσο λυπημένη πηγαίνει ἀναζητώντας τον, καὶ γιὰ συντρόφους παίρνει μαζί της ἀναστεναγμοὺς καὶ κλάματα καὶ κάθε βᾶσανο φαρμακερὸ.

Τέλος ἐσκέφτηκε νὰ ξαναπάῃ στὴ σπηλιὰ ὅπου εἶτανε τὰ λείψανα τοῦ Μερλίνου τοῦ προφήτη, καὶ τόσο νὰ ξεφωνήσῃ γύρω ἀπὸ τὸ μνήμα του, ποῦ νὰ τὴ σπλαχνιστῆ καὶ τὸ ψυχρὸ τὸ μάρμαρο. "Ἔτσι θὰ μάθαινε ἂν ἔξοῦσε ὁ Ρουγκιέρης, ἢ ἂν ἡ θεὰ οἰκονομία τοῦχε κόψῃ τὴ γλυκεῖα ζωὴ. Κατόπι θάκανε ὅ,τι θάκρινε καλύτερο.

Μ' αὐτὸ τὸ σκοπὸ ἔπιασε τὸ δρόμο ποῦ πήγαινε πρὸς τὰ γειτονικά δάση τοῦ Ποντιέρο, ὅπου βρισκότανε κρυμμένος σ' ἀπόκρημνο κι' ἄγριο μέρος ὁ τάφος ποῦ μολοῦσε, τοῦ Μερλίνου.

Μὰ ἐκεῖν' ἡ μάγισσα, ποῦ, φοβισμένη γιὰ τὴ Βραδαμίντη, δὲν ἔκανε ἄλλο, παρὰ νὰ τὴ σκέφτεται ἀδιάκοπα, ἐκείνη, λέω, ποῦ μέσα στὴν ὥραία σπηλιὰ τῆς εἶχε φανερώσει τὴ γενεαλογία της, ἐκείνη ἡ καλόβουλη καὶ σοφὴ μάγισσα, ποῦ, ὅταν ἔμαθε πὼς ἔμελλε νὰ γίνῃ προπατόρισα ἀνίκητων ἀντρῶν καὶ μάλιστα ἡμίθεων, μὲ τὸ ἀδιάκοπο ἐνδιαφέρον ποῦ ἔννοιωσε γι' αὐτή, ἐκείνη ἔρωτοῦσε καθημερινῶς τὴ μοῖρα της, ἐπιθυμώντας νὰ ἔξερῃ καθημερινῶς τί ἔκανε καὶ τί ἔλεγε.

Κ' εἶχε μάθει ὅλα γιὰ τὸ Ρουγκιέρη, πὼς πρῶτα ἐλευτερώθηκε, κ' ἔπειτα πὼς ἐγάθηκε, καὶ σὲ ποῖο μέρος εἶχε πᾶει τῆς Ἰνδίας. Καὶ τὸν εἶχε δεῖ ἐπάνω σ' ἐκεῖνο τ' ἄλογο, ποῦ τοῦ εἶταν ἀδύνατο νὰ ὀδηγήσῃ, γιὰτ' εἶταν ἀνυπότακτο, νὰ περάσῃ ἀπὸ δρόμο ἐπικίνδυνο κι' ἀσυνεθιστο καὶ νὰ χωριστῆ ἀπὸ κείνη μὲ μακροτάτο διάστημα. Κ' ἤξερε καλὰ πὼς ἐκεῖνος ἔπεροῦσε τὸν καιρὸ του μὲ παιγνίδια, μὲ χοροὺς, μὲ φαγοπότια καὶ μὲ μαλθακὴ καὶ ἡδονόπαθην δεινότητα, χωρὶς νὰ θυμᾶται πᾶ ὅτε τὸν Ἀφέντη του, οὔτε τὴν ἀγαπημένη του, οὔτε καὶ τὴν τιμὴ του.

Καὶ θὰ ἔξοδευ' ἔτσι τὸ ἀνθος τῆς ὠραίας του ἡλικίας σὲ μακροχρόνιαν ἀπραξία ἕνας τόσο ἀρχοντικὸς ἱππότης, γιὰ νὰ

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος.

χάση κατόπι μὲ μᾶς καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ, καὶ γὰρ νὰ τοῦ κοπῆ ἢ νὰ τοῦ σκορπισθῆ στὰ χορτάρια ἐκεῖν' ἢ εὐωδιά πού μόνον ἀπομένει ἀπὸ μᾶς, ὅταν νεκρωθῆ τὸ εὐκολόπιστο μέρος τῆς ὑπαρξῆς μας, καὶ πού βγάξει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ μνήμα καὶ τὸν διατηρεῖ στὴ ζωὴ, ἂν ἡ εὐγενικὰ μάγισσα, πού φρόντιζε γιὰ κείνον πῶς πολὺ ἀπ' ὅσο ὁ ἴδιος γιὰ τὸν ἑαυτοῦ, δὲν ἐσκεπτότανε νὰ τὸν βγάλῃ ἀπὸ τὸ ἀπὸ κεί καὶ νὰ τὸν σύρῃ ἀπὸ δρόμο τραχὺ καὶ ἀπότομο πρὸς τὴν πραγματικὴν ἀρετή, ὅπως καὶ ὁ ἔξοχος γαστρός, πού θεραπεύει μὲ σίδηρο, μὲ φωτιά καὶ συχνὰ μὲ δηλητήριον, πού ἂν δυσαρεστῆ στὴν ἀρχή, ὠφελεῖ στὸ τέλος καὶ φέρνει εὐγνωμοσύνη.

Αὐτὴ δὲν τοῦ εἶτανε συγκαταβατικὴ, καὶ τόσο τυφλωμένη ἀπὸ ὑπερβολικὴν ἀγάπην, ὥστε ἡ μόνη τῆς φροντίδα νᾶναι νὰ τὸν κρατήσῃ στὴ ζωὴ, ὅπως ἔκανε ὁ Ἀτλάντης, πού ἐπιθυμοῦσε καλύτερα νὰ ζήσῃ ὁ Ρουγκιέρης πολλὰ χρόνια καὶ χωρὶς φήμη καὶ τιμὴ, παρὰ νὰ λάβῃ ὅλη τὴ δόξα τοῦ κόσμου καὶ νὰ τοῦ λείψῃ ἕνας χρόνος ἀπὸ τὴ χαρούμενη ζωὴ του.

Τώρα τὸν εἶχε στείλει αὐτὸς στὸ νησί τῆς Ἀλκίνας, γιὰ νὰ ξεχάσῃ τὰ ὄπλα μέσα στὴν αὐλὴ τῆς, καὶ σὰ μάγος ἔξοχος πού εἶτανε καὶ ἤξερε ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ μάγια, μὲ τόσο σφιχτὸν ἐρωτικὸ δεσμὸ ἔδεσε τὴν καρδιὰ ἐκείνης τῆς βασιλισσᾶς μαζί του, πού δὲ θὰ λυότανε ποτέ, ἀκόμη καὶ νὰ γέραζε ὁ Ρουγκιέρης πῶς καὶ ἀπὸ τὸ Νέστορα.

Ἐρχόμενος τώρα σ' ἐκείνη πούχε προμαντέψῃ τὸ τί ἔμελλε νὰ συμβῆ, προσθέτω πῶς εἶχε πιάσει ἴσια τὸ δρόμο γιὰ κεί πού περιπλανιόταν ἀβέβαιη ἢ κόρη τοῦ Ἀμώνα, πηγαίνοντας νὰ τὴ συναντήσῃ.

Ἡ Βραδαμάντη βλέποντας τὴν ἀγαπημένη τῆς μάγισσα, ἀλλάξε ὅλη τὴν προηγούμενη θλίψη τῆς σ' ἐλπίδα, καὶ ἐκείνη τῆς ἐφάνερωσε τὴν ἀλήθεια πῶς ὁ Ρουγκιέρης τῆς εἶχε ὀδηγηθεῖ στῆς Ἀλκίνας.

Ἡ νέα ἔμεινε σὰ νεκρὴ, μόλις ἀκουσε πῶς ὁ ἀγαπημένος τῆς εἶτανε τόσο μακριὰ τῆς, καὶ μὲ τὸν ἔρωτα πού τοῦχε θὰ κιντύνε ἀκόμη περισσότερο, ἂν δὲν ἐγινότανε χρῆσιμος ἀμέσως κάποιου σπουδαίου γαστρονόμου. Ἡ εὐεργετικὴ μάγισσα τὴν ἐπαρηγό-

ρησε καὶ τῆς ἔβαλε τὸ κατάπλασμα στὸ μέρος πού τὴν ἐπονούσε, καὶ τῆς ὑποσχέθηκε πῶς σὲ λίγες ἡμέρες θάκανε τὸ Ρουγκιέρη νὰ ξαναγυρίσῃ καὶ νὰ τὴν ξαναἰδῆ.

— Τὴ στιγμὴ, κυρά, — τῆς ἔλεγε, — πού ἔχεις μαζί σου τὸ δαχτυλίδι, πού χαλάει ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ μάγια, δὲν ἔχω καμμιὰν ἀμφιβολία πῶς θὰ χαλάσω καὶ τὰ σχέδια τῆς Ἀλκίνας καὶ θὰ σοῦ ξαναφέρω μαζί μου τὴν ἀγάπην σου, ἂν τὸ πάρω ἐκεῖ πού ἐκείνη σοῦ κλέβει κάθε σου εὐτυχία. Θὰ φύγω ἀπόψε κατὰ τὸ σούρουπο καὶ θὰ βροσκωμαι στὴν Ἰνδία μὲ τὰ χαράματα.

Κ' ἐξακολουθώντας, τῆς ἐδιηγήθηκε πῶς θὰ τὸ μεταχειριζότανε γιὰ νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὸ γυναικωτὸ καὶ μαλθακὸ βασίλειον τὸν ἀκριβὸ ἐραστή τῆς καὶ νὰ τὸν ξαναπαρῇ στὴ Γαλλία.

Ἡ Βραδαμάντη ἔβγαλε τὸ δαχτυλίδι ἀπὸ τὸ δάχτυλό τῆς, καὶ ὄχι μόνον ἐκεῖνο, μὰ θὰ τῆς ἔδινε εὐχαρίστως καὶ τὴν καρδιά τῆς, καὶ αὐτὴ τὴ ζωὴ τῆς, ἀρκεῖ νὰ βοηθοῦσε τὸ Ρουγκιέρη τῆς.

Τῆς ἔδωσε τὸ δαχτυλίδι καὶ τῆς ἐσύστησε νὰ τὸ προσέχη, καὶ πῶς πολὺ τῆς ἐσύστησε τὸ Ρουγκιέρη τῆς, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔστειλε μ' ἐκείνη χίλιους χαιρετισμούς. Ἐπειτὰ ἐξεκίνησε γιὰ τὴν Προβηγκίαν ἀπ' ἄλλο μονοπάτι.

Ἡ μάγισσα ἐεράβηξε ἀπ' ἄλλου, καὶ γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴ σκέψιν τῆς, ἔκαμε τὸ βράδυ νὰ τῆς παρουσιαστῆ ἕνα ἄτι πού εἶχε κόκκινο τῶνα τοῦ πόδι καὶ ὅλο τᾶλλον εἶτανε μαῦρο. Τὸ ἄτι αὐτὸ θαρρῶ πῶς εἶτανε κάποιος Ἀλκίνος ἢ κάποιος Φαρμακὸς πού τὸν ἔβγαλε ἀπὸ τὴν κόλαση καμωμένον ἄλογο καὶ ξεζωσμένη καὶ ξυπόλυτη ἀνέβηκε ἐπάνω του μὲ λυμένα καὶ φρικιαστικὰ μπερδεμένα τὰ μαλλιά τῆς, ἀφοῦ πρῶτα ἔβγαλε ἀπὸ τὸ δάχτυλό τῆς τὸ δαχτυλίδι, γιὰ νὰ μὴν ἐμποδίσῃ καὶ τὰ δικά τῆς τὰ μάγια. Ἐπειτὰ μὲ τόση γοργότητα ἐεράβηξε, πού τὸ πρῶτον βρέθηκε στὸ νησί τῆς Ἀλκίνας.

Ἐκεῖ μεταμορφώθηκε θανάσια: ἔμακρυνε τὸ ἀνάστημά τῆς περισσότερο ἀπὸ μὴ σπιθαμὴ, καὶ ἐπάχυνε ἀναλόγως τὰ μέλη τῆς, καὶ ἔγινε ἀκριβῶς ὅσο συλλογίστηκε πῶς θάταν ὁ μάγος, πούχε ἀναθρέψῃ τὸ Ρουγκιέρη μὲ τόση φροντίδα ἔντυσε καὶ μὲ μακριὰ γενειάδα τὰ σαγόνια τῆς, καὶ

ἐξάρωσε τὸ μέτωπό τῆς καὶ ὅλο τῆς τὸ δέσμα. Κ' ἐμμήθηκε τόσο καλὰ τὸ πρόσωπο, τὴν ὀμιλία καὶ τὰ χαρακτηριστικά του, πού ἔγινε ἀπαράλλαχτη μὲ τὸ μάγο τὸν Ἀτλάντη.

Ἐπειτὰ ἐκρύφτηκε, καὶ τόσο ἐπαρκαλύφαξε, πού εἶδε τέλος μὴ μὲρα ν' ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸ Ρουγκιέρη ἢ ἐρωμένη Ἀλκίνα: πρῶτα σπουδαῖο, γιὰτὶ μπορούσε νὰ πάθῃ, ἂν ἐκαθόταν ἢ ἂν ἐβιάδιζε χωρὶς ἐκεῖνον, ἔστω καὶ μὴν ὦρα.

Τὸν εὗρηκε, ὅπως τὸν ἤθελε, καταμόναχο ν' ἀπολαβαίνῃ τὴ δροσερὴ καὶ ξάστερη αὐγὴ σιμὰ σ' ἕνα ὠραῖο ρυάκι πού κατέβαινε ἀπὸ ἕνα λόφο καὶ ἔχυνότανε μέσα σὲ μὴ καθαρία καὶ εὐχάριστη λιμνοῦλα.

Ἡ ντυμασιά του ἢ ἀπολαυστικὴ καὶ μαλθακὴ εἶτανε γεμάτη ἀνεση καὶ ἡδονοπάθεια, καὶ τὴν εἶχε πλέξει μὲ τὰ χέρια τῆς ἢ Ἀλκίνα μὲ λεπτὴ τέχνη ἀπὸ χρυσάφι καὶ ἀπὸ μετάξι. Ἀπὸ τὸ λαιμὸ του κρεμόταν ὡς τὴ μέση τοῦ στήθους του ἕνα λαμπερὸ κολλιὲ ἀπὸ πολύτιμα περσάδια, καὶ στὸ ἕνα καὶ στὸ ἄλλο του μπράτσο, πού πρὶν εἶταν ἀντρίκιο, ἐφοροῦσε καὶ ἕνα γυαλιστερὸ βραχιόλι.

Στὰ δύο του αὐτιά τοῦχε περάσει ἕνα λεπτὸ χρυσὸ σωματάκι σὰ δαχτυλίδι, καὶ ἀπὸ κεί ἐκρεμότανε δυὸ μεγάλα μαργαριτάρια, πού ὅμοια τους δὲν ἐφορέσανε ποτὲ μήτε οἱ Ἀραβες μήτε οἱ Ἰνδοί.

Τὰ σγουρά του μαλλιά τᾶχε βρεμένα μὲ τὰ πῶς τερπνὰ καὶ πολύτιμα ἀρώματα, καὶ τὰ φερσίματά του εἶτανε τελείως ἐρωτικότροπα, σὰ νᾶχε μάθει νὰ ὑπηρετῆ γυναῖκες στὴ Βαλέντσα. Τὸ μόνον πού τοῦ ἀπόμεινε γερὸ εἶτανε τ' ὄνομά του, ὅλο του τᾶλλον τοῦχε χαλάσει καὶ σαπίσει.

Σὲ τέτοια κατάστασι ξαναβρέθηκε ὁ Ρουγκιέρης, ἀλλαγμένος ἔτσι ἀπὸ τὰ μάγια.

Μεταμορφωμένη σ' Ἀτλάντη τοῦ παρουσιάστηκε ἡ μάγισσα, μὲ τὴ σοβαρὴ καὶ ἀξιοσέβαστη μορφή, πού σεβότανε πάντοτε ὁ Ρουγκιέρης, καὶ μὲ τὸ μάτι τὸ γεμάτο θυμὸ καὶ φροβέρα, πού τόσο εἶχε φοβηθεῖ τὸν καιρὸ πού εἶτανε παιδάκι, καὶ τοῦ εἶπε:

— Ἐτοῦτος λοιπὸν εἶταν ὁ καρπὸς πού περιμένα τόσο καιρὸ γιὰ τὰ κόπια μου; Σ' ἀνάθρεψα λοιπὸν μ' ἀρκουδίσια καὶ

λιονταρίσια μυαλά, σ' ἔμαθα νὰ πνίγῃς τὰ φίδια, παιδί, μέσα στὶς σπηλιές καὶ στοὺς τρομαχτικὸς γκρεμούς, νὰ βγάλῃς τὰ νύχια ἀπὸ τοὺς πάνθηρες καὶ τίς τίγρες καὶ νὰ βγάλῃς τὰ δόντια συχνὰ ἀπὸ τὰ ζωντανὰ ἀγριογούρουνα, γιὰ νὰ γίνῃς ἔπειτ' ἀπὸ τόση προπόνησι ὁ Ἀδώνης ἢ ὁ Ἀττις τῆς Ἀλκίνας; Ἐτοῦτο εἶν' ἐκεῖνο πού τὰ ἐξεταζόμενα ἀστέρια, πού τὰ ἱερὰ σπλάγχνα καὶ ἡ γεωμαντεία, πού τὰ οὐράνια σημάδια, οἱ οἰωνοὶ, τὰ ὄνειρα καὶ ὅλα τᾶλλα μοιρολόγια, στὴ σπουδῆ τῶν ὁποίων ἐξόδεψα περισσότερο ἀπ' ὅσο ἔπροπε τὴ ζωὴ μου, ἐτοῦτο εἶν' ἐκεῖνο πού μοῦ προλέγανε γιὰ σέ, ἀπ' ὅταν ἀκόμη ἐβύζανες, πῶς ὅταν θάρχοντανε τὰ σημερινὰ χρόνια, τὰ πολεμικά σου κατορθώματα θάτανε τόσο μεγάλα, πού δὲ θάχανε τὰ ὅμοιά τους; Περίφημο ἀρχίνισμα μὰ τὴν ἀλήθεια! Ἄξιο νὰ περιμένῃ κανένας πῶς γρήγορα θὰ γίνῃς Ἀλέξανδρος, Καίσαρας καὶ Σικελίνας! Ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ πιστέψῃ, ἀλλοίμονο, πῶς θὰ γινόσουνε δούλος τῆς Ἀλκίνας! Καὶ γιὰ νὰ τὸ βλέπῃ κανένας καθαρά, φορεῖς στὸ λαιμὸ σου καὶ στὰ μπράτσα σου τὴν ἀλυσίδα μὲ τὴν ὁποίαν σὲ σέρνει δεμένον ὅπου τῆς ἀρέσει. Ἄν δὲ σὲ συγκινοῦν οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ δικές σου, καὶ τὰ ἐξαιρετικὰ κατορθώματα γιὰ τὰ ὁποῖα σὲ διάλεξε ὁ οὐρανός, γιὰτὶ τάχα στερεῖς τοὺς ἀπόγονούς σου ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ πού χίλιες φορὲς σοῦ προεῖπα; Ὡ! γιὰτὶ κρατεῖς αἰώνια κλειστὴ τὴν κοιλία, ὅπου ἔχει θελήσει ὁ οὐρανός ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ σέ τὸ δοξασιμένο καὶ ὑπεράνθρωπον γένος, πού μέλλεται νὰ λάμψῃ στὸν κόσμον πῶς πολὺ καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον; Ὡ! μὴν ἐμποδίσῃς νὰ πάρουνε σάρκα ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ οἱ πῶς ἀρχοντικὲς ψυχὲς ἀπ' ὅσες ἔχει συλλάβῃ ἡ αἰωνιότητα ἀπὸ τὸν κορμὸ πού ὀρίστηκε νᾶχη τίς ῥίζες τοῦ σ' ἐσέ. Ὡ! μὴν ἐμποδίσῃς χίλιους θριάμβους καὶ νίκες, μὲ τίς ὁποῖες, ἔπειτ' ἀπὸ τόσα ἄγρια δεινὰ καὶ ἀκαίσιες πληγές, τὰ παιδιὰ σου, τ' ἀγγόνια σου καὶ οἱ ἀπόγονοὶ τους θὰ ξαναδώσουνε στὴν Ἰταλία τίς πρῶτες τῆς τιμῆς. Καὶ γιὰ νὰ σὲ λυγίσω, δὲν ἔχω νὰ σὲ κουράσω μὲ τόσες καὶ τόσες ὠραῖες ψυχές, πού ὀλόλαμπρες, δοξασιμένες, διάσημες, ἀνίκητες καὶ ἄγιες πρόκειται ν' ἀνθίσουν ἀπὸ τὸ γόνιμο δέντρο σου μὰ ἀρκεῖ νὰ σοῦ ἀνα-

φέρω ένα ζευγάρι, τὸν Ἰππόλυτο καὶ τὸν ἀδελφὸ του, πού ὡς τὰ σήμερα λίγοι φηγίζαν ὅμοιοι τους στὰν κόσμω, μέσα σ' ὄλους τοὺς μεγάλους πού δοξαστήκανε γιὰ τις ἀρετὲς τους. Ἐγὼ σοῦ μιλοῦσα πὺ πολὺ γι' αὐτούς, παρὰ γιὰ ὄλους τοὺς ἄλλους μαζί, τόσο γιατί αὐτοὶ θὰ δείξουνε τις περισσότερες κ' ὑψηλότερες ἀρετὲς ἀπ' ὄλους τοὺς δικούς σου, ὅσο καὶ γιατί σ' ἔβλεπα νὰ μοῦ δίνης περισσότερη προσοχὴ παρὰ γιὰ τοὺς ἄλλους τοῦ γένους σου, καὶ νὰ χαιρέσαι πῶς ἀπὸ τοὺς ἀπόγονούς σου θὰ βγαίνανε τόσο λαμπροὶ ἦρωες. Τί ἔχει αὐτὴ πού ἔκαμες βασίλισσά σου, πού νὰ μὴν τῶχουνε καὶ χίλιες ἄλλες πόρνες; Αὐτὴ πού γίνηκε παλληκίδα καὶ τόσων ἄλλων, ξέρεις καλὰ στὸ τέλος, ἂν συνειθίζει νὰ τοὺς κάνει εὐτυχημένους. Μὰ γιὰ νὰ καταλάβης καλύτερα ποιὰ εἶναι ἡ Ἀλκίνα, καὶ γιὰ νὰ τῆς ἀφαιρέσης τις ἀπάτες καὶ τὰ τεχνάσματα, φόρεσε στὸ δάχτυλό σου ἐτοῦτο τὸ δαχτυλίδι καὶ πήγαινε νὰ τῆ βρῆς, καὶ θὰ ἴδῃς ποιὰ εἶναι ἡ ὁμορφιά της.

Ὁ Ρουγκιέρης ἔστεκότανε ντροπισμένος καὶ βουβός, κοιτάζοντας χάμω, χωρὶς νὰ ξέρη τί ν' ἀπαντήσῃ, ὅταν ἡ μάγισσα τοῦ φόρεσε τὸ δαχτυλίδι στὸ λιανό του τὸ δάχτυλο καὶ τὸν ἔκαμε νὰ νοιώσῃ τὴν κατὰστασή του.

Μόλις ὁ Ρουγκιέρης συνῆρθε, τὸν ἐκυρίεψε μιὰ τέτοια ντροπὴ, πού θᾶθελε νᾶτανε χίλιες ὄργυες μέσα στὴ γῆ, γιὰ νὰ μὴ μπορῆ νὰ ἴδῃ τὸ πρόσωπό του κανένας.

Ἡ μάγισσα, μόλις τοῦπε αὐτά, ἔξαναπήρθε ἀμέσως τὴν πρώτη της μορφή, γιατί, μιὰ κ' εἶχε φέρει τὸ ποδοῦμενον ἀποτελεσμα, δὲν τῆς εἶτανε πιά χρειαστὴ ἡ μορφή τοῦ Ἀτλάντη.

Γιὰ νὰ σᾶς πῶ τώρα ἐκεῖνο πού δὲ σᾶς εἶπα ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἡ μάγισσα αὐτὴ ὀνομαζότανε Μέλισσα, καὶ τώρα ἐφανερώσε σωστὰ στὸ Ρουγκιέρη ποιὰ εἶτανε, καὶ τοῦπε πῶς εἶχε πάει ἐκεῖ σταλμένη ἀπὸ κείνη πού, γεμάτη ἔρωτα, τὸν ἐλαχταροῦσε ἀδιάκοπα, μὴ μπορώντας νὰ ζήσῃ χωρὶς αὐτόν, γιὰ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τις ἀλυσίδες μὲ τις ὁποῖες τὸν εἶχε δέσει ἡ δύναμη τῆς μαγείας. Καὶ τοῦπε πῶς, ἂν εἶχε πάει τὴ μορφή τοῦ Ἀτλάντη, τῶκανε μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ γίνῃ περισσότερο πιστευτὴ, μὰ τὴ στιγμὴ πού τοῦ ξανάδωσε τὴν ὑγεία του, ὁ

σκοπὸς της εἶτανε νὰ τοῦ φανερώσῃ τὰ πάντα.

— Ἡ εὐγενικὰ γυναῖκα πού σ' ἀγαπᾷ τόσο, ἐκείνη πού θᾶταν ἄξια γιὰ τὸν ἔρωτά σου, καὶ πού, ἂν δὲν ἔξεχασες, τὸ ξέρεις καλὰ πῶς τῆς χρωστᾷς τὴν ἐλευθεριά σου, σοῦ στέρνει ἐτοῦτο τὸ δαχτυλίδι, πού προφυλάει ἀπ' ὄλες τις μαγεῖες, καὶ θὰ σοῦστελενε ἀκόμη καὶ τὴν καρδιά της, ἂν ἴσως ἡ καρδιά της εἶχε τὴν ἴδια δύναμη γιὰ τὴ σωτηρία σου καθὼς καὶ τὸ δαχτυλίδι.

Κ' ἐξακολούθησε νὰ τοῦ διηγῆται πόσο τὸν ἀγαποῦσε καὶ πόσο τὸν ἀγαπᾷ ἡ Βραδαμάντη, τῆς ὁποίας ἔπλαξε συγχρόνως καὶ τὸ ἐγκώμιο, σύμφωνα μὲ τὴν ἀλήθεια καὶ μὲ τὴν ἀγάπη πού τῆς εἶχε. Κ' ἐφέρθηκε μὲ τὸν καλύτερο τρόπο πού θᾶρμοζε σ' ἔξυπνην ἀποσταλμένη, βάζοντας τέτοιο μῖσος στὴν ψυχὴ τοῦ Ρουγκιέρη γιὰ τὴν Ἀλκίνα, πού μόνο τὰ φρικιαστικὰ πράγματα μᾶς κάνουνε νὰ αἰστανόμαστε.

Τὸν ἔκαμε νὰ τῆ μισήσῃ τόσο πολὺ, ὅσο τὴν ἀγαποῦσε προηγουμένως, πρᾶμα πού δὲν πρέπει νὰ σᾶς φαίνεται παράξενο, τὴ στιγμὴ πού ὁ ἔρωτάς του προερχόταν ἀπὸ μαγικὴ βία, καὶ πού, ἔχοντας τὸ δαχτυλίδι, εἶχε χάσει τὴ δύναμή του.

Τὸ δαχτυλίδι τοῦ φανέρωσε ἀκόμη πῶς ὅλη ἡ ὁμορφιά τῆς Ἀλκίνας εἶτανε ψεύτικη κ' εἶταν ἀπὸ τὰ πόδια ἴσαμε τὰ μαλλιά της ὅλα ψεύτικα, καὶ τ' ὠραῖο ἐξαφανίστηκε, καὶ τῆς ἔμεινε τὸ ἀπομεινάρι.

Σὰν παιδάκι πού ἀπιδῶνει ὄριμον καρπό, κ' ὕστερα ξεχνᾷ πού τὸν ἀπῆλθε, κ' ἔπειτ' ἀπὸ πολλὰς ἡμέρες πάει ἐκεῖ τυχαῖα καὶ βρίσκει τὸ ἀπιδῶμά του, κ' ἀπορεῖ βλέποντάς το τελειῶς σαπισμένο καὶ χαλασμένο κ' ὄχι καθὼς τ' ἄφησε, κ' ἐνῶ πρὶν τὸ ἀγαποῦσε καὶ τὸ χαιρότανε, τὸ μισᾷ, τὸ περιφρονᾷ, τὸ συχαίνεται καὶ τὸ πετάει, ἔτσι κ' ὁ Ρουγκιέρης, ὅταν τὸν ἔστειλε ἡ Μέλισσα νὰ ξαναἰδῇ τὴ μάγισσα μ' ἐκεῖνο τὸ δαχτυλίδι, πού, ὅταν τὸ φερούσε κανένας στὸ δάχτυλό του, δὲν ἄφηνε νὰ ἐνεργήσῃ καμμιά μαγεία, — ἀντίθετ' ἀπ' ὅ, τι νόμιζε, στὴ θέση τῆς ὠραίας ποῦχε ἀφήσει προηγουμένως, ἔξανάβρηκε μιὰ τόσο ἀπαίσια γυναῖκα, πού σ' ὅλη τὴ γῆ δὲ θὰ βρίσκότανε μήτε πὺ γιὰ της, μήτε πὺ ἀσκημη.

Τὸ πρόσωπο τῆς Ἀλκίνας εἶτανε χλωμό, ζαρωμένο καὶ λιγνό, καὶ τὰ μαλλιά της ἄραια καὶ κάτασπρα· τὸ ἀνάστημά της δὲν εἶταν ὄλο μήτ' ἔξη πιθαμὲς· τὰ δόντια τῆς εἶχανε πέσει ὅλα ἀπὸ τὸ στόμα· κ' εἶτανε πὺ γιὰ κ' ἀπὸ τὴν Ἐκιάβη, κ' ἀπὸ τὴν Κυμαία Σιβύλλα, κ' ἀπ' ὁποιαδήποτε ἄλλη. Μὰ μεταχειριζότανε μὲ τέτοιο τρόπο τέχνης ἀγνωστες στίς ἡμέρες μας, πού κατάρθωνε νὰ φαίνεται νέα καὶ ὠραία.

Τόσο νέα κ' ὠραία γινότανε μὲ τὰ τεχνικὰ μέσα, πού ἐξαπάτησε πολλούς, ὅπως καὶ τὸ Ρουγκιέρη, μὰ ἦρθε τὸ δαχτυλίδι κ' ἔξεσκέπασε τὴν ἀλήθεια, πού ἔμεινε κρυμμένη γιὰ πολλὰ χρόνια. Ἐτσι, δὲν εἶναι κανένα θαῦμα τὸ πῶς ἔφυγε ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ Ρουγκιέρη κάθε σκέψη γιὰ τὴν ἀγάπη τῆς Ἀλκίνας, τώρα πού, ὅπως τὴν εὔρηκε, δὲν τὴν ἀφελούσαν οἱ ἀπάτες της πιά.

Μὰ, καθὼς τὸν εἶχε συμβουλέψει ἡ Μέλισσα, δὲν ἄλλαξε τὸ συνειθισμένο του φέρεσιμό. ὡς πού νὰ φορέσῃ τελειῶς ὅλη του τὴν πανοπλία ποῦχε παραπεταμένη γιὰ μέρες. Καὶ γιὰ νὰ μὴν ὑποψιασθῇ σὲ τίποτε ἡ Ἀλκίνα, ἐπροσποιήθηκε πῶς ἠθελε νὰ δοκιμάσῃ ἂν μποροῦσε νὰ τὴ μεταχειριστῇ μ' εὐκολία, ἐπροσποιήθηκε πῶς ἠθελε νὰ ἴδῃ ἂν τοῦχε γίνῃ βαρεῖα κατὰ τις λίγες ἡμέρες ποῦχε νὰ τῆ φερέσῃ.

Ἐπειτα ἐξώστηκε καὶ τὴν μπαλιζάρδα του — ἔτσι ὀνομαζόταν ἡ σπάθα του, — κ' ἐπῆρε καὶ τὴ θαυμασίαν ἀσπίδα του, πού ἂν δὲν εἶθᾶμπανε τὰ μάτια, ἐτρόμαζε ὅμως τόσο τὴν ψυχὴ, πού τὴν ἔκανε νὰ φαίνεται πῶς ἀπαρατοῦσε τὸ κουφάρι της· τὴν ἐπῆρε, καὶ τὴν ἔβαλε στὸν ὦμο του ὅπως τὴν εὔρηκε μ' ὄλο της τὸ σκέπασμα.

Ἐπῆγε στὸ σταῦλο κ' ἐδιάταξε νὰ φο-

ρέσουνε σέλλα καὶ χαλινάρι σ' ἓνα ἄτι μαῦρο πὺ κ' ἀπὸ τὴν πίσσα. Ἐτσι τὸν εἶχε δασκυλέψει ἡ Μέλισσα, πού ἔξερε πόσο γρήγορο εἶταν ἐκεῖνο στὸ τρέξιμο. Ὅποιος τῶξερε, τ' ὀνόμαζε Ραμπικάνο, κ' εἶταν ἀκριβῶς ἐκεῖνο ποῦχε πάει σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη ἡ φάλαινα μαζί μὲ τὸν Ἰππότη, πού τώρα εἶτανε κοντὰ στὴ θάλασσα, παιγνίδι τῶν ἀνέμων.

Θὰ μποροῦσε νὰ πάει ἐπίσης καὶ τὸν Ἰππόγρογο, πού εἶτανε δεμένος σιμὰ στὸ Ραμπικάνο, μὰ ἡ μάγισσα τοῦχε πεῖ :

— Πρόσεξε, γιατί, καθὼς ξέρεις, εἶναι πάρα πολὺ ἀνυπόταχτος.

Καὶ τὸν εἰδοποίησε πῶς τὴν ἄλλην ἡμέρα θὰ τοῦ τὸν ἐβγαζε ἀπὸ τὸ σταῦλο καὶ θὰ τοῦ τὸν ἐπαιρνε αὐτὴ σὲ μέρος, ὅπου θᾶχε ὄλο του τὸν καιρὸ νὰ τὸν δαμάσῃ καὶ νὰ τὸν κάμῃ κατάλληλο γιὰ νὰ μπορῆ νὰ τὸν παίρῃ ὅπου θᾶθελε. Ἐπειτα εἶτανε καὶ τ' ἄλλο, πῶς, ἂν δὲν τὸν ἐπαιρνε, δὲ θᾶδινε κ' ὑποψία γιὰ τὴ μυστικὴ φρυγὴ πού προετοίμαζε.

Ὁ Ρουγκιέρης ἔκαμε καθὼς ἠθελε ἡ μάγισσα, πού βρίσκόταν ἀθέατη διαρκῶς σιμὰ σ' αὐτιά του.

Προσποιοῦμενος ἔτσι, ἐβγήκε ἀπὸ τὸ ἀκόλαστο καὶ μαλθακὸ μέγαρο τῆς γριᾶς πόρνης, κ' ἐτράβηξε πρὸς τὴν πύλη, ἀπ' ὅπου ἀρχίζε ὁ δρόμος πού πήγαινε πρὸς τὴ Λογιστίλλα.

Ἐκεῖ τοῦ χουμίσαν οἱ φρουροὶ ξαφνικά, μὰ ἐκεῖνος ὠρμησ' ἐπάνω τους μὲ τὸ σίδερο στὸ χέρι, κ' ἄλλον ἐπλήγωσε, κ' ἄλλον ἐσκότωσε, κ' ἔτρεξε γρήγορα-γρήγορα κ' ἐπέρασε τὴ γέφυρα, καὶ πρὶν μᾶθ' ἡ Ἀλκίνα τίποτε, εὑρισκόταν ὁ Ρουγκιέρης σὲ μεγάλην ἀπόσταση μακριὰ της.

Μετάφρ. ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑΣ

Ἡ ΜΕΓΑΛΗ ΣΤΙΓΜΗ

ΔΙΗΓΗΜΑ (*)

9 Ἀπριλίου 1840

Ὅλη τὴ νύχτα σκέφθηκα γιὰ τὴν παράξενη ἀνακάλυψή μου. Ὁ θεῖος μου εἶναι ἓνας μεγαλοφυῆς, ἡ ἀπλῶς μὴ φρενολογική περιπέτωση καλὴ γιὰ τὴν πείρα κάποιου γιατροῦ πού μόλις ἔβγαλε τὸ Πανεπιστήμιο ; Βασανίστηκα ὥρες ὀλόκληρες, χωρίς νὰ καταλήξω σὲ κάποιο συμπέρασμα. Ἴσως αὐτὸ εἶναι καλύτερο γιὰ ὅλων μας τὴν ἡσυχία. Γράφω αὐτὴ τὴ λέξη χωρίς ντροπή. Γιατί ἂν ὁ θεῖος μου εἶναι μεγαλοφυῆς θὰ πεθάνῃ θέλοντας νὰ ἐπιβληθῇ κ' ἂν πάλι ὄχι, ἔ τότε...

Βρῆκα μὴ στιγμή μοναχὴ τὴ θεῖα Καρλόττα καὶ τῆς εἶπα πῶς, χωρίς νὰ τὸ ξέρω, εἶχα ὀδηγηθῆ στο ἔργαστήριό τοῦ θεοῦ μου.

— Ἀλήθεια, μοῦ εἶπε μὲ πραγματικὴ ἀνακούφιση. Ἔ, τόσο τὸ καλύτερο. Γιατί ὁ θεῖος σου μὲ εἶχε δοκίσει νὰ μὴν πῶ σὲ κανένα τὸ μυστικόν. Καὶ μὲ πρόβλεπε τόσο αὐτὸ τὸ δωμάτιο ! Χωρὶς νὰ σοῦ πῶ ἐγώ, τὸ ἔμαθες. Τώρα πού τὸ ξέρεις, μπορῶ νὰ μιλήσω. Ράλφ, παιδί μου, φοβοῦμαι... Τί ζητᾷ ὁ θεῖος σου ἀπ' αὐτὰ τὰ ζῶα καὶ τὰ σκοτώσει ; Δὲν ξέρει πῶς τὰ ζῶα εἶναι ἱερά, πῶς ἡ ζωὴ τους εἶναι τοῦ Θεοῦ ; Μὲ ποιὸ δικαίωμα τοὺς τὴν ἀφαιρεῖ ; Στὴ δεύτερη παρουσίᾳ θὰ πάμ με τοὺς μελανούς. Θὰ καταδικασθῇ... Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, Ράλφ, σῶσε τον...

Τὴν ἡσύχασα ὅσο μπορούσα.

— Θεῖα Καρλόττα, τῆς εἶπα, τί λέει ὁ γιατρός γιὰ τὴν υγεία του ;

— Εἶναι καλά, πολὺ καλά. Λίγο μου ρασμένος μόνον. Ἐπαθε ὑπερκόπωση καὶ τοῦ χρειάζεται ἀνάπαυση κ' ἡρεμία...

Ἡ ὑπερκόπωση γίνεται τρέλλα ; Δὲ μοῦ φαίνεται πολὺ πιθανόν. Ἐχει ὄψη τόσο ἐξαυλωμένη, ὁ θεῖος Ρόμπερτ ! Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ ἔχη τρέλλαθῇ ;

— Ἀκουσέ με, παιδί μου, Ράλφ, μοῦ εἶπε, ὅταν μὲ εἶδε, ἀπὸ τὸ γαϊδούρι ὁ Οὐώρδσγουορθ μὲ σύχυσε πολὺ χτὲς τὰ πό-

γεμα. Μοῦ μιλά μ' ἓναν τρόπο !.. Θεέ μου, τί μοχθηρὸς πού γίνηκε. Ὅλο λέει— μὲ ὑπαινιγμούς, φυσικά — πῶς φαίνεται παιδάκι μπροστά μου. Κι' ὅμως γεννήθηκε τὸ '70. Μὲ περῶ 4 χρόνια. Ἀλλὰ ξέρω τί εἶναι. Περιμένει τὸ θάνατό μου, γιατί φαντάζεται πῶς ἡ πολιτεία θὰ τοῦ ἀπονεύμῃ τότε ἀσφαλῶς τὸν τίτλο τοῦ Poet Laureate. Τί ἀφελής ! Σκέψου τὴ λύσσα του, ὅταν θὰ διαβάσῃ τοὺς *Νέους Θεούς*...

— Ἐγραψες πολὺ χτὲς ; ρώτησα.

— Μ' ὄλη αὐτὴ τὴ φασαρία ! μοῦ εἶπε, πῶς νὰ συγκεντρωθῶ ; Ἀλλά, ἔννοια σου, σήμερα θὰ τελειώσω τὸ ἀ΄ ἄσμα...

Τὰ λόγια του εἶχαν τόση πεποίθησι, πού μοῦ διέλυσαν κάθε ἀμφιβολία. Πῆρα τᾶλογό μου καὶ πῆγα νὰ συναντήσω τὴν Ἀντλή τοῦ Φώλκασλ. Τί παράξενο, ἀλήθεια, κορίτσι πού εἶναι ! Ἡ μοναξιά τῆς δίνει λίγο ἀπ' τὴν ἀγρία γοητεία τῆς. Ξέρει νὰ μιλά, γιὰ ὥρες ὀλόκληρες, ζωντανεύοντας μὲ τὴν προσωπικότητά τῆς καὶ τὰ πιὸ ἀσημαντὰ θέματα. Αὔριο φεύγει γιὰ τὴς ἱπποδρομίας τοῦ Ντέρμπυ, γιατί θὰ τρέξουν καὶ δυὸ δικά τῆς ἄλογα. Ἔτσι μοῦρχεται νὰ φύγῃ κ' ἐγὼ μαζί τῆς. Ἡ διαμονὴ τοῦ Κέξβικ ἀρχίζει νὰ μὲ στενοχωρῇ...

Ὁ θεῖος Ρόμπερτ μὲ περιέμενε στὴ βεράντα. Μ' ἔβαλε καὶ τοῦ διηγήθηκα ὅλα τὰ περιστατικὰ τῆς ἐκδρομῆς μου.

— Ὅταν ἔχεις καιρὸ, μοῦ εἶπε ὕστερα, νὰ πᾶς ἓνα γύρο ὡς τὴν Ἰρλανδία. Τί γοητευτικὸ μέρος πού εἶναι, Θεέ μου ! Ἐγώ, τὸν καιρὸ πού εἶμουν Γραμματεὺς τοῦ Βασιλικοῦ Ἐπιτρόπου ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν στὸ Δουβλίνο, γύρισα ὅλο τὸ νησί καβάλλα. Δὲν ξέρω, ἀλλὰ ἀπόψε αὐτὴ ἡ νεανική μου περιουσία μὲ κινηγᾷ, ὑποτάσσει τὴς σκέψεις μου καὶ μὲ κάνει ὄνειροπόλο χωρίς νὰ θέλω. Θυμᾶμαι τὴ θάλασσα. Πρέπει νὰ πᾶς στὴν Ἰρλανδία, Ράλφ, γιὰ νὰ δῆς τί θὰ πῆ θάλασσα. Δὲν ἔχει τὴν γοητικὴ οὐδετερότητα τῆς θάλασσας τοῦ Μπριστόλ, τοῦ Πλάϊμαουθ, τοῦ Πόρτσμουθ. Στάθη-

κα μὴ μὲρα ὀλόκληρη στὰ βράχια τοῦ Οὐώρδσφορντ. Τὴν ἔβλεπα ἀφρισμένη, σαγηνευτική, νὰ κολουριάζεται σὰν αἰλουροειδὲς κ' ἔπειτα νὰ ξεχύνεται καὶ νὰ ξεσπᾷ σ' ἓναν πελώριο ῥόχθο, σ' ἑκατομμύρια λαμπρὲς σταγόνες, στὴ βροχῶδη ἀκτὴ. Ἦταν πράσινη, ἓνα πράσινο ἀνοιχτὸ μαζὶ καὶ τραχὺ καὶ διαυγὲς σὰ σμαράγδι. Ἐβγαλα τὸ παγούρι μου, τὸ γιόμισα καὶ τῶπα ὅλο...

Τὸν κῦτταξα ἐκπληκτός.

— Ἦπιες τὸ νερὸ τῆς θάλασσας ! εἶπα.

— Ναί, τὸ βρῖσκεις παράξενο ; μοῦ εἶπε μ' ἓνα παιδικὸ χαμόγελο. Τὸ νερὸ τῆς θάλασσας, μάλιστα. Ἦταν τόσο γλυκό, πού ἔχω ἀκόμα τὴ γεύση του στὸ στόμα. Ἄν δὲν ἦταν τόσο μακρὰ, θὰ σοῦ ζητοῦσα νὰ μοῦ φέρῃς ἓνα ποτήρι...

Πέρασε τὸ χέρι στὸ μέτωπό του.

— Τί ὥρα εἶναι ; ρώτησε.

— Μὰ ὄχτώ, περίπου.

— Φαντάσου ! ἐγὼ νόμιζα πῶς ἦταν αὐγὴ. Κῦτταξε τί ὠραῖος πού εἶναι ὁ οὐρανός. Σὰν ἓνα ἀμπαζούρι. Στὰ νεῖατά μου ὅμως ἦταν ὁμορφώτερος. Τὰ μεσάνυχτα ἦταν κατακόκκινος. Σηκωνόμουν. Ἡ Καρλόττα μοῦ φώναζε. Δὲν τὴν ἀκουα. Πῆγαινα... Ποῦ πῆγαινα ;

Φάνηκε σὰ νὰ ρωτοῦσε τὸν ἑαυτό του. Σιγὰ-σιγὰ εἶχε πέσει σ' ἓνα εἶδος νάρκης γλυκειᾶς καὶ ἡρεμῆς. Εἶχε κλείσει τὰ μάτια. Ὅταν τ' ἀνοίξε, τὸ βλέμμα του ἦταν τόσο νεανικόν, πού μοῦ ἔκανε ἐντύπωση.

— Εἶσαι πολὺ ὥρα ἐδῶ ; μοῦ εἶπε.

Καί, σὰ νὰ θυμότανε ἕξαφνα τὴς ἀσυναρτησιῆς του :

— Ἄ, ναί, ναί, ξέρω... Ράλφ, παιδί μου, δόσε μου τὴς πιστίλλιες ἀπ' τὸ τραπέζι...

Μὲ ξανακῦτταξε καὶ τὸ βλέμμα του ἦταν τώρα ἀνήσυχο, σχεδὸν ἱκετευτικόν. Σὰ νὰ ἠθελε ν' ἀλλάξῃ τὴς σκέψεις μου, μοῦ εἶπε.

— Ράλφ, παιδί μου, θὰ σὲ θυμώσω. Οὔτε σήμερα δὲν ἔγραψα τίποτ' ἀπ' τοὺς *Νέους Θεούς*. Καὶ συχίζομαι, ὅσο σκέπτομαι πῶς αὐτὴ μου ἡ ἀργοπορία θ' ἀφήσῃ τὸν ἡλίθιο τὸν Οὐώρδσγουορθ νὰ βαυκαλλίζεται ἀκόμα μὲ τὴ χίμαιρα τῶν μοχθηρῶν τοῦ ὄνειρου...

— Ἐ, δὲν πειράζει, τοῦ εἶπα. Αὔριο...

— Ναί, δίκιο ἔχεις, μοῦ ἀποκρίθηκε. Αὔριο.

10 Ἀπριλίου 1840

Ἦταν λίγη ὥρα πού εἶχε φωτίσει, ὅταν ἔννοιωσα πάνω μου μὴ σκιά πού τρίκλιζε. Τὸ φῶς τῆς αὐγῆς ζωγράφισε μόνον μερικὰ κάθετες κ' ὀριζόντιες γραμμὲς στὸ παράθυρό μου. Ἡ κάμαρά ἦταν βουτηγμένη στὸ σκοτάδι. Τρόμαξα στὰ γερὰ. Ὅσο καὶ νὰ μὴν πιστεῦῃ κανεὶς στὸν κόσμον τῶν σκιῶν, ἡ νύχτα τὸν φοβίζει.

— Ράλφ, παιδί μου...

Ἦταν ὁ θεῖος Ρόμπερτ. Εἶχε τὰ χέρια παγωμένα.

— Μὴν ἀνησυχεῖς, μοῦ εἶπε. Ξέρεις, οἱ γέροι ἔχουν τὸν ὕπνο λιγοστό. Κάτι θάξερὸς ὁ Σαίξπηρ ὅταν ἔγραψε τὸ μονόλογο τοῦ Ἐρρίκου Δ' :

« Ὡ ὕπνε, ὕπνε γλυκεῖε,

• Τῆς φύσης ἀκαλὴ τροφός, σ' ἔχω τόσο τρομάξει,
• Γιὰ νὰ μὴ θέλεις, ὕπνε μου... »

Συνέχισε ὡς τὸ τέλος, μὲ μὴ μόνον σταθερότητα.

— Τί ἄμορφο πού εἶναι ! πρόσθεσε. Ἄραγε ἔγραψα τίποτα ἀντάξιο ;...

Μὲ εἶδε ἀκόμα βαρὺ ἀπ' τὴν ὑπνηλία καὶ θυμῆθηκε τὴν ἀφειρησία τῆς ὄνειροπολήσεώς του.

— Ποῦ λές, κοιμᾶμαι πολὺ λίγο. Τὸ κρεβάτι μοῦ γίνεται σιγὰ-σιγὰ ἀφόρητο. Δὲν τολμῶ νὰ πάω στὴν κάμαρα τῆς Καρλόττας, γιατί τρομάζει καὶ νομίζει πῶς ἔχω κάτι. Γι' αὐτὸ σκέφτηκα νὰρθῶ σὲ σένα. Πόσο λυποῦμαι ὅμως πού σὲ ξύπνησα...

— Ὡ, θεῖε Ρόμπερτ, τοῦ εἶπα, ἐμένα μοῦ κάνει τόση εὐχαρίστησις ἡ ἐπίσκεψή σου...

— Ἔ, τόσο τὸ καλύτερο, ἔκανε μ' ἓνα πονηρὸ χαμόγελο. Στὴν ἀϋπνία μου σκεπτόμουν τοὺς *Νέους Θεούς*. Ἐχω στὸ μυαλό μου ὅλο τὸ πρῶτο ἄσμα. Μόνον μερικὰ ρεκουσαρίσματα στὸ χαρτί χρειάζονται. Ἀποθύμησα νὰ πάω στὴν ἐξοχή. Νὰ καθήσω σ' ἀνοιξιὰτικο χαλί τοῦ χορταριοῦ καὶ νὰ γράψω. Θέλεις νὰρθῆς μαζί μου ;

Σηκώθηκα καὶ ντύθηκα. Βρῆκα πάλι τὸ θεῖο Ρόμπερτ στὴν τραπέζα. Ἐτρωγε μὲ μεγάλη ὄρεξη τὸ πρόγευμά του.

— Δὲν ξέρεις τί καλὰ πού αἰσθάνομαι σήμερα, εἶπε πίνοντας ἓνα ποτήρι παλιό

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο, καὶ τέλος

κρασί. Τί δυνατός . . . Μοῦ φαίνεται πὸς τὴν εἶμαι ἱκανὸς νὰ κατακτήσω τὸν κόσμον. Τί θὰ κάνω ! . . . Κάτι σὰν κύκνειο ἄσμα. Καὶ λέω *κάτι σάν*, γιατί δὲν εἶναι ἀκριβῶς τὸ τελευταῖο μου ἄσμα. "Ἄν θέλῃ ὁ Θεὸς κ' ἂν τὰ φέρῃ αἴσια ἢ τύχη, θὰ εἶναι ἡ ἀπαρχὴ μᾶς νέας δημιουργίας, μᾶς δημιουργίας ποὺ θὰ καταπλήξῃ τὸν κόσμον. Συνέλαβα κίβλας τὰ θέματα τῶν ἔξι πρώτων μου ἔργων. Γρομάζω πρὸ τοῦ ὄγκου τῆς ἐργασίας ποὺ ἀνέλαβα. Ἀλλὰ εὐτυχῶς ἔχω καιρὸ, ἀφθονο καιρὸ . . .

Ἡ θεία Καρλότα εὐχαριστήθηκε πολὺ μὲ τὴν ἰδέα αὐτοῦ τοῦ περιπάτου. Μᾶς ἐτοίμασε ἓνα καλάθι μὲ φραγώσιμα, γιατί ἦταν πεπεισμένη πὸς θὰ πεινούσαμε πολὺ. Ἡ ἡμέρα ἦταν ἐντελῶς ἀνοιξιάντικη. Στὸ βάθος τοῦ δημόσιου δρόμου μιὰ σειρὰ ἀπὸ μυγδαλιές ἀνθισμένες ἔμοιαζε μὲ ρόδινο ἀφρό. Ὁ ὄρξοντας ἦταν μιὰ ζώνη ἀνοιχτογάλαξη. Πάνω του ἀρχίζε μιὰ ἄλλη θαλασσιά, ἔπειτα ἄλλη κ' ἄλλη σὲ βαθύτερες ἀποχρώσεις ὡς τὸ βαθυκάανο θόλο τοῦρανοῦ. Ἀρνάκια ἐλεύθερα τρέχανε στὰ λειβάδια . . .

Ὁ θεῖος Ρόμπερτ, ἀκκουμπώντας στὸ μπράτσο μου, ἀπολάμβανε τὴν ἀβρότητα τῆς ἀνοιξης. Ἡ εὐχαρίστησή του εἶχε ἐντελῶς παιδικὸ χαρακτήρα. Ἐνθουσιαζότανε γιὰ τὰ πουλιά, τὶς μαργαρίτες καὶ τὶς αὔρες ποὺ χαϊδεύανε τὸ κοιλὸ μέσῳ τοῦ.

Δὲ μοῦ εἶχε ὀρίσει ποῦ ἀκριβῶς ἤθελε νὰ πάῃ, γι' αὐτὸ κ' ἐγὼ τὸν ᾤδηγησα ἀπ' τὸ μέρος τοῦ Λόκχαρτ, ἐπιθυμῶντας νὰ τρέξω ὡς τῆς Ἀντλῆς τοῦ Φώλκασλ, ἐνῶ ἐκεῖνος θὰ ἔγραφε. Διάλεξε ἓνα μεγάλο πλάτανο γιὰ νὰ καθῆσθαι ἀπὸ κάτω. "Ὅταν τὸν εἶδα νὰ σκέπτεται καὶ νὰ γράφῃ, μὲ μεγάλα βήματα ἀπομακρύνθηκα. Ἡ Ἀντλή ἦταν στοὺς σταύλους ἐπιστατώντας στὴν προετοιμασίαν τοῦ ἀμαξιοῦ τῆς.

— Φεύγω σὺς 5 τὰ πόγεμα ἀνυπερθέτως, μοῦ δήλωσε. Θέλω νὰ εἶμαι αὐριο γιὰ τὸ Ντέρμπυ. Ἐλπίζω πολὺ στὴ φορβάδα μου *Νταλιλά*. Τριῶ χρονῶ. Ἀπ' τὴν Ἀραβία. Ἐπιστάτησα μόνῃ μου στὴν ἀνατροφή τῆς. Ἄν δὲν πάρω τὸ μεγάλο ἔπαθλο, θ' αὐτοκτονήσω . . .

Ἐσκάσε στὰ γέλια. Ἐπειτα στήλωσε πάνω μου τὸ γλαυκὸ τῆς βλέμμα.

— Ἄν εἴσουν αὐριο στὸ Ντέρμπυ, θὰ σ' ἔβαζα νὰ στοιχηματίσης πάνω στὴ *Νταλιλά* . . .

Χαμογέλασε μὲ κάποια ἀόριστη περιφρόνηση.

— Μὴν τρομάζεις ! Δὲν ὑπάρχει κίνδυνος . . .

— Ἀντλή, τῆς εἶπα, θάρθῶ μαζί σου . . . Δὲν ἔδειξε κανένα εἶδος ἐνθουσιασμό.

— Πρέπει νάρθῃς σὺς 4.15' τὸ ἀργότερο, παρατήρησε, γιατί σὺς 5 ἀκριβῶς τὰ μᾶξι θὰ ἔχη ξεκινήσει.

Ἐγινε σιωπῆ.

— Θέλεις νὰ πᾶμε λίγο περίπατο μὲ τᾶλογο ; πρότεινε.

— Δὲν ἔχω τὸ δικό μου ἔδῳ.

— Ὄ, ἐσὺ δὲν ἔχεις τίποτα ποτέ σου; Σώπα. Μὴ διαμαρτύρεσαι. Πάρε τὸ *Χήθ*, καὶ πᾶμε . . .

Ἡ μέρα εἶχε ζεστάνει ἀρκετά. Καθὼς τρέχαμε, ἓνα ὑπόθερμο ρεῦμα ἔκανε τὰ ροῦχα μας νὰ κυματίζουν. Ἡ Ἀντλή εἶχε ἀφήσει τὴν εἰρωνεία τῆς. Μοῦ μιλοῦσε μὲ πάθος γιὰ τὶς πιθανότητες τῆς στὸ Ντέρμπυ.

— Δὲν ξέρεις πὸς ἀγαπῶ τὴ *Νταλιλά*.

Εἶναι ἄγρια, ἀτίθαση, θυμώδης καὶ ἰδιότροπη. Ὅταν πηγαίνω κοντὰ τῆς, τὴν πιάνω ἀπ' τὴ χαιτή καὶ βάζω τὸ πρόσωπό μου κοντὰ στὰ ρουθούνια τῆς. Ἀκαλὰ σὰ μετᾶξὶ καὶ θερμὰ σὰ φλόγια. Ὁρθώνεται. Ἀγορεύει. Κι' ὅταν τὴ δαμάσω, αἰσθάνομαι μιὰ τόσο μεγάλη εὐχαρίστηση, ποὺ εἶναι ἀμφίβολο ἂν θὰ μοῦ τὴ χάριζαν ἓνα ἑκατομμύριο λίρες. Εἶναι ἀπὸ ράτσα. Καὶ θὰ κερδίσει . . .

— Ἀντλή, τῆς εἶπα, πιάνοντας τὰ γνέματά τῆς, ἀπὸ δῶ ποὺ πηγαίνομε εἶναι πολὺ ἄσχημα. Ἄς λοξοδρομήσωμε λίγο, νὰ πάρωμε τὴν ὄχθη τοῦ Μαίρ . . .

Μὲ κύτταξε μὲς στὰ μάτια.

— Ὄχι, εἶπε.

— Ἄλλωστε, συνέχισα, λίγο παρακάτω κάθεται ὁ θεῖος μου καὶ γράφει. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸν συναντήσωμε . . .

— Ἄ, ἔτσι ; Τί ἀστεῖος ποὺ εἶσαι, καημένε Ράλφ ! Ἐγὼ, ἀντιθέτως, θέλω πολὺ νὰ συναντήσω τὸ μεγάλο Ρόμπερτ Σάουδεν. Τὸν γνώρισα σ' ἓνα χορὸ, πρὶν τρία χρόνια. Εἶναι ἀντόχημα γοητευτικός. Ἐγραψε μάλιστα καὶ σ' ἓνα ποίημά του γιὰ τὴν Ἀραβία, μιὰ περιγραφή γιὰ τᾶλογο

ποὺ εἶναι ἀριστουργηματικὴ. Θὰ τὸν ρωτήσω γιὰ τὴ *Νταλιλά* . . .

Προσπάθησα μ' ἐλιγμούς νὰ τῆς δώσω νὰ καταλάβῃ πὸς, ἂν ἔβλεπε τώρα τὸ θεῖο μου, δὲ θὰ ἔμενε καὶ τόσο ἐνθουσιασμένη. Ἀλλὰ ἐκεῖνη ἦταν ἀμετάπειστη. Ἄρχισε μάλιστα νὰ σπηρουνίζῃ τᾶλογο τῆς.

— Ἄ, νάτος ! φώναξε, καθὼς φτάναμε στὸν πλάτανο.

Κατέβηκε ἑλαφρὰ ἀπ' τᾶλογο καὶ τὸν πλησιάσαμε. Ὁ θεῖος μου στήλωσε πάνω μας ἓνα βλέμμα ἀφηρημένο. Τὰ γαλάζια παιδικὰ του μάτια ἦταν γεμάτα ὄνειρα.

Ἡ Ἀντλή παρουσιάστηκε μὲ τὴ συνηθισμένη τῆς χάρη. Ἄλλ' ὁ Ρόμπερτ Σάουδεν δὲν τὴ θυμότανε. Τοῦ συστήθηκε μὲ κάποιο μορφασμό. Τὴν ἄκουε σιωπηλά. Στοιχάζομαι τώρα πὸς οἱ λέξεις τῆς δὲ φτάνανε ὡς τὴν ἀντίληψή του.

Ἐξαφνα γύρισε πρὸς τὸ μέρος μου.

— Ράλφ, εἶπε, ποῦ ἦσουν ;

Θέλησα νὰ δικαιολογηθῶ, ἀλλὰ μὲ διέκοψε μὲ βιαστικότητα.

— Εἶναι ντροπῆ ! φώναξε, ντροπῆ . . .

— Τί εἶναι ντροπῆ ; ρώτησα μ' ἀπορία.

— Κάνεις πὸς δὲν καταλαβαίνεις ;

Ὁ θυμὸς του αἴξανε.

— Ράλφ, εἶπε, αὐτὸ εἶναι κατάχρηση ἐμπιστοσύνης . . .

Ἐξακολουθοῦσα νὰ τὸν κυττάζω, χωρὶς νὰ καταλαβαίνω. Φαίνεται ὅμως πὸς ἡ Διὸς τοῦ Φώλκασλ μὲ τὴν συνηθισμένη τῆς πεποιθήση, νόμισε πὸς θὰ δάμαζε τὸ θεῖο μου ὅπως τὴ φορβάδα τῆς.

— Κύριε Σάουδεν, εἶπε, τὸν κράτησα ἐγὼ.

— Σεῖς, σεῖς, ψιθύρισε χλευαστικὰ καὶ σηκώθηκε ἀπ' τὴ θέση του. Κάνετε πολὺ ἄσχημα νὰ τὸν κρατῆστε. Πάρα πολὺ ἄσχημα. Καὶ ἀκόμα πιὸ ἄσχημα νὰ μοῦ τὸ λέτε, κυρία μου. Ἐξέρετε τί εἶπε ὁ Ἰερσμίνας ;

« Πὸς θὰ πῆς, εἶμαι ἄσπιλη ;
 » Κύτταξε τὰ βήματά σου στὴν πεδιάδα,
 » Ἀναγνώρισε ὅ,τι ἔκανες,
 » Καμῆλα περιπλανώμενη, γαϊδάρα ἄγρια.
 » Λαφιασμένη καὶ πάντα φουντωμένη . . .
 » Ποιὸς θὰ σ' ἐμπόδιζε νὰ κορέσης τὶς ὀρμές σου ; » (1).

(1) Ἰερσμίνας, II, 28, 24.

Κι' ὁ Ἰεζεκιήλ :

« Ἦταν ἑταῖρα στὴν Αἴγυπτο,
 » Ἀναβε γιὰ τοὺς ἀσελεγεῖς . . .
 » Θυμήσου τὰ ἐγκλήματα τῆς νεότητος σου στὴν Αἴγυπτο,
 » Ὅταν σφιγγανε τὰ στήθη σου γιὰ τὴν ἦταν τροφερὰ . . . » (2).

— Τί ἐννοεῖτε ; ρώτησε ἡ Ἀντλή ὑπεροπτικά.

— Τί ἐννοῶ ; Εἰσθε τόσο ἀφελῆς, γιὰ νὰ μὴν καταλαβαίνετε τί ἐννοῶ, κυρία μου ; Ἡ αὐθαδέειά σας δὲν ἔχει ὄρα . . .

— Μὲ θίγετε, εἶπε ἡ Ἀντλή χλωμῆ ἀπ' τὸ θυμὸ τῆς.

— Πὸς ; κάγχασε ὁ θεῖος μου. Ἄ, ναί, βέβαια, σὰς θίγω μὲ τὰ λόγια μου. Ὑποθέτω ὅμως, πὸς ὁ Ράλφ σὰς ἔθιξε καὶ μὲ τὰ χέρια . . .

Γελοῦσε τώρα ἓνα γέλιο μεγάλο καὶ τρομακτικὸ.

— Θεῖε Ρόμπερτ, φώναξε, σσιπάστε, σσιπάστε ! . . .

Αὐτὸ ὅμως κορύφωσε τὸ θυμὸ του.

— Φύγε, φύγε, εἶπε. Πήγαινε μ' αὐτὴ τὴ . . .

Εἶχε πιάσει τὸ μπαστοῦνι του. Τραβηχτήκαμε γιὰ τὸ ἀσφαλῶς θὰ μᾶς χτυποῦσε.

— Κάθησε, μοῦ εἶπε ἡ Ἀντλή, μὲ τὸ θεῖο σου. Φέρνεις τᾶλογο ἀργότερα στὸ Λόκχαρτ.

Ἄλλ' ἐγὼ τὴν ἀκολούθησα.

— Τί ἔρχεσαι πίσω μου ; γέλασε κ' εἶχε πάρει ὅλην τὴν περιφρονητικὴ τῆς εἰρωνεία. Πήγαινε μὲ τὸ θεῖο σου. Βέβαια δὲ θὰ σὲ περιμένω τᾶπόγεμα.

— Ἀντλή, τῆς εἶπα, δὲ θὰ ξαναγυρίσω στοῦ θεῖο μου.

Καθὼς γυρίζαμε τὴν πλάτη μας στὸν πλάτανο, εἶδα ἀνάμεσα στοὺς κλώνους τοῦ θεῖο Ρόμπερτ. Εἶχε ξανακαθῆσει στὴν πέτρα κ' εἶχε γύρει τὸ κεφάλι του πάνω στὸν κορμὸ. Ἐπειτα ἡ πράσινη θάλασσα τῶν δέντρων μᾶς τὸν ἔκρυψε . . .

15 Ἀπριλίου 1840

Ἡ *Νταλιλά* κέρδισε στὸ Ντέρμπυ. Εἶχα στοιχηματίσει καὶ πῆρα ἓνα ἀρκετὰ στρογγυλὸ ποσό. Ἐπειτα χωριστήκαμε μὲ τὴν

(2) Ἰεζεκιήλ, XXIII, 20, 21.

7 Σεπτεμβρίου 1843.

Ἄπο χτές τὸ βράδυ εἶμαι στὴ Φλωρεντία. Ὁ Ἰζέφου Χάρτσοφδ μου παρεχώρησε ἕνα διαμέρισμα στὴ μεγαλοπρεπῆ Κάβα Ρομπιάνο. Λίγο ἔπειτα πού ἐφθασα, μοῦ ἤρθε τὸ ταχυδρομεῖο ἀπ' τὴν Ἀγγλία. Ἡ Λαίδη Ντέβερ μου γράφει πὼς πέθανε

ὁ Ρόμπερτ Σάουδεν. Ὡς τὴν τελευταία του στιγμή χάιδευε τοὺς 109 τόμους τῆς βιβλιοθήκης του σὰν τὰ παιδάκια. Τὸ τέλος του ἦταν πολὺ ἥρεμο, γιατί οἱ λογισμοὶ του εἶχαν σιγὰ-σιγὰ σβῆσει ἐντελῶς.

Αἰωνία του ἡ μνήμη...

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Σ. ΒΕΪΝΟΓΛΟΥ

ΣΧΕΔΙΑ ΓΙΑ ΜΕΛΕΤΕΣ

Ἡ Ἄνοχη

Γιὰ νὰ ἔχουν τὴν ἀκαταγώνιστη ἰσχύ στὴν ἀντιληψὴ μας οἱ διάφορες ἠθικὲς ἀρχές, τίς ὁποῖες επικαλούμαστε πάντα στίς μεταξὺ μας σχέσεις, καὶ γιὰ νὰ ἐμπνέουν τὴν πίστη μας, εἶμαστε ἀπόλυτα βέβαιοι, ὅτι οἱ διάφορες περὶ ἠθικῆς ἰδέες μας δὲν εἶναι ἀπλοὶ κανόνες πού ἐπινοήθηκαν ἐκ τῶν ὑστέρων, ἀλλὰ νόμοι, οἱ ὁποῖοι διοικοῦν τὴν ἴδια τὴ φύση καὶ προσεβάλλουν ὡς τέτοιοι καὶ στὸ πνευματοψυχικὸ μας πεδίον ὑπὸ μορφὴν προπλασματικῶν ἰδεῶν, πού μᾶς καθοδηγοῦν στὴν ὁργάνωση τῶν κοινωνικῶν μας σχέσεων.

Τὸ Κράτος ἔξαφνα, ὡς κοινωνικὴ ὁργάνωση, δὲν εἶναι καμμιά ἐπινόηση ἐκ τῶν ὑστέρων, ἀλλὰ κατὰ πρῶτον προϋπῆρχεν ἐκ τῶν προτέρων ὡς ὑπολανθάνων νόμος, δυνάμει τῆς ἐννοίας τῆς ἰσορροπίας. Ὁ ἄνθρωπος τὸ πλάσιον τῆς ἐμφυτῆς ἢ προπλασματικῆς αὐτῆς ἰδέας περὶ Κράτους, ἀπλῶς τὸ γέμισε μὲ τεχνικὲς λεπτομέρειες, καὶ τὸ Κράτος παρουσιάσθηκε ἄρτιον, ὅπως τὸ βλέπουμε σήμερον. Ἡ Δικαιοσύνη δὲν εἶναι ἀπλὴ πνευματικὴ πολυτέλεια, πού ἀποκτήθηκε ἐκ τῶν ὑστέρων, μὲ τὴν ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ εἶναι καὶ αὐτὴ ἕνας νόμος περὶ διατηρήσεως τῆς φυσικῆς ἁρμονίας, ὁ ὁποῖος προσεβάλλει πρῶτα μὲν ὑπὸ μορφὴν τῆς θεμελιώδους ἰδέας περὶ ἐξισώσεως, κατόπιν δὲ ὑπὸ ρυθμὸν βασικὸν καὶ ἀπαραιτήτων γιὰ τὴ σύνθεση τοῦ ὑπεροργανισμοῦ πού τὸν λέμε «κοινωνία».

Θάταν πολὺ ἐπικίνδυνον γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἂν κάθε τῆς ὁργάνωσης, οἱ ἰδέες τῆς περὶ ἠθικῆς, περὶ τάξεως, περὶ δικαιοσύνης δὲν ἦσαν μορφῆς νόμων ἀναλλοιώτων, (οἱ ὁποῖοι διοικοῦν τὸ Σύμπαν καὶ

εἶναι ἀδιάσειστοι), ἀλλ' ἀπλοὶ κανόνες, πού κατὰ βούλησιν καὶ κατ' ἴδιαν ἀρέσκειαν ἀπλῶς ἐθεσπίζονταν. Τότε ὅλα θὰ κατέρρεαν, θὰ ἀποσυντίθεντο καὶ θὰ μεταβαλλόταν τὸ πᾶν σ' ἀναρχοῦμενον χάος.

Χάρις στὴ φυσικότητα τῶν νόμων περὶ ἠθικῆς, δικαιοσύνης, τάξεως, ἁρμονίας, οἱ ἰδέες αὐτῆς ὑπάρχουν δυναμικὰ καὶ σ' αὐτὸ τὸ σπέρμα, ὑπὸ μορφὴν δὲ προπλασματικότητος καὶ σὶν πρῶτον ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ βλέπουμε μέσα στὴν πολυκύμαντὴ ἐξέλιξη τῆς ἀνθρωπότητος, στὴ μακρὰ ἱστορία τῶν ἐπαναστάσεων, τῶν πολέμων, στὴν ἀλλαγὴ τῶν καθεστώτων, στὴν ὁμαδικὴ ἐγκληματικότητα πού ἀναφαίνεται πού καὶ πού, τὸ ἴδιο σύνθημα, ἔστω καὶ παρανοούμενον, νὰ προβάλλουν πάντα ὡς αἰώνιον λάβαρον οἱ ἄνθρωποι, δηλ. τὴ Δικαιοσύνη, τὴν ἠθικὴ καὶ τὴν Τάξιν.

Τὸ ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἠθικῶν αὐτῶν ἀρχῶν ἐγινόταν καὶ γίνεται ἀκόμη πλημμελῶς προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγνοία τοῦ τρόπου περὶ τῆς τελείας ἐξυπηρετήσεως τοῦ συμφέροντος τῆς ζωῆς. Αὐτὸ ὅμως δὲ σημαίνει διόλου ὅτι ἡ ἰδέα περὶ ἠθικῆς (στὴν εὐρεία τῆς σημασίας) ὑφίσταται κάποιαν ἐκλειψήν. Παρὰ τὴν ἀντίθετη γνώμη μερικῶν κακοπίστων, ἢ ἀνθρωπότητος στίς ταξικὲς τῆς διαιρέσεις καὶ ὑποδιαιρέσεις, πού ἀντιμάχονται ἢ μιὰ τὴν ἄλλη, ὑπῆρχε πάντα εὐκρινής. Ὅλες οἱ ἀντιμαχόμενες κατὰ τὴ διαδρομὴ τῆς ἱστορίας τάξεις, πίστευαν, κάθε μιὰ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς, ὅτι ἐξυπηρετοῦσαν τὴν ὑπεριώτερη ἠθικὴ. Κάθε κοινωνικὸ καθεστῶς θεμελιωνόταν πάντα πάνω στὴ βάση τῆς δικαιοσύνης. Γι' αὐ-

χτὸ μαζί καὶ τραχὺ καὶ διαυγὲς σὰ σμαράγδι...

Στάθηκε καὶ μὲ κύτταξε μ' ἕνα βλέμμα λαμπερό.

— Ράλφ, εἶπε, δόσε μου ἐκεῖνο τὸ βιβλίον ἀπ' τὸ τραπέζι...

Πάνω στὸ ξώφυλλο εἶχε γράψει τὸν τίτλον **Οἱ Νέοι Θεοί**.

Ἦ ἀνοιξε.

— Ἔρρεις πὼς ἀνακάλυψα ἕνα τάλαντό μου, ἀγνωστο ὡς σήμερον; Ζωγραφεῖς. Ὁχι ζῶα καὶ ἀνθρώπους. Θὰ ἦταν πολὺ εὐκόλο. Θέλω ν' ἀπεικονίσω τὸ ἀπειρο...

Μοῦ ἔδειξε κάτω ἀπ' τοὺς πρώτους στίχους τοῦ ποιήματός του κατὰ κύκλους ὁμοκεντρικοὺς κλεισμένους σ' ἐφαπτόμενες, ἔπειτα μιὰ περιφέρεια ἀπὸ κυκλικούς καὶ κύβους, κατὰ ἀκανόνιστα πολύεδρα. Τὸ πῶς χτυπητὸ χαρακτηριστικὸ ὄλων αὐτῶν τῶν σχημάτων ἦσαν ἡ ἀστάθεια τῶν γραμμῶν.

Ἐπιασε νὰ ζωγραφίσῃ γιὰ νὰ μοῦ δείξῃ, ἀλλὰ τὰ χέρια του τρέμανε τόσο πού ἀναγκάστηκε νὰ τ' ἀφίση.

— Ἄς παίξωμε μπριτζ, εἶπε.

Ἐπειτ' ἀπὸ λίγο ἤρθε ἡ θεία Καρλόττα μὲ τὸ πόρριντς του. Τοῦ τὸ ἔδωσε ἡ ἴδια, μιὰ-μιὰ κουταλιά, ὅπως στὰ μικρὰ παιδιά.

— Ὅταν τρώῃ μόνος του, μοῦ ἐξήγησε, λερώνεται καὶ φωνάζει...

Κάθησα ὄρες ὀλόκληρες κοντὰ στὸ θεῖο μου. Ἐνα ἀτσαλένιο χέρι σὰ νὰ μοῦ ἔσφιγγε τὴν καρδιά...

Μιὰ στιγμή, τοῦ εἶπα σιγὰ-σιγὰ:

— Θεῖε Ρόμπερτ, τί γίνονται οἱ **Νέοι Θεοί**;

Δὲν τοὺς θυμότανε. Νόμισε πὼς τοῦ μιλούσα ἱστορία.

— Τοὺς σκότωσαν μαζί μὲ τὸ Σαρκάτη, ἀποκρίθηκε.

Ἄλλὰ λίγο ἀργότερα εἶχε ἕνα λεπτὸ διαύγειαν. Ἐσκυψε πάνω μου.

— Πὼς ἔλεγαν ἐκεῖνη τὴν κυρία πού συνώδευε ἕνα πρῶτ' ; μὲ ρώτησε.

— Ἀντλή τοῦ Φώλκασλ.

Ἐγειρε τὸ κεφάλι.

— Ὅταν τὴν ξαναδῆς, εἶπε, νὰ τῆς πῆς πὼς δὲν πρέπει νὰ παρεξηγήσῃ ἔγαν... ἡ-λίθιο!

Ἀντλή. Ἐκεῖνη τράβηξε γιὰ τὸ Λονδίνο καὶ ἐγὼ πηγαίνω πάλι στὸ Κέξβικ. Ἀσφαλῶς, τὴ μέρα τοῦ καινοῦ, φάνηκε λίγο ἐπιπόλειος. Ἀντὶ νὰ ἐξηγήσω στὴ Δαδὰ τοῦ Φώλκασλ πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ πάρῃ ὑμ' ὄψη τῆς τὰ λόγια τοῦ θεῖου μου, τὴν ἀκολούθησα θυμισμένος, ἐγκαταλείποντάς τον στὴν τύχη του...

Γιὰ νὰ εἶμαι εὐκρινής, εἶχα ἀδιάκοπα τύψεις. Ἄραγε πὼς θὰ βρῶ τὸ θεῖο μου τώρα; Μεγάλες λεῦκες πυκνόφυλλες τρέχουνε, καθὼς διασχίζει τὰμάξι τὸ δρόμον τοῦ Κέξβικ. Ἡ Φώρλικ ρέει ἀνάμεσα σὲ δυὸ πυκνὲς θεωρίδες ἀπὸ καλάμια. Τὰ νερά τῆς γίνονται ὀλοένα πῶς νοχελικὰ καὶ γαλάζια.

Σὲ λίγο θὰ εἶμαι στὸ Κέξβικ-Χώλλ...

16 Ἀπριλίου 1840.

Φαίνεται πὼς ὁ θεῖος μου, ἐκεῖνη τὴ μέρα, ἤρθε σῶος καὶ ἀβλαβὴς σπείρι του, ἀλλὰ τὸ βράδυ εἶχε πυρετὸ καὶ ἀναγκάστηκε νὰ μεῖνῃ δυὸ μέρες στὸ κρεβάτι. Ἡ θεία Καρλόττα εἶναι πολὺ εὐχαριστημένη, γιατί τώρα εἶναι πῶς μαλακὸς καὶ δὲ φωνάζει ἄμμι τοῦ λέει νὰ κἀνῃ τίποτα.

Ὅταν πῆγα, ἦταν καθησμένον στὴ τζαμωτὴ βεράντα καὶ ἀπολάμβανε τὸν ὄμορον ἀνοιξιάντικο ἥλιον. Φοροῦσε ἕνα βελουδένιον σκουφάκι καὶ μιὰ μεγάλη ρόμπα ἀπὸ σκωτσέζικον ὑφασμα.

— Καλημέρα, Ράλφ, εἶπε. Κάθισε νὰ σὲ δῶ. Πού ἦσουν; Ναι, εἶδες τί ὁμορφὴ μέρα πού εἶναι; Ἐγὼ, παιδάκι μου, εἶμαι ἄρρωστος. Δὲν μπορῶ νὰ βγῶ. Γιὰ νὰ περάσω ἐδῶ τὴν ὥρα μου, διαβάζω ἕνα καρνέ, πού δάνεισε ἡ κ. Φόξ στὴν Καρλόττα. Ἐχει κατὰ γλυκίσματα γαργαλιστικά. Μοῦ θυμίζει πὼς πρέπει νὰ πῶ στὴν Καρλόττα νὰ μοῦ κἀνῃ μιὰ κουτίγκα αἰθριο. Τὸ φόρτε τῆς. Φτιάχνει ποιήματα μ' ἀλεῦρι καὶ βούτυρον. Εἶναι ἡ γοητευτικώτερη ποίηση. Πιὸμορφὴ καὶ ἀπ' τὴ θάλασσα. Τὴ θάλασσα τῆς Ἰσλανδίας. Πὼς μ' ἄρεσε ἄλλοτε, νὰ τὴ βλέπω ἀφρισμένη, σαγηνευτικὴ, νὰ κουλουριάζεται σὰν αἰλουροειδὲς καὶ ἔπειτα νὰ ξεχνύεται καὶ νὰ ξεσπᾷ μ' ἕναν πλώριον φλοῖσβον σ' ἑκατομμύρια λαμπερὲς σταγόνες στὴ βραχῶδη ἀκτὴ. Ἦταν πράσινη, ἕνα πράσινον ἀνοι-

τό, κάθε κοινωνικῆς καταστάσεως πνευματικοὶ ἔκπρόσωποι, δηλ. φιλόσοφοι, ποιηταί, θρησκευτικοὶ ἄρχηγοί, τὴν θεωροῦσαν εἰλικρινῶς πάντα καὶ μὲ καλὴ πίστη, ὡς τὴν πρὸ καλῆ καὶ δίκαιη. Ἡ τάση τους αὐτὴ στὸ νὰ διαλαλοῦν ὁποιαδήποτε κοινωνικὴ κατάστασις, τί ἄλλο σημαίνει παρὰ τὴν τρανὴ ἀπόδειξη, ὅτι ἡ ἔμφυτη ἰδέα περὶ ἠθικῆς εἶναι μὴ ψυχικὴ ἀνάγκη — συνεπῶς νόμος φυσικός; Ἡ «οὐ κλέψεις» τοῦ Μωϋσέως ἦταν τόσο ἠθικὸ (παρ' ὅλη τὴν ἀναγνώριση τοῦ ἱεροῦ δικαιώματος τῆς ἰδιοκτησίας), ὅσο εἶναι ἠθικὸ καὶ τὸ ἐπαναστατικὸ σύνθημα τῶν κοινωνιστῶν περὶ καταργήσεως τῆς ἰδιοκτησίας. Τὸ «οὐ φονεύσεις» τοῦ ἰδίου εἶναι ἐπίσης τόσο ἠθικὸ, ὅσο καὶ ἡ φρικτὴ θεωρία τῶν ἀναρχικῶν περὶ καταστροφῆς τῶν πάντων. Τὸ «ἀγαπᾶτε ἀλλήλους» δὲν εἶναι περισσότερο ἠθικὸ ὡς διάθεση, ἀπὸ τὴ διάθεση τοῦ Ναπολέοντος στὸ νὰ κατακτήσῃ μὲ τὸ ξίφος τὸν κόσμο. Οὔτε τὸ περίφημο ἀπόφθεγμα τοῦ Ἀριστοτέλους «δουλεῖα ἐστὶ τι φυσικόν», εἶναι κατώτερο ἀπὸ ἀπόψεως ἠθικῆς, ἀπὸ τὴ φαντασμαγορία τοῦ Τολστόϊ περὶ μᾶς ὑπέροχης αὐταπαρηγήσεως τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου γιὰ τὸν ἄλλο. Ὅλοι εἶναι ἐξ ἴσου ἠθικοί, γιατί, (ἔστω κι' ἂν πλανῶνται μερικοί), πιστεύουν στὴν ἀπόλυτη ἠθικότητα τοῦ ἰδανικοῦ τους. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται μόνο στὸ ὅτι ἐξήγησαν καὶ κατενόησαν τὴν ἠθικὴν κατὰ διάφορο τρόπο καθένας ἀπ' αὐτούς.

Κάθε πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου φέρει τὴ σφραγίδα τῆς ἠθικῆς. Ὅλοι πιστεύουν ὅτι εἶναι ἠθικοί. Μερικοὶ ἴσως ν' ἀμφισβῆλλουν στὴν ἀρχή, ἐν τέλει ὅμως καταλήγουν νὰ συμβιβασθοῦν μὲ τὴ συνείδησή τους, ἐκβιάζοντας κάθε λογικὴ γιὰ νὰ τὸ ἐπιτύχουν. Αὐτὸ πρόερχεται ἀπὸ τὴν ἐξευγερωμένη ἰδέα περὶ ἠθικῆς, ποὺ βρίσκεται κρυμμένην στὸ ὑπόσυνείδητο τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ὁποία ἀδυσώπητα παρωθεῖ τὸν ἀνθρώπο νὰ πλαισιώσῃ ὁποιαδήποτε τοῦ πράξῃ ἔστω καὶ ἀπατηλῶς, μὲ τὴν ἔννοια τῆς δικαιοσύνης. Ἀνακουφίζεται δὲ τότε μόνο, ἀφοῦ κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἀποκτήσῃ τὴν ψυχικὴν τοῦ ἰσορροπία. Καὶ τὸ συμπέρασμα εἶναι, ὅτι ἡ ἔστω ἠθικὴ ἰσορροπία, εἴτε ἡ ψυχικὴ γαλήνη ἀποκαθίσταται μόνο μὲ τὴν ἰδέαν, πὼς κάμαμε κατὰ καλὸ καὶ δίκαιο, — ἄρα ἠθικὸ.

Ἀναμρισιβήτητα, οἱ πράξεις τοῦ ἀνθρώπου πολὺ ἀπέχουν ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι ὅλες ἠθικές. Ἀλλ' ὁ ἀνθρώπος πιστεύει ὅτι κάθε του πράξις εἶναι ἠθικὴ, ἔστω κι' ἂν πλανᾶται. Κι' ἀκόμη ὅτι, ἄλλοι, ποὺ γνωρίζουν τὸ ἀνῆθικο τῆς πράξεώς των, αἰσθάνονται μολοντοῦτο τὴν ἀκαταγώνιστη ἀνάγκη νὰ τὴν δικαιολογήσουν καὶ νὰ τὴν περιβάλουν μὲ κάποιαν ἠθικότητα. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἠθικὴ δὲν εἶναι καμμιὰ «ἐξ ἄνωθεν» ἀποκάλυψη, ἀλλὰ νόμος φυσικοκρατικός, ποὺ δεσπόζει τόσο στὸν ἀνόργανο, ὅσο καὶ στὸν ἐνόργανο κόσμο, μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι σὲ κάθε περιπτώσῃ ἐκδηλώνεται ὑπὸ διαφορετικὴ μορφή.

* *

Ἄς προσπαθήσουμε τώρα νὰ ἐξετάσουμε ἂν καὶ ἡ Ἀνοχὴ εἶναι καμμιὰ πόλυτλης ἀντίληψη, ἡ ὁποία, ὡς πλεόνασμα ὑπερωριμότητος ἐμφανίζεται στοὺς ἐξελιγμένους ἀνθρώπους, ἢ εἶναι νόμος φυσικός ποὺ, δεσπόζοντας στὸ ὑπόσυνείδητο τοῦ ἀνθρώπου, ἐκδηλώνεται σὲ κατάλληλη πεπίστασις ὡς εὐγενὴς ψυχικὴ ἰδιότης, ἐπιφορησιμένη μὲ ρόλο φυσικῆς σκοπιμότητος.

Ὁ ἀνθρώπος, ὅπως καὶ ἡ ζωὴ γενικά, εἶναι συνέπεια, κατάσταση, ποὺ ἀπορρέει ἀπ' τὴ συνεργασία τῆς ἀδρανοῦς ὕλης μὲ τὴ μυστηριώδη καὶ ἀνεξίτηλη δύναμη. Ἐπόμενο λοιπὸν κι' αὐτὸς νὰ διέπεται ἀπὸ τοὺς ἰδίους νόμους, ποὺ διέπουν τὸ Σύμπαν. Κατὰ συνέπειαν, οἱ νόμοι περὶ ἰσορροπίας, ἁρμονίας καὶ τάξεως προεκβάλλουν καὶ στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ διαφορετικῆς, ἐννοεῖται, μορφῆς.

Ποῦ διδάχθηκε ὁ ἀνθρώπος, ὁ ἀναγγραφὸς αὐτοῦ καὶ ἀπομνητῆς τῆς πραγματικότητος, τὴν Ἀνεξικακία; Τὸ ἔνστικτο τῆς μιμήσεως φωλιάζει, ἀσφαλῶς, στὸ αἷμά μας. Ὁ ἀνθρώπος, προφανῶς, παρέλαβε, στὴ φυσικὴ του μιμητικότητά τέτοιες μορφῆς ἀνεκτικότητος, ποὺ σὲ ἀσυνείδητη σκοπιμότητα προϋπάρχουν στὴ φύσῃ — τίς ὁποῖες μετέπλασε καὶ διέπλασε μὲ σκοπιμότητα συνειδητῆ. Εἶναι ἀραγε φυσικὴ ἢ ἀνεκτικότητος καὶ ἡ φειδῶ τῶν ζωϊκῶν ὄντων καὶ εἶναι μέσα στὴν καθαρὴ λειτουργία τῆς φύσεως τόσο ἐνεργός, ὥστε ὁ ἀνθρώπος νὰ μπόρῃ ν' ἀνακαλύψῃ σ' αὐτὴν τὰ πρῶτα ἀρχικὰ στοιχεῖα τῆς φειδοῦς καὶ τοῦ σεβα-

σμοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους; Ξέρουμε ὅτι ἡ φύσις δὲ γνωρίζει ἄλλο τίποτε, παρὰ μόνο τὸν ἀπεριόριστο ἀγῶνα περὶ ὑπάρξεως, ἕνα νόμο τελείως ἀντίθετο πρὸς τὸν νόμο τῆς Ἀνοχῆς. Ποῦ λοιπὸν ἐδρεῖται ὁ τελευταῖος αὐτός;

Ἀκριβῶς στὴν ἀντίθετη πλευρὰ τῆς φύσεως. Καὶ ὁ μὲν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶν ἐξυπηρετεῖ τὸν ἕνα σκοπὸ τῆς ζωῆς, τὸν σκοπὸ περὶ καλύτερέσεως τοῦ εἶδους, ὁ δὲ νόμος τῆς ἀμοιβαιότητος, δηλ. τῆς ἀνοχῆς, τὴν ἀπεριόριστη σκοπιμότητα περὶ ἰσορροπίας στὴ φύσῃ. Ἀλλὰ ποῖος εἶναι ὁ νόμος τῆς ἰσορροπίας; Ἄν ὀξομῶμεν ἕνα βλέμμα στὰ ἀπόκρυφα ἐργαστήρια τῆς φύσεως, θὰ δοῦμε ὅτι καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἀνόργανο ὕλη ὑπάρχει μὴ ἀπέραντη συνεργασία. Τὰ ἄτομα τῶν σωμάτων συμπράττουν, τὰ μόρια συνάπτουνται, τὰ ἠλεκτρόνια ἀλληλοσυγκρατοῦνται, ἡ διαφορικότης καταλήγει στὴν ὁλοκληρώση. Ὁ αἰώνιος ρυθμὸς τῆς ζωῆς βασιλεύει πάνω στὸν νόμο τῆς ἀμοιβαίας ἐνεργείας τῶν στοιχείων καὶ τῶν δυνάμεων. Ὅσο περισσότερο ἀνεβαίνουμε στὸν κόσμο τῶν ζωϊκῶν ὄντων, τόσο περισσότερο ἀπροκάλυπτα ἐμφανίζεται ἡ τάση πρὸς ἀνισοῦσα ἀμοιβαιότητα. Τὰ τρία βασίλεια τῆς φύσεως συνδέονται ἀμοιβαίως, τὸ φυτὸ ἀφομοιώνει ἀνόργανες ὕλες, ὅπως ἄλλατα, γιὰ νὰ τὴς μετατρέψῃ σὲ ὄργανικές. Ἡ φυτικὴ ζωὴ παρέχει λοιπὸν σιὰ ζωὰ τίς ἐντατικῆς ἐκείνης δυνάμεις, ἀπὸ τίς ὁποῖες αὐτὰ ἔχουν ἀνάγκη πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς ζωῆς των. Κι' ἔτσι, μὲ τὰ μυστικὰ νήματα τῆς αἰωνίας κυκλοφορίας τῶν πραγμάτων, τὰ τρία βασίλεια συνδέονται ἀμοιβαίως καὶ ἰσορροποῦν.

* *

Καὶ τώρα ἄς ἔλθουμε νὰ ἐξετάσουμε τὴ μεγάλη σημασία τῆς Ἀνοχῆς στὸν κοινωνικὸ ὄργανισμό. Μπορεῖ νὰ ὑπάρξει κοι-

νωνικὴ τάξις, δικαιοσύνη, ἂν ἀπωθοῦνται ἀπ' τὸ μῖσος τὰ ἄτομα ποὺ ἀπαρτίζουν τὴν κοινωνία; Ἄν τὸ κάθε ἄτομο δὲν ἀναγνωρίζῃ, ἢ δὲν ἀνέχεται τὸ δικαίωμα τῆς εὐημερίας στὸν πλησίον του, εἶναι δυνατὸν ν' ἀποκατασταθῇ ποτε κοινωνία ἀνθρώπων; Ὁ Λεμπὸν λέγει: Ὅσο περισσότερο εἶναι κανεὶς κοινωνικός καὶ προχωρεῖ στὴν ἀνάγκη τῆς ἀμοιβαιότητος καὶ τῆς συνεργασίας, τόσο ἐντελέστερα καὶ ἀσφαλέστερα ἐξυπηρετεῖ τὸ ἴδιο του ἄτομο. Ἀπεναντίας δέ, ὅσο ἀπομονώνεται κανεὶς καὶ καθίσταται ἐγωϊστῆς, τόσο λιγώτερο ἐξυπηρετεῖται στὴν εὐτυχία του». Εἶναι γνωστὸ, ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι, ποὺ εἶναι ἀποτραβηγμένοι ἀπὸ τὴν κοινωνία, καθίστανται μισάνθρωποι, κακεντροχεῖς, πάσχουν καὶ υποφέρουν ἀπὸ πλεῖστα ὅσα δυσάρεστα συναισθήματα. Ἡ ἀπόδειξη δὲ ὅλων αὐτῶν εἶναι, ὅτι ἡ εὐτυχία τῆς ἀνθρωπότητος ἐξαορτᾶται ἀπὸ τὴν ἀμοιβαιότητα, δηλ. τὴν ἀνεξικακίαν καὶ τὴν ἀνοχή, πράγματα, ποὺ διχῶς αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐννοηθῇ ἢ ἀμοιβαιότης. Κι' αὐτὴ μὲν εἶναι ἡ ἀπὸ φυσικοκρατικῆς ἀπόψεως ἀνοχὴ. Ἐκείνη ὅμως, τὴν ὁποία περὶ πολλοῦ ποιεῖται ὁ ἐξελιγμένος ἀνθρώπος, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ὁ πνευματικῶς διασταλεὶς φυσικός αὐτὸς νόμος, ποὺ ἔφθασε ὡς τὸ σημεῖο νὰ καταστῇ μὴ ψυχικὴ συνειδητῆ ἰδιότης (ὡριότης αἰσθητικῆ). Μὲ τὴν περισσότερη δὲ καλλιέργειά της καὶ τῶν συναφῶν πρὸς αὐτὴν (τὴν Ἀνοχὴν) καὶ ὅλων τῶν ἄλλων εὐγενῶν ψυχικῶν ἰδιοτήτων θὰ ἀποκατασταθῇ ἡ ἰδεώδης ἐκείνη κοινωνικὴ ἰσορροπία, τὴν ὁποία ἀνεπιλαμβανόμεστε ὑπὸ τὴν ἔννοια τῆς ἀπολύτου δικαιοσύνης καὶ ἀγάπης.

Τὸ συμπέρασμα μᾶς εἶναι, ὅτι ἡ Ἀνοχὴ εἶναι πρὸς φυσικὴν καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀγάπην, γιὰ τοῦτο καὶ εἶναι περισσότερο ἐπιτητὴ στὴν ἀνθρωπότητα.

MIX. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Τό δειλινό έλλο στοχασμούς, άνοίγει τις φτεροϋγες
κι' έλλα άχνοβάφουν, γύρω μας και μέσα μας, μαβιά.
Σά σκεφτικές άπόμειναν όξω, θαρρείς, κι' οί ρούγες
σε συλλογή βαθιά.

'Αριές, περιπλανώμενες στοϋ δειλινού την άχνη
μέ τά χρυσά τους όνειρα, περάσαν λίγες σκιές,
σκιζοντας τον λεπτό ιστό ποϋπλεξε ή σούρπα άράχνη,
—κλωστής τριανταφυλλίες.

Κόκκινα, βαθυκόκκινα λουλούδια έχει μαδήσει
στη θάλασσα που άναρριγεί, σάμπως να λαχταρά,
κι' ένα πανάκι όλόχρυσο χάνεται μέσ στη δύση
και πάει για τη χαρά.

Κάποια χειλάκια έρωτικά μισανοιγμένα μένουν,
στην ώρα αυτή ποδναι γλυκιά τόσο, που μοιάζει σά
νά σβήνουν όλα τά όνειρα κι' ός άνθη να πεθαίνουν
—όνειρα ώραία, χρυσά...

ΔΕΙΛΙ ΣΙ ΗΝ ΑΘΗΝΑ

Λιόγεσμα έχει κεντήσει ρουμπινί
τόν πασο Λυκαβητό γύρου-τριγύρου,
Μενεξεδένιος ό 'Υμηττός κι' ή μακρινή
μουρημούρα του Φαλήρου.

'Ο δριζοντας, ένα όραμα ! Κυλά
χρυσό ένα συννεφάκι ξεχασμένο
κι' ή 'Ακρόπολη στο φόντο άχνη γαλά
χαμόγελο μαβί, βασιλεμένο...

ΜΑΤΙΑ

Δυό μάτια φωτερά, γλυκά, παιδιάστικα,
που χρύσωσαν τη σκοτεινή μου στράτα,
και σαν από ληστές ξανθοϋς επιάστηκα
σάν τά πρωτόειδα όλάνοιχτα, γελάτα...

Δυό μάτια που σιγά-σιγά κουράστηκαν
σαν από νύστα, σαν άπαυδημένα.
Βαρκοϋλες στην άχτη μου που βραδιάστηκαν
κι' άνοιξαν τά πανιά μακριά από μένα...

Δυό μάτια φωτερά, γλυκά που χάραξαν
μιά γλυκανγή στο μαϋρο δριζοντά μου,
βαρκοϋλες με λευκά πανάκια που άραξαν
στην έρημη μου άχτη για συντροφιά μου.

Δυό μάτια σκοτεινά, μουντά, απ' τά μίση τους
που σβύστηκαν σαν ένα καλοκαίρι,
και που έμεινα κοιτώντας προς τη δύση τους
όπως στο δειλι οί έρμοι καλογέροι...

ΜΟΝΩΣΗ

Κρύο τό σπύτι, μόνο; μα ός να πρόσμενα
κάποιον νάρθει στη θύρα να χτυπήσει...
Σε κάποια παλιά γνώριμή μου έπίσκεψη,
—δίχως να ξέρω ποιά—πόσο είχα έλπσει!

Δίχως καλά-καλά να ξέρω ποιά είτανε,
την πρόσμενα από πριν να σαυρουπώσει.
Και δίχως κανείς νάρθει από τό σούρουπο,
οί πόση, Θε μου, πέρασε ώρα, πόση!

Δίχως να ξέρω ποιά,—κι' όλο τά γνώριμα
τά βήματά της σίμωναν σαν αδρα:
'Αρχοντική, δημηλή θάταν κι' ός έβενος
μαϋρα μαλλιά και μάτια μαϋρα, λαϋρα.

Σε λίγο, με την κρύα τη νύχτα που έρχεται
κάθε ζωή στο δρόμο θά σιωπήσει—
Κι' έγώ πόσο έρημόθηκα στο σπύτι μου
με την ιδέα πως κάποιος θά χτυπήσει...

ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΜΕ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ

ΜΑΣΣΑΛΙΑ—ΛΩΖΑΝΝΗ

'Ο άνθρωπος δέν εξελίσσεται μόνον έσωτε-
ρικά: εξελίσσονται και οί αισθήσεις του και τά
μέσα της επικοινωνίας του με τον έξωτερικό
κόσμο. 'Ο σιδηρόδρομος, τό αυτοκίνητο, ό κι-
νηματογράφος, συνείθισαν τό μάτι μας να μην
άπολαμβάνει πιά,παρά μόνο τις εικόνες που έ-
ναλλάζονται γρήγορα και την ποικιλία των έν-
τυπώσεων.

'Εκανα την άνοιξη μιά έκδρομή στο Πήλιο.
τά τοπία του είναι όλα μαγευτικά. Μέσα σε
πυκνά δασωμένες εκτάσεις, μέτα σε μιά πλού-
σια ποικιλία από δέντρα και ψηλούς θάμνους
που κατεβαίνουν ίσαμε τη θάλασσα, ή όποια
εισχωρεί με άρμονικούς έλιγμούς στους όρ-
μους κι' απλώνεται ύστερα πλατιά και φωτει-
νή, τραγουδοϋν άηδόνια, κυλοϋν όρμητικά κι'
άφθονα παγωμένα νερά. Τό Πήλιο άποκαλύ-
πτει έναν καινούριο ήρεμα χαρούμενο κόσμο
στον άθηναίο που κουράστηκε από τη μεγαλό-
πρεπη, γυμνή ίσορροπία της 'Αττικής. 'Αλλά
τό Πήλιο δέν έχει δρόμους: ή έκδρομή γίνε-
ται με μούλάρια. Για μισή ώρα, τό σπάνιο για
τόν άνθρωπο της πόλης αυτό μέσο συκκοινο-
νίας, διασκεδάζει: ύστερα όμως, έχτός που πο-
νει όλο του τό σώμα, αισθάνεται γύρω του την
πλήξη να προβάλλει, να τον περιτριγυρίζει ά-
πειλητική, να εισορηιά μέσα του με όλο της τό
βάρος και να τον κυριεύει όλόκληρο. 'Εχει
από καιρό έξυπνήσει μιάν εικόνα και την βλέ-
πει ακόμα μπροστά του. Τό πανόραμα δέν προ-
χωρεί. Προς τό τέλος της έκδρομής όλα τά
νεύρα μου ήσαν όδυνηρά τεντωμένα. Τό μάτι
μου, όπως τό μάτι κάθε σημερινού ανθρώπου,
έχει έξοικειωθεί, όταν βρίσκεται σε κίνηση, (γιατί
ή διάθεση είναι άλλη, όταν μένει κανένας σ'
έναν τόπο) να δέχεται γρήγορα μιά εικόνα,
να βλέπει, ν' άπορροφά, και ν' άφομοιώνει ά-
μέσως όλο τό περιεχόμενό της κι' ό,τι μπορεί
να του προσφέρει και διηρϋσε για έναν και-
νούριο έρεθισμό, ό όποιος άργόϋσε υπερβολικά
να έρθει. 'Όταν, ύστερα από δέκα ώρες μου-
λάρι που μου έδινε αδιάκοπα την άφόρητη έν-
τύπωση ότι ποδοπατοϋσε στην ίδια θέση, ξανα-
βρήκα τον άμαξιτό δρόμο, και είδα ένα αυτοκίνη-
το, κι' άς είταν της συκκοινωνίας, ξεχαρβαλωμένο
κι' άθλιο, τό χαιρέτησα σαν τό όχημα της άπο-
λύτρωσης και σαν έναν πολύ γνώριμο κι' αγα-
πητό φίλο. 'Αφησα τό Πήλιο κι' όλη την ό-
μορφιά του με άνακούφιση. Πολύ πριν φτάσω
στο τέγμα, ή όμορφιά αυτή μου είχε φανερώ-
σει τό νόημά της. Και κείνο που ζητούμε σή-
μερα από όσα βλέπουμε, είναι όχι να μάς ξε-
σκαπάζουν τά μυστικά τους, αλλά να μάς τα υπο-
βάλουν, να μάς προσφέρουν κάποιες φευγαλέες
άπόψεις που να μπορούμε να τις προεχτείνομε
και να τις συμπληρώσομε μέσα μας.

'Ο άνθρωπος του 20ου αιώνα έψευρε την

ταχύτητα και του έγινε ζωτική ανάγκη. Αί-
σθάνεται ίκανοποιημένος μόνο μέσα στο ρυθ-
μό που τον άφαιράζει κι' άναπαύει κάπως την
άπειρη ψυχική του άνησυχία.

Σε 5 μέρες διατρέξαμε χίλια χιλιόμετρα και
ήρθαμε από τη Μασσαλία στη Λωζάνη περνών-
τας τη Γαλιανή 'Αχτή και τις 'Άλπεις. 'Ενα
πρωί άφήσαμε τη θάλασσα που κυμάτιζε άρ-
κετά άγριεμένη κάτω από ένα μολυβένιο οϋ-
ρανό, και τό μεσημέρι βρεθήκαμε σ' ένα ύψος
πάνω από 2000 μέτρα: στις πλευρές του δρό-
μου απλώνονταν άρκετά χιόνια που έλαμπαν
και σπινθήριζαν σιελπνά, γιατί ό ήλιος είχε
έντομεταξύ κυριαρχήσει, κι' έκαιε, καθώς ή-
ταν πολύ κοντά, μιά θερμότητα διαπεραστι-
κή. Μέσα στην όρασή μας, τό ένα τοπίο κυ-
νηϋσε κι' έδιωχνε τό άλλο. 'Αποχαιρετήσαμε
από ένα ύψωμα του δρόμου την πλατιά νερέ-
νια έκταση, κι' άμέσως άντικρύσαμε νερά που
έπεφταν κάθετα κι' όρμητικά από τά βουνά,
πλευρές βουνών, άλλοτε άγριες και συγκλονι-
στικά άπότομες κι' άλλοτε γαλήνια άπαλές, πε-
λώριους βράχους, μιά πλούσια και ποικίλη
φυτσία: ό δρόμος άνοιγονταν κάποτε φαρδύτα-
τος και έπειτα σφιγγόταν, καθώς σκυρφάλωνε
τά βουνά με άπότομες στροφές, μέσα στις ό-
ποιες έμοιαζε να χάνεται: ό δρόμος άπορρο-
φόταν και παρουσιάζονταν πάλι μέσα σ' ένα
τοπίο άλλοιώτικο: στα ύψη ή βλάστηση είχε
έντελως εξαλειφθεί, και είδαμε ένα χώμα γυ-
μνό, αλλά κίτρινο, κοκκινωπό και ξεροψημένο,
ένα χώμα σταχτι που συνελθισε να ζει σκεπα-
σμένο από χιόνια κι' έγκαταλείφθηκε τό καλο-
καίρι κι' έμοιαζε άποξενωμένο και θλιβερό.
'Από τά δύο χιλιάδες μέτρα ξανακατεβήκαμε
στην πεδιάδα, για να ξανανεβοϋμε πάλι ακόμα
ψηλότερα. Οί πάγοι ήσαν ακόμη πιο πυκνοί
κι' άφθονοι, έπεφταν σχεδόν άπάνω στο δρό-
μο: οί επιβλητικές και μεγαλόπρεπες κορυφές
ήσαν πολύ κοντά: λίγες ώρες πριν, τις διακρί-
ναμε σαν ασύλληπτες: τώρα είχε διαλυθεί κάτι
από την περιφάνεια τους.

'Ηταν πάλι συννεφιά: μιά ύγρη όμίχλη χύ-
νονταν μέσα μας και βλέπαμε μες από ένα λε-
πτό θολό πέπλο. Κάτω μας τά σύννεφα ήσαν
σφιχτά συκκεντρωμένα κι' αδιαπέραστα: σκέ-
παζιν με μιά βαριά στέγη την πεδιάδα που
είχε έντελως εξαφανιστεί. 'Εκανε δυνατό κρύο:
τυλιχτήκαμε μέσα στα χοντρά χειμωνιάτικα πα-
νωφόρια μας και πάλι δέν κατορθώσαμε να
διώξομε τό ρίγος που τραντάζε τό σώμα μας.

Στην ψυχή μου μιλει μόνον ή έλληνική φύση
και μάλιστα ή άττική: έχω ζυμωθεί μαζί της
και μόνο μαζί της αισθάνομαι μιά έπαφή. Κα-
ταβαλίνω τις άποχρώσεις της, τις έκφράσεις
της, τις έσωτερικές διακυμάνσεις της πλαστικό-

τητής της μόνον ή άττική φρόση μπορεί, όταν την έχω ανάγκη, να εισάγει μέσα μου, να με συγκινήσει, να με ανακουφίσει, να με μετουσιώσει. Δεν με επηρεάζει βέβαια ή πατριωτισμός πιστεύω πως ή άνθρωπος είναι πολίτης της γης, αλλά σύγχρονα είναι αδύνατο να μη τον συνδέει ένας ιδιαίτερος κ' εξαιρετικός δεσμός αγάπης, κατανόησης και συμφωνίας με τό μέρος όπου έχει ζήσει κι όπου έχει σπείρει αναμνήσεις. Παντού άλλου αισθάνεται αναγκαστικά ξένος. Χρειάζεται πολύ καιρός για ν' απομοιωθεί. Και πριν απομοιωθεί, τό ξένο τόπο του δίνει μιάν άκρηρή πλήξη. Ο μόνος τρόπος να μην αισθανθεί αυτή την κλήξη και τή δυσφορία, είναι να μη ζητήσει καν να έρθει σ' επαφή με τό ξένο τοπίο· πρέπει να παραδεχτεί ότι είναι περαστικός και να μη ζητήσει τίποτ' άλλο, παρά νύξεις, διεγερτικά της φαντασίας του. Η ταχύτητα του επιτρέπει να μην προσφάσει να μελαγχολήσει, γιατί κάτω από την επιφάνεια δεν κατορθώνει ν' ανακαλύψει παρά ένα κενό, άφοδ ή δεχτικές του ικανότητες δεν είναι έτοιμες να προσλάβουν, παρά μόνον ένα θέαμα. Ίκανοποιήθηκα που δεν είδα παρά μόνον αυτό. Κάθε σταμάτημα θά μου ήταν άφορητο. Έρευνα γρηγορότερα από την άνια, αντικρύζοντας μιάν άδιάκοπη σειρά από πύναξες που μου έκαναν την έντύπωση να είναι όλοι μισοτελειωμένοι, γοητευτικοί και μεγαλοφυείς.

Η Μασσαλία . . . Μιάν μεγάλη έμπορική πόλη χωρίς ιδιαίτερη άτομικότητα. Όλη ή προσωπικότητά της συγκεντρώθηκε στο λιμάνι της που έτεινεται πελώριο κ' είναι όλο χτισμένο με τεράστιες κανονικές άποθήκες που φυλάγουν τ' άπειρα διάφορα έμπορεύματα. Μικροί σιδηρόδρομοι κυκλοφορούν άκατάπανστα. Τό λιμάνι: μιάν πόλη μέσα σε μιάν πόλη, μιάν περιωρισμένη, αλλά και με πλατιές έπεχτάσεις ζωή δουλειάς και κόπου. Οι δρόμοι και τά σπίτια της άλλης πόλης μοιάζουν άπαράλλαχτα με τους δρόμους και τά σπίτια κάθε άλλης γαλλικής μεγαλούπολης. Οι δρόμοι στά κέντρα είναι φαρδιοί, με μαγαζιά που έχουν όλα εξαιρετικά καλαίσθητες κ' έλκυστικές μόστρες· τά σπίτια ύψωνουν ψηλά τους γερούς κ' όμοιόμορφους καπνισμένους τους δγκους. Κάνει μόνον κατάπληξη ή ζαλιστική κίνηση στους δρόμους, ή έντελώς δυσανάλογη με τό σχετικά μικρό άριθμό των κατοίκων· μιάν άκατάπανστη καλλίχροια κινούμενου πληθυσμού δίνει στη Μασσαλία μιάν άκατηλή, αλλά πολύ συναρπαστική ζωτικότητα.

Η Κυανή Άχτή . . . Για χιλιόμετρα και χιλιόμετρα, ή ξηρά πλάι στον παραθαλάσσιο δρόμο παίζει άπαλά με τή θάλασσα. Δεν φαίνεται ποθενά να συγκρούστηκαν έχθρικά. Άλλού παραχώρησε ή γή τόπο στη θάλασσα για να τή γλύψει και να της σχηματίσει ήρεμες γραμμές, άλλού προχωρεί ή γή μέσα στη θάλασσα, όχι κατακτητικά κ' ούτε με πείθος, αλλά σαν ένας φίλος που πηγαίνει σε συνάντηση ενός φίλου. Πυκνά πεύκα ρίχνουν τά κλαριά τους μέσα στο

νερό. Οι ξερές άμμουδιές είν' ελάχιστες· οι περισσότερες κρύβονται κάτω από τά δέντρα. Παντού άνθρωποι άπολαμβάνουν τή χαρά του μπάνιου. Όλη ή Κυανή Άχτή είναι πυκνοκατοικημένη. Φιλοξενεί άρτορες πόλεις, άρκετά μεγάλες πόλεις πολυτελείς, με πλατιούς δρόμους, πλατείες, περιποιημένα έλση, άσφαλισμένους περιπάτους στο παραθαλάσσιο, έξοχα μαγαζιά, τεράστια ξενοδοχεία και καζίνα που άστράφτουν τή νύχτα από φωτιά. Κι ανάμεσα στις πόλεις, σχεδόν χωρίς διάλειμμα, γελούν μέσα σε άνθισμένους κήπους τό ένα πλάι στο άλλο, άναρίθμητα έξοχικά σπίτια. Τά περισσότερα είναι χτισμένα με τό μοντέρνο ρυθμό: γεωμετρικοί δγκοί με φαρδιά παράθυρα, χρωματισμένοι σε τύπους χτυπητούς. Κυριαρχεί τό κίτρινο συνδυασμένο με κόκκινο ή πράσινο. Όλ' αυτά τά σπίτια με τά παράξενα, άλλ' Ισοροπημένα σχήματα και με τους έντονους χρωματισμούς μέσα στο πράσινο των δέντρων και κοντά στο βαθύ γαλάζιο της θάλασσας, αναδίνονται μιάν χαρά. Τό καλοκαίρι δεν είναι, φυσικά, ή εποχή της Κυανής Άχτης· άλλ' ή μάδα που επιβάλλει τώρα και σε κείνους, που δεν προτιμούν τή θάλασσα, να παραθερίσουν στη θάλασσα κ' όχι στά βουνά, συγκεντρώνει, τά τελευταία χρόνια, και τό καλοκαίρι άρκετόν κόσμο στην Κυανή Άχτή. Δεν είναι βέβαια ή κόσμος ό είεξαντ' εκείνος θά θεωρούσε τόν έαυτό του μειωμένο, αν δεν πήγαινε στον Άτλαντικό· άλλ' είναι πάντα ένας κόσμος που ήρθε με τό σκοπό να διασκεδάσει. Η άτιμόσφαιρα στην Κυανή Άχτή δονίζεται από μιάν διάθεση άνεσης, ήρεμίας και ευθυμίας.

Ο δρόμος των Άλπεων . . . Ένας δρόμος μαιανδρικής που καταχτά τις κορφές και ύστερα, καθώς κατεβαίνει, πιέζεται πάλι απ' αυτές. Τό βλέμμα ούτε μιάν στιγμή δεν μπορεί ν' άπλωθεί ίσαμε τόν ορίζοντα. Οι άλλεπάλληλες σειρές των βουνών σχηματίζουν τείχη κ' έμποδίζουν κάθε τέντωμα.

Αισθάνομαι τήν άπόλυτη ανάγκη για να νιώσω τόν έαυτό μου άτυράννιστο κ' άρμονισμένο με τόν έξωτερικό κόσμο, να μπορώ να τήν προσλάβω μέσα μου όλόκληρο, ίσαμε κεί που φτάνουν οι δραματικές μου δυνάμεις. . . Άλλοιώς, μου βαθαίνει άπάνω στην άναπνοή μου ένα άσήκωτο βάρος μελαγχολίας. Κλεισμένη μέσα στις Άλπεις, αισθάνθηκα συχνά τήν άφώρητη άσφυξία της φυλακής. Τό συναίσθημα αυτό έντεινεται κ' από τά σχήματα των βουνών· δεν έχουν άρμονία, δεν έχουν γραμμή. Άταχτοι κολοσσιαίοι δγκοί συσσωρεύθηκαν τυχαία. Στην Ελλάδα, τά βουνά δίνουν τήν έντύπωση ότι σπρώχθηκαν σιγά και βαθμιαία, χωρίς σπασμωδικότητες, από μέσα από τή γή, και δημιουργήθηκαν από έναν παλιό συνεχή και συνειδητό του σκοπού των. Στις Άλπεις νομίζει κανένας πως πέρασε κάποτε απ' εκεί ένα γιγαντιαίο παιδί και πέταξε κ' έγκατέλειψε άταχτα τους τεράστιους άρρυθμους κύβους του.

Ο άνθρωπος βέβαια έπλασε ύστερα, απ' αυ-

τή τήν άρρυθμία, ένα ρυθμό εξαιρετικά συγκεντρωμένο και μ' έντονη άνάταση· όταν βλέπει κανένας τά βουνά της Δύσεως με τις σχισμένες και κοιμένες γραμμές τους, άντιλαμβάνεται από ποιές εικόνες έπήγασε ή πρώτη σύλληψη του γοητευτικού ρυθμού. Άλλ' οι καλλιτέχνες της Δύσεως, σχηματοποιώντας τά πρότυπά τους, τά μεταμόρφωσαν. Οι έλληνες καλλιτέχνες της άρχαιότητας, που έκφράστηκαν με τό διοριστικό ρυθμό, δεν είχαν σχεδόν, παρά να καταλάβουν τήν άρμονία του γύρω τους κόσμου και να τήν αντιγράψουν.

Τό θέλημα στο δρόμο των Άλπεων δεν στερείται έπιβλητικότητα και γραφικότητα, άλλ' ή συγκίνηση παραμένει έντελώς έπιφανειακή. Ο δρόμος περνά πάνω από ποτάμια, διασχίζει άγριες χωράδες, γυρίζει γύρω από άπότομους βράχους, πλακώνεται από χιόνια, από δάση κ' από εκτάσεις λουλουδιών, εύωδιάζεται από τό διαπεραστικό και γλυκό άρωμα άναρίθμητων μενεξέδων, φέρνει μιάν διαταραχτική κίνηση στα ήτοχα χωριά που έχουν όλα ένα ύψος πολιτισμένο, γιατί είναι όλα άφωγα, καθαρά και περιποιημένα.

Έξιμηνά άσενίσαμε τό Mont-Blanc. Οι κορφές του ήταν μέσα στα σύννεφα, αλλά προς τό βράδυ, τά σύννεφα διαλύθηκαν· τά χιόνια, τό δειλινό, πήραν μιάν άνταύγεια γαλάζια που κάπως τ' άναφέροισε. Άλλοιώς, ή πελώρια αυτή έχταση, ή σκεπασμένη με δγκώδη χιόνια, προκαλεί κατάπληξη και κάποιον τρόμο, αλλά δεν ένθουσιάζει. Και τό Mont Blanc στερείται από γραμμή.

Μείναμε μιάν μέρα στο Chamouix, στους πρόποδες του Mont-Blanc. Άποφασίσαμε από περιέργεια ν' άνεβούμε σ' ένα glacier. Στη Δύση όλα έχουν όργανωθεί για να ίκανοποιούνται εύκολα οι περιέργειες των ταξιδιωτών. Ένας σιδηρόδρομος νέου συστήματος, κρεμασμένος σε σύρματα, που προχωρεί στον άνεμο, και δίνει άρκετά τήν έντύπωση του άεροπλάνου, κ' άρκετή ζάλη σε ήσους ύποφέρουν από ναυτία, φέρνει ίσαμε τά πόδια του glacier. Στις ελάχιστες ήμεις μέρες που είχε διαρκέσει τό ταξίδι μας, δεν είχαμε προσφάσει ν' αποβάλλουμε τήν άθηναϊκή μας προσωπικότητα για ν' άποχτήσουμε τήν προσωπικότητα του άλπινιστή. Άνεβήκαμε τό glacier, όπως θ' άνεβαίναμε στο Λυκαβητό, μ' έλαφριά παπουτσάκια και χωρίς μαστιούνια. Είχαμε μόνον φανταστεί ότι άπάνω στους πάγους θά έκαγα παγωνιά κ' είχαμε έφοδιαστεί με βαριά πανωφόρια· άλλ' ό ήλιος έκαψε, ή ζέστη ήταν δυνατή, κ' άναγκαστήκαμε να κρατήσουμε τά πανωφόρια στα χέρια μας, μαζί με διάφορα άλλα κικετιάκια. Στόν άνήφορο, τά καταφέρουμε όπως δήποτε παρουσιάσαμε· όταν όμως θελήσαμε να κατεβούμε, τά παπουτσάκια μας άρχισαν να γλιστρούν στον πάγο, τά πανωφόρια και τά πακετάκια να φεύγουν προς όλες τις κατευθύνσεις, και στο τέλος βρεθήκαμε και οι ίδιοι ξεπλωμένοι χάρμα. Παρουσιάσαμε άσφαλώς τό κομικό και θλιβερό θέαμα των έπαρ-

χωτόν που μεταφύτεύονται άπότομα σ' ένα περιβάλλον με τό όποιο δεν έχουν επαφή. Και δεν ξέρω πως θά είχαμε κατορθώσει να ξαναφθάσουμε στη συνειθισμένη μας άπάγωτη γή, αν μερικοί άλπινιστάι, με παπούτσια με καρδιά και με μαστιούνια μ' αλχηή σιδερένια, δεν μίς είχαν λυπηθεί, και δεν είχαν τρέξει, ξεκαρδιασμένοι στα γέλια, να μίς βοηθήσουν.

Η Φύση που είδα, είναι μιάν Φύση, για μένα τουλάχιστον, πολύ περισσότερο παράδοξη και ιδιόρρυθμη, παρά όραία. Άνήκει στο είδος της γραφικής τέχνης κ' όχι της άπόλυτης τέχνης, δηλαδή σ' ένα είδος κατώτερο. Είναι μιάν Φύση έξωτερική. Συντείνει ίσως πολύ σ' αυτή τήν έντύπωση της έξωτερικότητας και τό ότι τά μέρη που πέρασα δεν ήπηρεσαν ποτέ κέντρα πολιτισμού, δεν δημιούργησαν ποτέ ένα δικό τους πολιτισμό· άντανάκλασαν κ' άφομοίωσαν έναν πολιτισμό που έπλασαν άλλοι. Οι Άλπεις και ή Κυανή Άχτή ζούν με τόν γαλλικό πολιτισμό, αλλά δεν συνέτειναν στην άνάπτυξή του. Δεν έχουν δημιουργικό παρελθόν. Κι όσο κ' αν είμαστε άνθρωποι της εποχής μας, είναι άναντίρητο ότι ένας τόπος που μίς προσφέρει τήν άναπόληση, τήν έστω κ' άσυνείδητη, της άνάτασης του, έξασκεί άπάνω μας μιάν γοητεία πολύ πιο έντονη από έναν τόπο στατικό. Έχουμε άνάγκη να διακρίνουμε παντού τήν προσπάθεια του ανθρώπου για τή διαπίστωση του έαυτού του· άλλοιώς ό τόπος παραμένει νεκρός.

Δεν είναι όμως μόνον ή έλλειψη ένεργητικού παρελθόντος και παρόντος που άπλώνει σ' αυτή τή φύση μιάν έσωτερική σιωπή κ' άνυπαρξία· είναι προπάντων ή έλλειψη άρμονικών σχημάτων και γραμμών. Ούτε στιγμή δεν άρέσει τό σύνολο, και δεν άποκομίζει κανένας τήν έντύπωση ούτε μίς όλοκληρωμένης σύνθεσης. Η προσοχή συγκεντρώνεται όχι από μιάν τελειότητα που συναρπάζει, αλλά προπάντων από παράξενες λεπτομέρειες, από σπάνια φαινόμενα, από πλευρές βουνών όλοκόκκινες που σφίγγουν πολύ στενά ένα μαύρο ποτάμι, από κίτρινους βράχους άλλόκοτα τοποθετημένους πάνω σε ένα άμώδες σταχτό χώμα. Η ποιότητα της αισθητικής συγκίνησης δεν είναι εκλεχτή. Κι αυτό τό Mont-Blanc άπέχει πολύ από τού να μετουσιώσει, όπως ένθουσιάζει π. γ. ό Ταύγετος με τήν περήφανή του άσπρη άνάταση τό Mont-Blanc επιβάλλεται μόνον με τό μέγεθος του και με τό άσυνείθιστο πλήθος των χιονιών του· ή άπειρη λευκή τους επιφάνεια έλκύει, προπάντων γιατί είναι γνωστό ότι κρύβει κινδύνους.

Ό,τι κάνει προπάντων έντύπωση στον έλληνα που ταξιδεύει στη Δύση, είναι τό άπόλυτο confort που συναγτά παντού.

Στην Κυανή Άχτή και τις Άλπεις, ό άνθρωπος δεν έχει διαπιστώσει καλλιτεχνικά τόν έαυτό του. Δεν είδαμε σχεδόν κανένα ανθρώπινο έργο άξιοπαράτηρητο, εκτός από μερικά χαρούμενα μοντέρνα σπίτια στη Κυανή Άχτή, κ' ένα πολύ

λιτό 'Ηρώον του Μεγάλου Παλέμου, στημένο απάνω σ' ένα λόφο: μιὰ ανθρώπινη μορφή, ή όποια προβάλλει με καλό ίσως κι' άλλες γοαιμώς, ήκουμισμένη απάνω σ' μιὰ σχηματοποιημένη τριγωνική πέτρα, και κοιτάζει με συγκεντρωμένη μορφή και θλίψη τήν πεδιάδα. Πότε πότε άλλο. Όλες οι πόλεις κι' όλα τα χωριά έχουν τις εκκλησίες τους και τ' ήρώα τους του πολέμου, άλλ' είναι όλα ήθλια κατασκευάσματα. Ο άνθρωπος δέν διακρίστικος τόν έαυτό του καλλιτεχνικά, έχει ήμος καντού βαθιά χαράζει τήν έξουσία του. Ο έξωτερικός κόσμος είναι έντελώς ύπαταγμένος σ' αυτόν. Και στο μικρότερο χωριά, ή ταξιδιώτης είναι βέβαιος νά βρει έν' απλό, άλλ' έξοχο ξενοδοχείο με όλες τις βολεύς, με τηλεφώνο που λειτουργεί και με τό όποιο μπορεί άμέσως νά συγκοινωνήσει με όλες τις πόλεις.

Οι δρόμοι, ακόμα και στα ψηλότερα σημεία, είναι συντηρημένοι με άγριουνη προσοχή. Τό αυτοκίνητο κυλά άδιάκοπα χωρίς κλυδωνισμούς. Ο δρόμος τών Άλπεων κι' ο παραθαλάσσιος δρόμος τής Κιανής Άκτής έγιναν όχι για νά έξυπηρετήσουν πρακτικές ανάγκες, αλλά μόνο και μόνο γιατί περνούν από αξιοθέατα μέρη και τó Γαλλικό Κράτος έχει βαθιά καταλάβει πόσο είναι συμφέρον του νά ύποστηρίξει τόν

τουρισμό. Κάθε άπότομη στροφή του δρόμου, κάθε μικρή επιδιόρθωση, κάθε άσήμαντος λάκκος προαναγγέλλονται με τεράστιες πινακίδες. Για όποιον έχει διευθύνει αυτοκίνητο στην Ελλάδα και είναι συνειθισμένος νά αισθάνεται τή μηχανή του νά ύποφέρει από τις άνωμαλίες του δρόμου, και νά τρέμει μήπως τού παρουσιαστεί ξαφνικά κι' αναπάντεχα μπροστά του μιὰ τρύκα όπου μπορεί νά θρυμματιστεί, ή διεύθυνση ενός αυτοκινήτου στη δύση, ακόμα και στους δρόμους που αναφέρονται στους ήδηγούς σαν «έξαιρετικά επικίνδυνοι» είναι έν' απλό παιχνιδάκι.

Κυλώντας φθάσαμε στην Έλβετία. Έκει ή φύση δέν είναι πιά σά γραφική. Είναι μιὰ φύση συστηματοποιημένη. Μονάζει όλη κατασκευασμένη από ένα μικρό τεχνίτη χωρίς έμπνευση, που δέν είχε άλλο σκοπό, παρά νά τοποθετήσει κάπου μιὰ λίμνη και κάπου ένα βουνό, για νά προσφέρει μιὰ θέα σ' ένα ξενοδοχείο. Η Έλβετία δέν μπορεί ν' άρέσει, παρά σέ όσους περιορίζουν τους πόθους τους στο confort και σέ όσους λιγώνονται μπροστά στην κροβληματική όμορφιά μιās χρωματισμένης καρτ-ποστάλ.

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΓΙΟΣ ΜΟΥ ΚΙ Η ΚΟΡΗ ΜΟΥ (*)

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ (*)

Άφνω κατά μέρος τους γέρονς, που τήν έλάτρευαν κυριολεκτικώς. Μά κι' ή Εύλαλία, κι' ο άντρας της, κι' ή μικρή Άσπασία, —ά! τή θυμήθηκα!— όλοι τους δέν ήξεραν ποιος νά πρωτοπεριποιηθί τή νύφη. Άπερίγραπτο τó τί κουβαλούσαν καθεμέρα! Άπό τόν γαμπρό ως τόν πιδ μακρυνό συγγενή. Δουλούδια, γλυκά, μυρωδιές, χρυσαφικά, διαμάντια. Για τις ζωγραφιές της, δέν ήταν θαυμαστικός λόγος που νά μήν τόν έλεγαν στην παραμικρότερη εδκαιρία. Μά και για τήν όμορφιά της, και για τήν άνατροφή της, και για τήν όμιλία της, και για τήν έξυπνάδα της, και για τήν καλοσύνη της. Δέν υπήρχε γι' αυτούς στόν κόσμο τελειότερο πλάσμα από τήν Κιάρα. Δέν έβλεπαν για κομπλιμέντο. Τό πίστευαν, όσο τούλάχιστο κι' έγώ.

Όλοι μου οι όροι είχαν γίνει δεκτοί, χωρίς καμμιά αντίρρηση. Κι' ο κυριότερος ή-

ταν πώς μόνο εκατόν πενήντα χιλιάδες θά έπαιρνε μετρητά ο γαμπρός. Με τά ύπόλοιπα της προίκας θά τους άγόραζα ένα μεγάλο τρίπατο σπίτι και θά τους επίπλωνα στην έντέλεια ένα πάτωμα. Άπό τάλλα δύο, στό ένα θά καθόνταν τά πεθερικά με τήν Άσπασία και θά πλήρωναν τó νοίκι τους. Χωρίς καμμιά συζήτηση έπίσης, νά γίνη τó στεφάνωμα τó γρηγορότερο, —έγώ βλέπετε, βιαζόμουν, — κι' οι νιδόπαντροι νά περάσουν τó μήνα του μέλιτος μονάχοι στόν οικογενειακό μας πύργο —κακόμοιρε Πέπο!— στην Κέρκυρα.

Όυτε σαν όνειρο δέν θυμούμαστε πιά τά δυσάρεστα περασμένα. Η τόση εύτυχία, ή σχεδόν άπρόοπτη, μάς έκανε νά φανταζόμαστε πώς ο κόσμος είχε κλείσει τó στόμα του, —τί λέω;—, πώς δέν τó είχε άνοίξει ποτέ.

Μιά μέρα είπα τής Κιάρας :

— Θυμάσαι... μιὰ φορά κι έναν καιρό... που ήθελες ν' αυτοκτονήσεις ;

Έβαλε τά γέλια, σά νά τής θυμίζα τó άστειότερο πράγμα του κόσμου και φώναξε :
— Μουλά που τάχα τότε κι' έγώ !

Βέβαια, τώρα είχε φρονιμέψει. Τραλλή μόνο για τόν άρραβωνιαστικό της, δέν ήσυχάζε, δέν καθόνταν, δέν έξουσε, παρά όταν τόν είχε κοντά της. Και τόν είχε τις περισσότερες ώρες τής ήμέρας και τής νύκτας. Κάθε πρωί, ο πρώτος που έρχόνταν στό σπίτι μας, ήταν ο Μιχαλάκης. Έτρωγε μαζί μας τó μεσημέρι, μαζί μας τó βράδυ. Όταν, έννοείται, δέν τρώγαμε μαζί του έμεις, πότε στην Μινέρβα, όπου έμενε με τήν οικογένειά του, πότε σέ κανέν' άλλο ξενοδοχείο, στην πόλη ή στην έξοχή. Έτσι δέν έχώριζε στους έρωτευμένους μας παρά ένας ύπνος, κι αυτός όλιγόωρος, γιατί τώρα κι' ή Κιάρα, αν και λιγάκι ύπναροϋ, κοιμόταν άργά και ξυπνούσε γαρίς.

Είπα πώς θεωρούσαμε τά στόματα του κόσμου κλεισμένα. Και δέν είχαμε τόσο άδικο. Άπό τήν ήμέρα που δημοσιεύθηκαν οι άρραβώνες, δέν κάναμε άλλο παρά νά δεχόμαστε βίζιτες. Όλες σχεδόν οι παλιές φιληγάδες ήρθαν νά συγχαροϋν τήν Κιάρα. Κι' εκείνες ακόμα που, τόν τελευταίο καιρό, τής έκαναν τó βαρύ. Δέν θυμούμαι τώρα καλά, μά μου φαίνεται πώς μόνο εκείνη ή φαρμακομάτα ή Φώφη δέν ήρθε. Άλλά ούτε τó παρατήρησε καν ή τρισευτυχισμένη Κιάρα. Και καμμιά νά μήν έρχόνταν, αυτή δέν θάδινε πεντάρα, όσο είχε κοντά της τó Μιχαλάκη.

Καμμιά φορά τήν πειράζα :

— Πώς τόν παίρνεις, καϊμένη, έτσι χοντρός που είναι !

— Είναι όμως και ψηλός ! μου άπαντούσε. Δέν είδες που έχουμε τó ίδιο άκριδώς ανάστημα ;

— Καλά. Δέν μπορείς όμως νά πής, πώς δέν είναι λιγάκι... κουτσούτσικος ;

— Καθόλου ! Είναι πολύ έξυπνο παιδί. Κι' έχει ένα σπάνιο γούστο. Μόνο τó ντύσιμό του νά βλέπης, φτάνει.

Έγώ, αλήθεια, τί ιδέα είχα τότε για τó Μιχαλάκη ;

Δέν ξέρω τίποτα ! Ξέρω μόνο, πώς μόλις έμπαινε, τó σπίτι μου φαινόταν φωτεινότερο. Και μόλις έφευγε τó βράδυ, λές και κάποιος χαμήλωνε τά φώτα.

Η εύτυχία αυτή βάσταξε κανέναν μήνα,

χωρίς νά τή σκιάση σύννεφο τó παραμικρό. Άξαφνα — μά πολύ άξαφνα, — μιὰ μέρα ήρθε στό σπίτι μας ο Μιχαλάκης και μάς φάνηκε... άλλουώτικος.

Μά και σέ μένα και σ' όλους μας. Τόσο, που τρομάξαμε, κι' όλοι μαζί άρχίσαμε νά τόν ρωτούμε τί έχει.

— Τίποτα, τίποτα, μάς άπαντούσε.

Μά που ! Όσο κι αν άγωνιζόνταν, δέν κατάφερε νά διώξη ή νά κρύψη μιὰ λύπη, που φαινόταν όλοένα στό πρόσωπό του και κάπου-κάπου στην φωνή του και στην τρόπο του.

Ήταν πρωί. Τό μεσημέρι προγευμάτιτε μαζί μας. Και κατά τις τρεις έφυγε, γιατί, μάς είπε, είχε μιὰ έργασία με τόν πατέρα του.

— Ού γυρίσης γρήγορα ; τόν ρώτησε ή Κιάρα.

— Έλπίζω, τής άποκρίθηκε.

Μά δέν έγύρισε παρά άργά, τó βράδυ. Και μόνος του. Άπό τήν οικογένειά του, για πρώτη φορά, κανέναν δέν ήρθε στό σπίτι μας εκείνη τήν ήμέρα. Η λύπη του, που τήν είχαμε παρατηρήσει τó πρωί, ήταν ακόμα καταφανεότερη τώρα. Μιά στιγμή, ακολουθώντας τήν άρραβωνιαστικά του, πέρασε στό γραφείο μου. Δέν έμειναν εκεί μέσα πολύ. Κι' όταν έγύρισαν στην σάλα, ή Κιάρα μου φάνηκε ταραχμένη και σά δακρυσομένη...

«Τί τρέχει ;» τής έγνεψα.

«Τίποτα», μου άποκρίθηκε.

Μά τó ύφος της έλεγε : «Υστερα θά σοϋ πώ».

Προχρηματικώς ύστερα μου είπε.

Έναν ύπαινημό, μόνο έναν ύπαινημό τής έκαμε ο Μιχαλάκης. Μά ήταν αρκετός για νάνησουχήσουμε όλοι.

«Βάσκα με τους γονείς μου, τής είπε, όταν τόν ρώτησε επίμονα τί έχει. Περιέργοι άνθρωποι ! Δίνουν άκρόαση στα λόγια του φθονεροϋ κόσμου...»

Δέν ήταν άμφιβολία : Κάποιος καλοθελητής είχε μιλήσει στόν κύριο ή στην κυρία Θεοδοσιάδη για τά κανάνα, που κυκλοφορούσαν εις βάρος τής Κιάρας.

Μπορούσαμε όμως νά βασιζόμαστε στόν έρωτα, που αίσθανόνταν ο γέος άφότου άρραβωνιάστηκε τήν κόρη μου ;

Ναι, είμαστε βέβαιοι πώς τήν άγαπούσε πολύ. Κ' είχαμε τήν έλπίδα πώς θά προτι-

(*) Συνέχεια από τó προηγούμενο.

μοῦσε νὰ δυσαρρεστήσῃ τοὺς γονεῖς του, παρὰ νὰ τραβηχτῇ. Κι ἀκόμη, τὸ σκουδαλιότερο, πῶς αὐτὸς δὲν θὰ πίστευε τὰ λόγια τοῦ κόσμου.

Μ' ἂν δὲν γινόταν ἔτσι; Ἄν ἡ ἀγάπη τοῦ Μιχαλάκη δὲν ἦταν τόσο δυνατὴ; Κι ἂν πίστευε κι' αὐτὸς πῶς ἡ Κιάρρα ἦταν ἓνα «παλιόκρίτσι»;

Μὰ τὴν ἀλήθεια, ἤμκατε πολὺ ἀνοιγμένοι. Βιαστήκαμε νὰ κλείσουμε μιὰ συμφωνία, χωρὶς νὰ ἰδοῦμε πρῶτα σὲ τί σανίδι πατούσαμε. Ἡ βία αὐτὴ, ποὺ νομίζουμε πῶς θὰ μᾶς σώσῃ, θὰ μᾶς κατέστρεφε. Κι' ὅσο κακὸ δὲν πρόφθασε νὰ μᾶς κάνῃ ὁ Διμίλιος, θὰ μᾶς τῶκανε τώρα ὁ Μιχαλάκης; Ὁξέρνη τὴν κόρη μας, ἀφοῦ τὴν ἀρραβωνιάστηκε ἐπίσημα, ἀφοῦ τὸ βάλουμε στὶς ἐφημερίδες, ἀφοῦ δεχτήκαμε ἐπισκέψεις, καί, τὸ χειρότερο, ἀφοῦ ξημεροβραδουάζεταν στὸ σπίτι μας, σὰν ἀρραβωνιαστικὸς, ἕναν ὀλόκληρο μῆνα! Σὲ ἄλλες περιστάσεις, αὐτὸ δὲ θάταν μεγάλο δυστύχημα. Ἀρραβῶνες χαλοῦν κάθε μέρα. Ἀλλὰ στὶς ἰδιαιτέρες περιστάσεις ποὺ βρισκόταν ἡ Κιάρρα, καταντοῦσε ἀνεπαγρόθωτο. Κι ἔχι μόνο γιὰ τὴ φήμη της, γιὰ τὴν ὑπόληψή της. Παρὰ καὶ γι' αὐτὴν τὴν ἴδια, πὶδ οὐσιαστικά. Γιατὶ μοῦ φαινόταν πῶς τὸν χοντρὸ αὐτὸ νέο, τὸν ροδαλὸ γίγαντα μὲ τὴ γυναικεία τρυφερότητα, ἡ Κιάρρα τὸν εἶχε ἀγαπήσει περισσότερο ἀπ' ὅλους. Καὶ τίποτ' ἄλλο νὰ μὴν ἦταν, ἐφθανε ποὺ τόσο καιρὸ τὸν θεωροῦσε γιὰ δικό της. Τὸν ἀγκάλιαζε καὶ τὸν φιλοῦσε μπροστὰ μας. Κι ὁ Θεὸς πιά τὸ ξέρει τί ἔκαναν, ὅταν ἦταν οἱ δύο τους. Γιατὶ κάναμε καὶ τὴν ἀνοησία νὰ μὴν τοὺς ἐπιτηροῦμε. Μᾶς φαινόταν πρόστιγο, ἀναξιόπρεπο καὶ περιττό...

Μὲ πόσην ἀγωνία περιμέναμε τώρα τὴν ἐξέλιξη!

Κι ἦταν φοβερή.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Μιχαλάκης δὲν ἦρθε καθόλου.

Καὶ πρὸς τὸ βράδυ, ἡ Κιάρρα ἔλαθε ἓνα γράμμα του, ποὺ τῆς ἔλεγε νὰ τὸν συχωρέσῃ, γιατί εἶχε μεγάλες φασαρῖες κι ἦταν πολὺ-πολὺ δυστυχισμένος...

Κλειστήκαμε στὸ σπίτι. Ἐκείνο τὸ βράδυ δὲν πήγαμε πουθενὰ καὶ δὲν δεχτήκαμε κανένα. Κι ὁ Νάνης ἀκόμα, ποὺ ἀναγκαστήκαμε νὰ τοῦ ποῦμε πῶς «κάποια ἀνωμαλία παρουμενίσθησε», ἦταν καταλυπημένος.

— Μὰ τί ἀνωμαλία; μᾶς ρωτοῦσε. Δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω...

Καὶ πραγματικῶς, ὁ Νάνης δὲν μπορούσε νὰ καταλάβῃ, γιατί ἐνόμιζε πῶς τίς σχέσεις ἐκείνες τῆς ἀδερφῆς του μὲ τὸν Ἄρη, δὲν τίς ἤξερα παρ' αὐτὸς καί, τὸ πολὺ-πολὺ, ἡ ἐμπιστὴ Νίτσου. Οὔτε γιὰ τὸν Τζώρτζη εἶχε μάθει τίποτα, οὔτε τὸν Πέπο εἶχε ὑποπτευθεῖ, οὔτε ἡ ἱστορία τοῦ Ἰωνίδου ἦρθε σὲ γνώση του, οὔτε τὰ λόγια τοῦ κόσμου τὸν ἐφθασαν ποτέ.

Τοῦ εἶπαμε πῶς κι ἐμεῖς δὲν μπορούσαμε νὰ καταλάβουμε τί ἔτρεχε καὶ τὸν ἀφήσαμε σκεπτικὸς.

Σὲ λίγο τὸ βρῆκε μονάχος του.

— Μὴν ἔμκατε τίποτα, εἶπε μὲ φρίκη, γιὰ κεῖνον τὸν παλιο-Ἄρη καὶ θέλουν νὰ τρῶ δηχθοῦν;

— Ἰσως... Ποιὸς ξέρει...

— Μὰ θὰ εἶνε ἀνόητοι!... Πρέπει νὰ βρῶ τὸ Μιχαλάκη, νὰ τοῦ μιλήσω...

— Νὰ τοῦ πῆς τί;

— Ἐγὼ ξέρω...

Ἐμεινε πάλι σκεπτικὸς καὶ σὲ λίγο μίλησε, μὰ μὲ λιγότερη φόρα. Θὰ σκέφθηκε, φάνεται, πῶς δὲν μπορούσε νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀδερφή του, παρὰ μὲ ψέμμυτα. Ἡ ἀλήθεια ἦταν ἐναντιὸν της. Καὶ ψιθύρισε:

— Νὰ τὸν ρωτήσω τοῦλάχιστο... νὰ μοῦ πῆ τί συμβαίνει.

— Καλὰ, τοῦ εἶπα, ρώτα τον.

Πῶς μπορούσα νὰ ἐμποδίσω τὸ Νάνη, νὰ ρωτήσῃ τὸν ἀρραβωνιαστικὸ τῆς ἀδερφῆς του, γιατί δὲν ἐρχόταν πιά στὸ σπίτι, παρὰ ἔστελγε τόσο ἀπελπισμένα γράμματα;

Θλιβερὰ πέζαμε στὰ κρεβάτια μας, καὶ μοῦ φάνεται πῶς ὅλοι μας ἀργήσαμε νὰ κοιμηθοῦμε.

Τὶ ἄδειο ποὺ ἦταν τώρα τὸ σπίτι καὶ σκοτεινό!...

Οὔτε τὴν ἄλλη μέρα δὲν φάνηκε ὁ Μιχαλάκης. Δὲν ξέραμε καλὰ-καλὰ τί ἔπρεπε νὰ κάνουμε. Καί, στὴν ἀμηχανία μας, σταίλαμε τὸ Νάνη νὰ τὸν βρῆ.

Ἀπὸ τὴ συνάντησή αὐτή, ὁ γιός μου γύρισε ἀπελπισμένος.

— Δὲν μπόρεσα νὰ πάρω λέξη, μᾶς εἶπε. Μόνο πῶς οἱ γονεῖς του δὲν θέλουν πιά τὸ γάμο. Ἀλλὰ γιὰ ποιὸ λόγο, μὲ κανένα τρόπο δὲ θέλησε νὰ μοῦ πῆ. Προφταζόταν πῶς κι ἐκείνοι δὲν τοῦ εἶπαν.

— «Κα! θ' ἀφήσῃς τὴν ἀδερφή μου;» τὸν ρώτησε ὁ Νάνης.

— «Ὁχι δὲ! τοῦ ἀποκρίθηκε. Ἐγὼ τὴν Κιάρρα τὴν ἀγαπῶ τόσο πολὺ!... Κι ἐλπίζω πῶς στὸ τέλος οἱ γέροι θὰ ὑποκύβουν».

Τὰ ἴδια μὲ τὸν Ἰωνίδου.

— Καλὰ! Καὶ γιατί δὲν ἐρχεσαι πιά στὸ σπίτι;» τὸν ξαναρώτησε.

— «Μοῦ τὸ ἀπαγόρευσαν», τοῦ ἀποκρίθηκε, «καὶ δὲν θέλω νὰ τοὺς ἐξερεθίσω. Τοὺς κάνω τὸν ὑποκτακτικὸ, ὡς που νὰ τοὺς καταφέρω μὲ τὸ καλὸ. Αὔριο ἢ μεθαῦριο, ἐλπίζω νὰ ἴδω ὅλοι μαζί!».

— «Ἡ θάρθῃς μόνος σου, δὲν εἶν' ἔτσι;»

— «Φυσικά».

Τὴν τελευταία λέξη, — μᾶς εἶπε ὁ Νάνης, — τὴν πρόφερε ὁ Μιχαλάκης πολὺ ἀόριστα, διττακτικὰ καὶ κοιτάζοντας ἄλλοῦ. Ἀπ' αὐτὸ συμπέρανε ὁ γιός μου, πῶς ὁ νέος Κωσταντινουπολίτης ἀγαποῦσε περισσότερο τοὺς γονεῖς του ἀπὸ τὴν Κιάρρα, καὶ πῶς δὲν εἶχε κανένα σκοπὸ νὰ κάμῃ τὸ γάμο χωρὶς τὴ θέλησή τους. Ἦταν βέβαιος ἐπίσης ὁ γιός μου, πῶς ὁ Μιχαλάκης ἤξερε πολὺ καλὰ γιὰ ποιὸς λόγους δὲν ἠθελαν πιά οἱ γέροι του. Ἦταν δυνατό νὰ τοῦ ποῦν «δὲν θὰ πάρῃς τὴν κόρη τοῦ Δοξαρά», τὴν ὡς χθὲς λατρευτή τους, χωρὶς νὰ τοῦ ποῦν καὶ τὸ γιατί; Κι ἀκόμα εἶχε τὴν ὑποψία, πῶς κι ὁ ἴδιος ὁ Μιχαλάκης ἔδρισκε τοὺς λόγους τῶν γέρων σοβαροῦς κι εἶχε ἀρχίσει νὰ τὸ συλλογίζεται...

Γιὰ νὰ μὴν ἀπελπίσω τὴν Κιάρρα, προσπάθησα νὰ νικηροῦσα τὰ τελευταία συμπεράσματα τοῦ Νάνη. Ἀπὸ μέσα μου ὅμως ἤμουν σύμφωνος σὲ ὅλα.

Ὅσο ἡ Κιάρρα τὸ ἔχαψε πῶς ὁ Μιχαλάκης προσπάθησε ὀλοένα νὰ μεταπείσῃ τοὺς γέρους του. Καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα—ἐλπίδα ποὺ τῆς τὴν ἔδινε ἡ ἴδια της ἡ ἀγάπη—πῶς ὁ ἀρραβωνιαστικὸς της, εἴτε μὲ τοὺς γέρους, εἴτε μόνος του, θὰ ξαναγύριζε γρήγορα, παρηγορήθηκε κάπως ἐκείνη τὴν ἡμέρα, καὶ μέλιστα βγήκε περίπατο μὲ τὴ μητέρα της.

Τὸ βράδυ γύρισε χαρούμενη.

Εἶχε συναντήσει στὸ δρόμο τὸ Μιχαλάκη μὲ φίλους του, ποὺ τοὺς ἀφῆσε γιὰ νὰ πᾶ ἡ μάξι της. Τῆς εἶπε ὅσα εἶχε πει καὶ στὸ Νάνη. Καὶ τῆς ὑποσχέθηκε πῶς ὡς αὔριο τὸ ζήτημα θὰ ἦταν λυμένο ὁ ρ ι ο τ ι κ ῶ ς. Ἡ μὲ τοὺς γέρους, ἢ χωρὶς αὐτοῦς, ὁ γά-

μος θὰ γινόταν. Οὔτε στιγμή, λέει, δὲν τοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ πῶς ἦταν δυνατό νὰ χαλάσῃ.

Ἡ ἀγάπη λοιπὸν ἐθρικέμενε, — ἡ ἀγάπη ποὺ μπορούσε νὰ ἐμπνεύσῃ μιὰ Κιάρρα ἢ (τὸ κάτω-κάτω γιατί ὄχι;) καὶ μιὰ προίκα σὰν τῆς Κιάρρας.

Καὶ ὅμως!...

Ἀκόμη μιὰ φορά γελασμένοι...

Ὁ Μιχαλάκης δὲν κράτησε τὴν ὑπόσχεσή του, παρὰ μόνο ὡς πρὸς τὴν προθεσμία: Πραγματικῶς, τὴν ἄλλη μέρα τὸ ζήτημα ἦταν λυμένο: Ἡ Κιάρρα ἔλαθε πάλι ἓνα γράμμα τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ της, ποὺ τῆς ἔλεγε πῶς μὲ μεγάλη του λύπη ἀναγκαζόταν νὰ διαλύσῃ τὸν ἀρραβῶνα, γιατί οἱ «σεβαστοὶ γονεῖς» του ἦταν ἀμετάπειστοι...

Ἡ κόρη μου ἔπεσε ἀπὸ τὰ σύννεφα. Δὲν περίμενε ποτέ τέτοιο πρᾶγμα. Κι ἐφώνηξε ἐξαλλή:

— Ἴτι μοῦ ἔλεγε λοιπὸν χιτῆς... Μὲ κορόιδευε;... Ἄ, μὰ δὲν ἔχει καθόλου χαρακτήρα!... Στὴν ἡλικία του, νὰ τὸν σέρνουν οἱ γέροι ἀπὸ τὴ μύτη;... Τὸν εἶδα κι αὐτόν, τὸν εἶδα... Ὁ Θεὸς μ' ἐγλύτωσε ἀπὸ τὰ χέρια του... Καλύτερα ποὺ ἦρθ' ἔτσι, καλύτερα... Ἐγὼ νὰ πάρω τέτοιο ἀνθρώπο; Τώρα ποτέ... Τελείωσε... Δὲν τὸν θέλω... Χρυσὴ νὰ μὲ κάνῃ, στὰ πόδια μου νὰ πέσῃ, δὲν τὸν θέλω!...

Θὰ τὸ πίστευα, ἂν ἡ Κιάρρα τῆς ἔλεγε μὲ ἡσυχία καὶ μὲ ψυχρότητα. Μὰ φώναζε τόσο πολὺ κ' ἦταν τόσο ταρραγμένη, ὥστε δὲν μοῦ ἔμενε ἀμφισβολία πῶς ἔκανε φιλοτιμία τὴν ἀνάγκη. Αὐτὸν τὸν ψεύτῃ τὸν ἀγαποῦσε, τὸν ἠθελε. Ἄς μοῦ ἔλεγε νὰ μὴν κάμω τίποτα. Ἡ μόνη της ἐπιθυμία ἦταν νὰ κάμω ὅ, τι μπορούσα γιὰ νὰ τῆς τὸν ξαναφέρω...

Ἦξερα, καταλάβαινα, πῶς αὐτὸ ἦταν σχεδὸν ἀδύνατο. Προσπάθησα ὅμως νὰ ξαναδώσω στὴ δυστυχισμένη μίαν ἐλπίδα.

— Μὴν κάνῃς ἔτσι, τῆς εἶπα, καὶ δὲν τελείωσαν ὅλα. Ὁ Μιχαλάκης θὰ ξαναγυρίσῃ. Ἄφησε νὰ τὸν ἴδω κι ἐγὼ μιὰ φορά.

Διαμκρυρήθηκε, ἀντιστάθηκε, θύμωσε, φώναξε, ἔκλαψε. Στὸ τέλος ὅμως — πρᾶγμα ποῦ, χωρὶς τὴ φιλοτιμία, θὰ τῶκανε κι ἀπὸ τὴν ἀρχή, — μᾶφησε νὰ ἐνεργήσῃ ὅπως ἠθελε.

Μ' ἀντί γιὰ τὸ Μιχαλάκη, προτίμησα νὰ πᾶω νὰ βρῶ τὸν πατέρα του.

Ὁ πρῶτον διερμηνεύς μὲ δέχθηκε μὲ με-

γάλη του δυσφορία - τοῦ κάκου τὴν ἐκρυσσε κάτω ἀπὸ μιὰ πλαστὴ, διπλωματικὴ εὐγένεια, - κι ἄρχισε νὰ μοῦ ἀραδιάζῃ ἕνα σωρὸ πράγματα, δλωσδιόλου ἀσχετα μὲ τὴν πραγματικὴ αἰτία τῆς ἀρνησῆς του, προφάσεις καὶ φέμματα: Πῶς ὁ γιὸς του ἦταν πολὺ νέος γιὰ γάμο, πῶς βιάσθηκε νὰ κλείσῃ τὴ συμφωνία ἀπὸ ἕναν «ἐνθουσιασμὸ τῆς στιγμῆς», πῶς δὲν ἐσκέφθηκε «ὠρίμως», πῶς ἔπρεπε νὰ ἐξακολουθήσῃ τίς σπουδές του, πῶς εἶχε νὰ δημιουργήσῃ τὸ μέλλον του κλπ. κλπ. Κι ἔλ' αὐτὰ μὲ μιὰ ἀνυπόφορη, τυπικὴ φρασεολογία φαναριώτικη, καὶ μὲ μιὰ πολυλογία ἀπελπιστικὴ.

Δὲν τὸν ἔκοψα ὡστόσο. Καὶ μόνο ἀφοῦ τελείωσε τὴν ἀγόρευσίν του, τοῦ εἶπα:

— Μὰ καλὰ, τώρα τὰ σκεφθήκατε αὐτὰ; Εἶναι σωστὸ νὰ κάνετε ἕναν ἀρραβῶνα καὶ σὲ λίγο νὰ τὸν χλαῖτε; Μοῦ φαίνεται πῶς ἀδικεῖτε τὸ σπῆτι μου καὶ τὸ κορίτσι μου...

Σήκωσε τοὺς ὤμους... εὐγενικώτατα.

— Τί νὰ σὰς κάμω, ἀγαπητέ μου κύριε Δεξαρά!.. ἀποκρίθηκε. Αὐτὸ δὲν ἔγινε σκοπίμως. Μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε τοιοῦτον τί;... Ἔτσι ἦλθαν τὰ πράγματα. Βεβαιώθητε ὅτι ἐμεῖς λυπηθήκαμε περισσότερο. Ἐμεῖς...

— Ἡ λύπη σας, τὸν ἔκοψα τώρα, δὲν μοῦ χρησιμεύει σὲ τίποτα... Δὲν φερθήκατε καθόλου καλὰ. Σὰς τὸ λέω καθαρά...

Εἶχε ὑψώσει κάπως τὴ φωνή. Ἀλλὰ ὁ διπλωμάτης, γιὰ νὰ μοῦ ἀποκριθῇ σ' αὐτὰ, χαμήλωσε ἀκόμα τὴ δική του.

— Μὰ κι ἄλλοι, μοῦ εἶπε σχεδὸν σ' αὐτί, σὰς φέρθηκαν ἔτσι, κι αὐτοὶ χωρὶς ἴσως νὰ ἔχουν τοὺς λόγους τοὺς δικούς μας...

Γιατί ἐμὰθα, ὅτι ἡ δεσποινὶς κόρη σας εἶχε ἀρραβωνιασθῆ ἄλλες δύο φορές ὡς τώρα.

— Φέμματα!.. φώναξα. Ποτέ... οὔτε μιὰ!..

— Μὲ γέλασαν λοιπὸν; ψιθύρισε ὁ κ. Θεοδοσιάδης. Μὰ μοῦ εἶπαν καὶ τὰ δυνάματα. Γιὰ σταθῆτε, σὰς παρακαλῶ... θὰ τὰ θυμηθῶ... Ἄ, ναι... Τὴν πρώτη φορά, μοῦ εἶπαν, μ' ἕναν κάποιον... Μακροσίγη... Τὴ δεύτερη μ' ἕνα Ἰωνίδη. Πῶς:

— Σὰς γέλασαν!.. Οὔτε μὲ τὸν Μακροσίγη ἀρραβωνιάστηκε ποτέ ἡ κόρη μου, οὔτε μὲ τὸν Ἰωνίδη. Ἀπλὴ φίλια εἶχαμε μὲ τοὺς νέους. Ὁ κόσμος μπορεῖ νὰ φαντάσθηκε καὶ νὰ ψιθύρισε. Ἀλλὰ τίποτα περισσότερο... Σὰς δίνω τὸ λόγο μου. Ἀρραβῶνες; Ποτέ!..

— Σὰς παρακαλῶ, κύριε Δοξαρά. Εἶπατε πῶς εἶχατε ἀπλὴ φίλια... Γιατί ὁμως δὲν ἔχετε πιά; Γιατί δὲν εἶδαμε τοὺς δύο αὐτοὺς νέους στὸ ἀντοῦράζ της οἰκογενείας σας;

— Ἀκριβῶς γιατί ὁ κόσμος παρεξήγησε τὴ φίλια κι ἄρχισε νὰ ψιθυρίζῃ. Καὶ μὲ τρόπο, ἀπομακρύναμε τοὺς δύο αὐτοὺς νέους ἀπὸ τὸ ἀντοῦράζ μας. Πατέρας δὲν εἶσατε; Δὲν ξέρετε τί γίνεται σὲ τέτοιες περιστάσεις;..

— Ναι, ἴσως... ἔχετε δίκιο... Ὅπως δὴποτε...

— Τί δπωσδήποτε; Ἄνθρωποι ποὺ εἶχαν συμφέρο, σὰς εἶπαν φέμματα. Καὶ σεῖς, ἀνεξέταστα, τὰ πιστέψατε. Καὶ θέλετε τώρα νὰ καταστρέψετε τὴν εὐτυχία τοῦ γιου σας καὶ τῆς κόρης μου. Χωρὶς κανένα λόγο!..

— Μὰ, σὰς παρακαλῶ... Τοὺς λόγους ἐγὼ σὰς τοὺς εἶπα. Οἱ προηγούμενοι ἀρραβῶνες, ἀλήθεια ἢ φέμματα, δὲν ἔχουν σχέση.

(Ἀκολουθεῖ)

ΤΟΥ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΟΥ ΤΑ ΒΡΑΔΙΑ

Τοῦ καλοκαιριοῦ τὰ βράδια,
πῶς νὰ μὴ σε θυμηθῶ;
μέσα μου φουντώνει ὁ πόθος
καὶ δὲν ἔξρω τί ποθῶ.

Τὰ λουλούδια ἀπλώνουν γύρω
μου εὐωδία μεθυστικὴ
κι' ὁ ἄνεμος μοῦ φέρνει κάπου-
κάπου λίγη μουσικί.

Μέσ' στὸ ἀβέβαιο φῶς περνοῦνε
διπλὲς σκιὰς χεροπιαστῆς
ἢ χλωμὲς γυναῖκες σ' ἕνα
φίλο χέρι ἀκουμπιστῆς

Κι' ὄλο ὁ νοῦς μου εἶναι σὲ σένα,
πῶς νὰ μὴ σε θυμηθῶ;
τέτοια ὄρατα-ὄρατα βράδια
πρέπει νὰ σε θυμηθῶ!

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΝΔ. ΚΑΚΡΙΑΔΗΣ

Τὸ δεματωμένο βιβλίο

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Παλαμά

Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Παλαμά, — μὰς καθησυχάζει τάχα τὸ γνωστὸ περιοδικὸ ποὺ τὸν ἀρνεῖται, — ἀποτελοῦν μιὰ μικρὴ «πνευματικὴ μειονότητα». Τί μπορεῖ νὰ τοῦ κάμῃ, ἀφοῦ ὁ Παλαμᾶς ἔχει τὴν «πλειονότητα» τοῦ ἔθνους μὲ τὸ μέρος του;

Ἄς τὰ πύρουμε τοῖς μετρητοῖς. Μιὰ «πνευματικὴ μειονότης», ὅσο μικρὴ κι' ἂν εἶναι, μπορεῖ νὰ κάμῃ πολλά, ὅταν ἀξίζουν οἱ ἄνθρωποι ποὺ τὴν ἀποτελοῦν. Καί, μὲ κουτοπόνηρο τρόπο, αὐτὸ Ἰσα-ἴσα θέλουν τώρα νὰ ποῦν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐναντίου τοῦ Παλαμά «πνευματικῆς μειονότητος». Ὅσα εἶναι λίγοι, τόσολογοῦν, βλέπετε, κι' οἱ ἴδιοι. Ἀξίζουν ὁμως, βαρύνουν, ὅστε νὰ προκαλοῦν ἔτσι τὴν πλειονότητα; Ποιοὶ εἶναι; τί ἔχουν κάνει; τί ἀντιπροσωπεύουν; ποῖος τοὺς ξέρει; ποῖος τοὺς ἀκούει;

Ὁ ἀρχηγός; Γιὰ νὰρνηθῇ τὸν Παλαμά, ἔγραψ' ἕνα βιβλίο μ' ὄλα τὰ σοφίσματα τοῦ κόσμου. Τὸ βιβλίο αὐτὸ ξετινάχθηκε τόσο καλὰ, ὅστε νὰ μὴν πιάνῃ τώρα χαρτσισιά. Μολοντοῦτο ὁ συγγραφέας του κατάφερε νὰ διορισθῇ στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης, γιὰ νὰ διδάσκῃ ὅ,τι ἀρνεῖται, — Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία, — κι' ἐξακολουθεῖ ἐκεῖ τὸν πόλεμό του προφορικῶς. Ἀλλὰ ποῖο τὸ ἀποτέλεσμα; Στὸ πείσμα του ἡ «πνευματικὴ πλειονότης» τῆς Θεσσαλονίκης προσκάλεσε πέρου τὸν ποιητὴ καὶ τὸν ἀποθέσσε!

Ἄλλοι; Ὁ γνωστὸς διεθνητὴς τοῦ περιοδικοῦ καὶ δυό-τρεις κριτικοὶ του. Δηλαδή σχεδὸν κανένας!

Ἄς μὴ μᾶς ποῦν τώρα γιὰ τὸν Ψυχάρη. Κι' οἱ πέτρους ἀκόμα ξέρουν ἀπὸ πότε κι' ἀπὸ τί ἀρνήθηκε ὁ Ψυχάρης τὸν Παλαμά. Ὅσο γιὰ μερικοὺς ἄλλους, ποὺ πιθανόν ἡ «πνευματικὴ μειονότης» νὰ τοὺς θεωρῇ δικούς της, κάνει λάθος, γιατί αὐτοὶ μπορεῖ νὰ ἔχουν τίς ἐπιφυλάξεις τους, τίς ἀντιρροήσεις τους, — γιὰ δευτερεύοντα ποιήματα ἢ ὀρισμένους ἰδέες τοῦ Παλαμά, — ποτέ ὁμως δὲν ἀρνήθηκαν πῶς εἰν' ἕνας ποιητής, κι' ἕνας ποιητὴς μεγάλος!

Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ὁ κίνδυνος; Ἡ «πνευματικὴ μειονότης» μπορεῖ νὰ κάμῃ τίς φοβέρες, γιατί δὲν περνοῦν. Καὶ νὰρρήσῃ ἡσυχὴ τὴν «πνευματικὴ πλειονότητα» τοῦ ἔθνους στὴ λατρεία τοῦ Ποιητῆ, ποὺ ἀπὸ ζώντας μπῆκε στὴν Ἀθανασία, καὶ ποὺ σ' αὐτὸ βοήθησαν χωρὶς νὰ θέλουν κι' οἱ ἐχθροὶ του, γιατί στάθηκαν δίπλα του σὰν τὴ σκιά δίπλα στὸ φῶς.

Ξ.

Παῦλος Σουνταῖ

Ἀπὸ τὴ Γαλλία δὲν ἔλειψαν ποτέ οἱ σχολιασταὶ καὶ οἱ κριτικοί. Τὸ παρελθὸν τῆς πνευματικῆς ζωῆς της, ἕνα παρελθὸν ποὺ ἔχει νὰ ἐπιδείξει μερικὰ ἀπὸ τὰ λαμπρότερα μνημεῖα τοῦ Λόγου, ζητοῦσε τοὺς ἀνθρώπους ποὺ θ' ἀνέλυαν, θὰ ἐξηγοῦσαν, θὰ κατέτασσαν μιὰ ἐργασία αἰώνου. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς σχολιαστὰς καὶ τοὺς κριτικούς αὐτοὺς ἔτυχε νὰ εἶναι δημιουργοὶ μεγάλοι. Ἔτσι ἡ κριτικὴ ἔγινε ἰσοτιμὴ μὲ τὰ εἶδη τῆς Τέχνης ποὺ εἶχαν τὴν καλύτερὴ ἀνθιση κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, καὶ ἀπέκτησε τὴν παράδοσή της ποὺ δὲν ἔμεινε χωρὶς καλοὺς συνεχιστὰς καὶ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα.

Ἀλλὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, ἡ κριτικὴ παρουσίασε στὴ Γαλλία μιὰ καλλιέργεια μοναδικὴ ἴσως στὴν ἱστορία τῶν Γραμμάτων. Στὴ Γαλλία, ἂν δὲν ὑπάρχουν σήμερα ποιηταί, — οἱ λίγοι ἀληθινοὶ ποιηταί εἶναι εὐχάριστος ἐκπλήξεις μέσα σὲ μιὰν ἀντικοιμητικὴ ἐποχή, — ὑπάρχουν μυθιστοριογράφοι καὶ κριτικοί. Τὸ εἶδος, προπάντων, εἶναι τὸ εἶδος ποὺ καλλιεργεῖται μ' ἕξαιρετικὴ ὁρεξὴ καὶ ἐπιτυχία, μὲ πάθος, μπορεῖ νὰ περὶ κανεῖς, ἀπὸ τοὺς στοιχειώτερος γάλλους συγγραφεῖς. Ἀλλὰ καὶ ἡ κριτικὴ τῆς ἐφημερίδος καὶ τοῦ βιβλίου δὲν ὑστερεῖ. Αὐτὴ ποὺ ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸ μεγάλο κοινόν, προσπαθεῖ νὰ δίνει κατευθύνσεις, νὰ ἐπιβάλλει τὰ ἔργα τοῦ καλοῦ περιεχομένου καὶ τῆς ἀρτίας μορφῆς, καὶ ν' ἀνεβάζει τὸ κοινὸ γοῦστο ἀπὸ τ' ἀναγνώσματα πῶν σιδηροδρομικῶν σταθμῶν καὶ τῶν θυρωρείων σ' ἀληθινὰ λογοτεχνήματα. Καὶ ἡ συμβολὴ της εἶναι ἐξαιρετικὰ ὑπολογίσιμη στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Γαλλίας. Μὲ τίς συζητήσεις της, μὲ τίς διαμάχες της, μὲ τοὺς φανατισμοὺς της ἀκόμα, προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ κάνει γνωστά σ' ἕναν εὐρύτατο κύκλο τὰ νέα ρεύματα τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν τεχνολογιῶν. Κατορθώνει ὅστε ἡ φιλοσοφικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κλησὴ νὰ μὴν εἶναι ὑπόθεσι μερικῶν ἀνθρώπων, ὅπως συμβαίνει στὴν τόπο μας. Κι' αὐτὸ εἶναι μιὰ ὑπηρεσία, τὴ σπουδαιότητα τῆς ὁποίας ἀναγνωρίζουν καὶ οἱ συγγραφεῖς ἐκεῖνοι ποὺ ζημιώθηκαν ἀπὸ τίς προτιμήσεις ἢ τίς πλάνες τῆς γαλλικῆς κριτικῆς.

Ἐνας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κατόρθωσαν ν' ἀσκήσουν μὲ κύρος καὶ ἐπίδραση τὴν κριτικὴ τῆς ἐφημερίδος καὶ τοῦ περιοδικοῦ, εἶναι καὶ ὁ Παῦλος Σουνταῖ, ὁ ὀνομαστὸς συνεργάτης τοῦ παρισνοῦ «Χρόνου», ποὺ πέθανε στίς 7 Ἰουλίου ἐξήντα πανοικίω χρόνων. Ὁ Σουνταῖ δὲν ἔκαμε πολὺ νέος τὴ φιλολογικὴ του ἐμφάνιση.

Ὅταν υπέγραψε τὸ πρῶτο ἄρθρο του στὸ φύλλο τοῦ «Χρόνου» τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1912, — ἡ πρώτη ἐπίσημη ἐμφάνισή του, ἔπειτ' ἀπὸ μερικά ἄρθρα του σὲ διάφορες ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ χωρὶς κυκλοφορία καὶ κῆρος, — ἦταν παριάντα τριῶν ἐτῶν. Ὡς ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἐργαζόταν στὶς ἐφημερίδες, ὄχι ὅμως ὡς φιλοσοφικὸς συνεργάτης, δηλαδή ἢ καρριέρα του ὡς κριτικὸ ἄρχισε στὴν τελευταία εἰκοσαστία τῆς ζωῆς του. Ἡ κριτικὴ ὅμως ἦταν ὁ σκοπὸς ὅλης του τῆς ζωῆς, — τῆς ζωῆς ἐνὸς ἀνθρώπου γιὰ τὸν ὁποῖον ἡ μελέτη σιάνθηκε πάθος ἀληθινόν.

Ὁ Σουνταὶ ἔγραψε κ' ἐτόπωσε σὲ χωριστοὺς τόμους μελέτες του ἐκτενεῖς, — «Μαρσέλ Προύστ», «Αντρέ Ζίντ», «Πῶλ Βαλερύ», — ἐκρίθητε τῆ στήλῃ τῆς θεατρικῆς κριτικῆς τοῦ «Ἑλλάϊκ», τοῦ «Παρί-Μιντι» καὶ τελευταία τῆς «Παριανῆς Ἐπιθεωρήσεως» προπάντων ὅμως ἔκανε εἰκοσι σχεδὸν χρόνια τὴν κριτικὴ τῶν βιβλίων ἀπὸ τὶς στήλας τοῦ «Χρόνου». Οἱ βιβλιοκρισίαι του αὐτές, μερικὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες συγκεντρώθησαν στὶς δύο σειρὰς τῶν «Βιβλίων τοῦ Χρόνου», τοῦ ἔδωσαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδείξει ὅλες ἐκεῖνες τὶς ἱκανότητες ποὺ ἐδημιούργησαν τὴ φήμην καὶ τὸ κῆρος του.

Οἱ βιβλιοκρισίαι καὶ γενικὰ οἱ γνώμης τοῦ Σουνταὶ δὲν προκαλοῦσαν μόνο τὸ ἐνδιαφέρον τῶν διανοουμένων καὶ τῶν δύο κόσμων. Συχνὰ ἐπιείχαν σπουδαίοντα ρόλο γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἐνὸς βιβλίου ἢ γιὰ τὴν σταδιοδρομίαν ἐνὸς συγγραφέως. Γιατὶ ὁ Σουνταὶ εἶχε μερικὲς ἔμμονες ιδέαι καὶ πεποιθήσεις, ποὺ ἐννοοῦσε γὰ τὶς ἐπιβάλλει μὲ ἀδιάσειστην ἐπιχειρηματολογία καὶ ἀκίβητη μαχητικότητά. Δὲν ἀνέλυε ἀπλῶς ἓνα ἔργο, δὲν ἐτόνιζε τὰ προτερήματά του καὶ δὲν τοῦ ἔκανε τὸν ἔπαινον ποὺ τοῦ ἄξιζε. Ἐκινε κατὰ παραπάνω: προσπαθοῦσε νὰ τὸ κατοχυρώσει ἀπ' ὅλες τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἀντιθέτων. Ἡ σειρὰ τῶν ἀρθρῶν του γιὰ τὸν Καρτέσιο, γιὰ τὸν Οὐγκώ, γιὰ τὸ Βαλερύ, ἦταν μικρὲς μελέταις ποὺ εἶχαν τὸν τόνο ἀπολογίας. Ἄλλοτε ἐνὸς λογοτεχνήματος καὶ ἄλλοτε ἐνὸς φιλοσοφικοῦ ἔργου. Καὶ οἱ ἀπολογίαι αὐτές τοῦ ἔδιναν ἀφορμὴ νὰ ἐπιδεικνύει σπάνια ἐφόδια μελετητοῦ, πολεμιστοῦ καὶ τιμίου ἀνθρώπου. Ἡ καταπληκτικὴ του ἐμβριότητα, ὁ ἀδυσώπητος ὀρθολογισμὸς του, ἡ ἀνεξαρτησία τῆς γνώμης του καὶ ἡ ἀσυγκράτητη δραμητικότης του ἐπειθάν, παρέσυραν, ἐπέβαλλαν ιδέαι καὶ συγγραφεῖς. Ἡ σταυρομορφία του ἔγινεν αἰτία νὰ διατυπωθοῦν σὲ μιὰ γενικὴ συζήτηση μερικὲς ἔξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσες σκέψεις γιὰ τὴν ποίησιν.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ ρασιοναλισμὸς του ἦταν κάποτε ἀπαράδεκτος. Ἰδίως ὅταν ἐπέμενε νὰ ἐξηγήσει ἓνα ἔργο τέχνης μὲ τὴν ἀποκλειστικότητα τῶν ιδεῶν ἐνὸς φιλοσόφου. Ὁ Σουνταὶ ἐθαύμαζε τὸν Καρτέσιο, τὸν ἀρχηγὸ τῆς λεγομένης ὀρθολογικῆς σχολῆς. Τὸν ἐθαύμαζε ὡς λογοτέχνη καὶ ὡς φιλόσοφο. «Θαυμάζω, ἔγραψε σ' ἓνα ἄρθρο του ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς νέας ἐκδόσεως τοῦ «Λόγου περὶ τῆς μεθόδου», θαυμάζω τὴν ὠριμότητα τοῦ Καρτεσιου, μιὰ πρῶ-

τα τόσο βαρεῖα καὶ ἀρρενωπὴ. Ὁ μέγας αὐτὸς φιλόσοφος πιστεύει ὅτι εἶναι κ' ἓνας μέγας συγγραφεὺς». Κι' ἄλλοῦ πάλι παρατηροῦσε: «Ἡ ποίησις εἶναι ἔργο φαντασίας καὶ εὐαισθησίας. Δὲν εἶναι, βέβαια, μαθηματικά. Ὅσοπο τὸ ὄρατο εἶναι πάντα σύμφωνον μὲ τὴν λογικὴν, ποὺ ἐνῶ δὲν εἶναι τὸ πᾶν, κυριαρχεῖ σ' ὅλα. Κ' ἓνα ἔργο τέχνης, ὅσο περισσότερο λογικὴ περιέχει, τόσο ὑψηλότερο εἶναι. Γιατὶ ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐπιστήμη ἔχουν, μὲ διαφορετικὸ τρόπο, τὸν ἴδιον σκοπὸν, τὴ θεώρησιν τοῦ κόσμου, χάρις στὴν ὁποία καταλαβαίνουμε τὸν κόσμον καὶ τὸν χαιρόμαστε. Κι' ὡς ἓνα σημεῖον, ἡ μιὰ δὲν ὑπάρχει χωρὶς τὴν ἄλλη».

Μολονότι ὅμως δὲν ἀπομακρυνόταν ποτὲ ἀπὸ τὶς ἀρχὰς αὐτές, ποὺ ἀποτελοῦσαν τὶς πεποιθήσεις του, ὁ Σουνταὶ δὲν ἔκανε κριτικὴ ἀτομικῶν ἐντυπώσεων, ὅπως λ. χ. ὁ Ἀνατόλ Φράνς. Προσπαθοῦσε νὰ δικαιολογεῖ τὶς γνώμης του μὲ ἐπιχειρήματα ποὺ στηρίζονταν στὴν πιὸ ἀντικειμενικὴ κρίσιν. Προσπαθοῦσε ἐπίσης ὁ Σουνταὶ, εἴτε λογοτεχνικῶς, εἴτε φιλοσοφικῶς ἔργο ἔκρινε, νὰ συνεννοεῖται σαφῶς μὲ τὸν ἀναγνώστη του. Ἐκινε δηλαδή τὴν κριτικὴ τῶν ιδεῶν καὶ τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων, ποὺ γίνεται πάντα μὲ θεωρητικὲς συζητήσεις, προσιτῆ σὲ ὅλους τοὺς μισθρωμένους. Κ' ἔφτανε σὲ λαμπρὸν αὐτὸ ἀποτελέσμα χωρὶς ὑποχωρήσεις, χωρὶς νὰ καταβῆται τὴν κριτικὴν ἀπὸ ἐπίσεδο τοῦ ἐκλαϊκισμένου ἀναγνώστη. Συχνὰ τὸ ἄρθρο τοῦ Σουνταὶ ἦταν ἀνάλυσις τῶν πιὸ ἀφηρημένων ιδεῶν καὶ τῶν πιὸ τεχνικῶν ζητημάτων. Καὶ τότε ἀκόμη ὁ Σουνταὶ ἦταν σαφής, εὐληπτος, προσιτός. Δὲν ἔχανε οὔτε μιὰ στιγμὴ τὴν ἐπαφήν του μὲ τὸ κοινόν. Καὶ ἀκριβῶς στὴν προσπάθειάν του αὐτὴ ὤφειλε ἓνα μεγάλο μέρος τῆς ἐπιδραστικότητος του.

Ὅ,τι ὅμως ἐχαρακτήριζε περισσότερο ἀπὸ κάθε τι ἄλλο τὸν Σουνταὶ ὡς κριτικὸ καὶ γενικότερα ὡς σκεπτόμενον ἄνθρωπον, ἦταν ὁ θυμασμός του γιὰ τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα. Ἐνας θαυμασμός ποὺ ἐπήγαγε ἀπὸ τὴ βαθύτερη κατανόησιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ὁ Σουνταὶ δὲν εἶχε κἀμὲν ἀπλῶς κλασσικὲς σπουδές. Ἦταν ἓνα; σοφὸς ἑλληνιστῆς, ποὺ εἶχε αἰσθανθεῖ βαθύτατα τὴν ὠριμότητα τῆς μεγάλης κλασσικῆς τέχνης. Ἡ θαυμαστὴ ἰδίως ἰσορροπία ποὺ εὑρίσκει στὸν κλασικισμόν, τὸν ἐμάγευε, τὸν μεθοῦσε καὶ τὸν ἔκανε νὰ πλέκει τὰ ὠραιότερα ἐγκώμια στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα. Ἡ ἰσορροπία καὶ ἡ διαύγεια. Οἱ δύο ἀρχές, ἐπάνω στὶς ὁποῖαι ἐστήριξε τοὺς μεγαλύτερους ἐπαίνους του καὶ τὶς δραμνότερες ἐπικρίσεις του, τὶς φροβερὲς ἐκείνας ἐπιθέσεις του κατὰ τοῦ μυστικισμοῦ, ὅπου καὶ ὅπως τὸν συναντοῦσε, εἴτε ὡς λογοτεχνικὸ ἔργο, εἴτε ὡς φιλοσοφικὸ σύστημα.

Τὸ θάνατον τοῦ κριτικοῦ αὐτοῦ θρηνοῦν τὰ Γαλλικὰ Γράμματα. Τὸν θρηνοῦν ἀκόμα κ' ἐκείνοι ποὺ εἶχαν ὑποστῆ τὴ βιαιότητα τῶν ἐπικρίσεών του, ἡ δὲν ἦταν εὐχαριστημένοι γιὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο λόγον ἀπὸ τὴν ὅλη ἐργασία του, τὶς προτιμήσεις καὶ τὶς ἀντιπάθειάς του, τὶς θεωρίες καὶ τὶς ἔμμονες ιδέαι του. Ὅλοι ὁμολογοῦν ὅτι ὁ Σουνταὶ ἦταν μιὰ προ-

σωπικότης στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Γαλλίας. Ἔτσι, τοῦ κάνουν τὸν καλύτερον καὶ δικαιοτέρον ἔπαινον.

Π. Χ.

Σ. τ. «Ν. Ἐ.» — Στὸ προηγ. τεύχος ὑποσχρηθήκαμε νὰ συνοδεύσουμε αὐτὸ τὸ ἄρθρον καὶ μ' ἓν αὐτόγραφο τοῦ Πῶλ Σουνταὶ, γράμμα του πρὸς τὸν κ. Ξενόπουλον. Ἀλλὰ ὅταν τὸ ξαναδιαβάσαμε, τὸ μετανιώσαμε: Τὸ γράμμα τοῦ Γάλλου κριτικοῦ μιλεῖ γιὰ τὸν «Κακὸν Δρόμον». ποὺ εἶχε βγεῖ τότε μεταφρασμένος γαλλικὰ ἀπὸ τὸν κ. Clément, καὶ φυσικὰ τὸν ἀνεβάσει στους οὐρανούς! Δὲν θὰ μᾶς κατοφρονόταν βέβαια νὰ κοινοποιηθῶν οἱ κρίσεις ἐνὸς Πῶλ Σουνταὶ γιὰ ἓνα ἑλληνικὸ ἔργο. Σκεπθῆκαμε ὅμως, πῶς ἔτσι, σὲ ἰδιωτικὸ γράμμα διατυπωμένον, δὲν ἔχουν κἀμὲν ἀπολύτως σημασίαν! Ὁ «ἀβρόφρων Γαλάτης», στὸν ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς ἔστειλε τότε τὸ βιβλίον του, — ἴσως καὶ μὲ ἀκρίβησιν, δὲν θυμούμαστε καλά, — θεώρησε χρέος του νὰνταποδώσῃ τὸ φιλοφρόνημα, γράφοντας γι' αὐτὸ ὅσο κολακευτικώτερα μποροῦσε. Πιθανόν μάλιστα νὰ μὴν τὸ διάβασε καὶ καθόλου. Γιατὶ, ἂν φρονοῦσε εὐκρινῶς αὐτὰ ποὺ ἔγραψε πρὸς τὸν συγγραφεῖν, θὰ τᾶγραφε καὶ στὸν «Τειρὸς», πρᾶγμα ποὺ, καθόσο ξέρομε, δὲν τόκανε. Ἀποφασίσαμε λοιπὸν νὰ μὴ δημοσιεύσουμε καθόλου αὐτὸ τὸ γράμμα, γιὰ νὰ μὴν ἀξήσουμε κατὰ ἓνα τὸν ἀριθμὸν τῶν δημοσιευμένων ἰδιωτικῶν γραμμάτων πρὸς νεοέλληνας λογοτέχνες ἀπὸ ξένους κριτικούς, ποὺ τοὺς ἀποθεῶνουν φιλοφρόνως χωρὶς καὶ νὰ τοὺς ἔχουν διαβάσει.

Οἱ ἐξετάσεις τῶν... κριτικῶν μας.

Οἱ θεατρικοὶ κριτικοὶ τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων ἔδωσαν ἐξετάσεις αὐτάς τὰς ἡμέρας καὶ, ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα-δύο, ἀπορρίφθηκαν ὅλοι μετὰ πολλῶν ἐπαίνων.

Τὸ θέμα ἦταν τὸ «Ναυούρισμα», ἓνα ἔργο ποὺ ὁποῖος χριστιανὸς τὸ εἶδε, γέλασε μὲ τὴν καρδιά του, ἐκλαψε, ἐνθουσιάσθηκε, ἀλάλαξε. Ἐνα μικρὸ ἀριστούργημα στὸ εἶδος του, — σύγχρονη comédie μὲ θέσιν. Τὸ εἶδαν κ' οἱ κριτικοὶ μας. Καὶ τί ἔγραψαν γιὰ ἓνα τέτοιο ἔργο; Γὰ συνοψίζει ὅλα τὸ συμπέρασμα ἐνός: «Εἶναι, λέει, ἀπὸ τὰ ἔργα ἐκεῖνα, ποὺ τὰ βλέπει κανεὶς, ἐπιτέλους, χωρὶς... χωρὶς... χωρὶς ν' ἀγανακτῆ!» !!!

Ἐ, μ' αὐτὴν πιὰ δὲν εἶναι κατάστασις! Κακουργεῖτε, παιδιὰ μου, τόσο δημοσίαι, τόσο ἐπ' αὐτοφώρῳ, κατὰ τῶν συγγραφέων, τῶν ἠθοποιῶν, τῶν θεατρικῶν, καὶ προπάντων κατὰ τῆς κοινῆς καλαισθησίας, ὥστε καταντᾶτε σκάνδαλον. Δὲν ἤθελα τίποτ' ἄλλο, παρὰ νὰ σᾶς εἶχα σὲ μιὰ κατοπινῇ παράστασι τοῦ «Ναυούρισματος», — τρίτη ἢ τετάρτη — καὶ ν' ἀκούατε τί σᾶ; ἔφαλλαν οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἔβλεπαν τὸ ἔργο, ἀφοῦ εἶχαν διαβάσει τὶς κριτικὰς σας: καὶ πρῶτῃ ἢ ὑπέροχῃ Μαρίκα Κοτοπούλη, ποὺ δὲν ντραπήκε καθόλου τὸν κόσμον νᾶ... κλαίῃ σὺν παιδί στὴ δούτερῃ πράξιν, — ναί, μιὰ Μαρίκα Κοτοπούλη!.. Ἀλλὰ καὶ τί θὰ σᾶς ἐννοιαῖε!..

Σεῖς τώρα δὲν σκέπτεσθε — στοιχηματίζω — παρὰ νὰ μ' ἐκδικηθῆτε γι' αὐτὰ μεθαύριο, ποὺ θὰ παιχθῆ ἴσως ἓνα ἔργο μου στὸ θέατρο... Ἀμ βέβαια, τί ἄλλο ξέρετε σεῖς καὶ τί ἄλλο μπορεῖτε; Ὅταν βλέπετε ἓνα ἔργο σὺν τὸ «Ναυούρισμα» καὶ δὲν ἐνθουσιάζεσθε, θὰ πῆ ὅτι δὲν ἔχετε κουκούτσι καλαισθησίας. Κι ὅταν γράφετε κριτικὰς χωρὶς τὸν ἔρωτα αὐτὸν τοῦ καλοῦ, ἔξασκεῖτε ἀπλούστατα ἓνα ἐπάγγελμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον, ὅπως κ' ἀπὸ κάθε ἄλλο στὸν αἰῶνα μας, δὲν ἀποκλείεται κ' ἡ ἀσυνειδησία. Ἡ κριτικὴ ὅμως δὲν εἶναι ἐπάγγελμα: εἶναι ὑπόδηγμα, εἶναι, καλύτερα, ἱεροτελεστία... Στὸν καιρὸ μου, τὴν ἔκαναν ἀπὸ ζῆλον, ἀπὸ ἔρωτα, ἄνθρωποι ἄγνοοι, ποὺ ἤξεραν ν' ἀγανακτοῦν ὅταν ἔβλεπαν κάτι ἀσχημὸν, ἀλλὰ ἤξεραν καὶ νὰ ἐνθουσιάζονται, ὅταν ἔβλεπαν κάτι ὠραῖον. Καί, φυσικὰ, τὸ ὄρατον αὐτὸ δὲν ἦταν πάντα μιὰ τραγωδία τοῦ Σαίξπηρ ἢ μιὰ κωμῶδία τοῦ Μολιέρου: ἦταν καὶ μιὰ χαριτωμένη comédie, γεμάτη φαιδρότητα καὶ συγκίνησι, σὺν τὸ «Ναυούρισμα»... Ε.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Οἱ Σαρακηνοὶ ἐν Ἀθήναις

Κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίασιν τῆς Ἀκαδημίας, ὁ κ. Δ. Γρ. Καμικοῦρογλου ἀνεκοίνωσεν, ὅτι σιχηρόν τι χρονικόν, ὑπὸ τύπον θρήνου, ἀνακαλυφθὲν πρὸ τινων ἐτῶν εἰς ἓνα κώδικα τῆς Ἀυτοκρατορικῆς Βιβλιοθήκης Παιτρουπόλεως καὶ ἐκδοθὲν ἔκτοτε, ἐθεωρήθη ὑπὸ πάντων ὡς ἀναφερόμενον εἰς δηώσεις, σφαγὰς καὶ παντοίας ὀμότητας Τούρκων κατὰ τὴν κατάκτησιν τῶν Ἀθηνῶν, ἢ ἔτη τινὰ πρότερον.

Τὸ χρονικόν τοῦτο, διὰ σειρὰς δημοσιευμάτων του, κατέδειξεν ὁ κ. Δ. Γρ. Κ. ὅτι ἀνάγεται εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, καὶ ὅτι οἱ εἰσβαλόντες καταστροφεῖς ἦσαν Σαρακηνοὶ πειραταὶ ἐκ τῶν ἀπὸ τῆς Κρήτης.

Ὁ κ. Σωτηρίου, ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν δημοσιευμάτων τούτων δεχθεὶς ὡς ἐνδεικνυομένην κατὰ τοιαύτην τινὰ ἐπιδρομὴν τὴν καταστροφὴν τῶν ἐν Ἀθήναις Βυζαντινῶν μνημείων τῶν πρὸ τοῦ 18ου αἰῶνος ἰδρυθέντων, προσέθετο ὅτι κατὰ δύο ἀραβικὰς ἐπιγραφὰς (κυριακὰς) καὶ ἄλλα τινὰ γλυπτὰ, καθίσταται πιθανωτάτη καὶ ἡ ἐπὶ τινὰ χρόνον ἐγκατάστασις Σαρακηνῶν ἐν Ἀθήναις.

Ἐνισχύει ἤδη ὁ κ. Δ. Γρ. Κ. τὴν γνώμην τοῦ κ. Σωτηρίου ταύτην, ὑποδεικνύων τοπωνυμίαν τινὰ καὶ μνημειωνυμίαν ἐν Ἀθήναις, προσερχομένης κατὰ πάσαν πιθανότητα ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς τοιαύτης κατοχῆς τῶν Σαρακηνῶν. Διὰ τοῦ ὀνόματος δηλαδή *Περλάδα*, οἱ περιηγηταὶ χαρακτηρίζουν ὡς ἀποκαλούμενον ὀλόκληρον διαμέρισμα τῆς πόλεως περὶ τὸ Ὀρολόγιον τοῦ Ἀνδρονίκου, ἴσως δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ μνημεῖον.

Ἀλλὰ διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος χαρακτηρίζεται ἐπίσης ἀραβικὸς πύργος ἐν Σεβίλλῃ τῆς Ἀνδαλουσίας, δείκνυον καὶ τὴν φορὰν τῶν

ἀνέμων, ὅπως καὶ ὁ λεγόμενος Πύργος τῶν Ἀνέμων τῶν Ἀθηνῶν. Ἐξηγῶν δὲ ὁ κ. Δ. Γρ. Κ. οὕτω τὸν λόγον τῆς εὐρέσεως κατὰ τοὺς χώρους αὐτοῦ τῆς Κουρικῆς ἐπιγραφῆς, ὑποδεικνύει ὅτι καὶ ἄλλα ἀραβικά ἀπομεινάρια ἐκ τῶν χώρων αὐτῶν δυνατὸν νὰ προέρχονται, ἀποκρούει δὲ τὴν τυχὸν μέλλουσαν νὰ προκύψῃ γνώμη, ὅτι τὸ ὄνομα τῆς Γαλάδιος πιθανὸν νὰ ὀφείλεται εἰς τοὺς Καταλανοὺς κατακτητὰς τῶν Ἀθηνῶν, πῆρρον ἀπέχοντες τῆς πρὸς τὸ Γιβραλτάρ Σεβίλλης, ὅπου ἡ κεραιώνημος Γαλάδιος ἀπ' αἰῶνων ὑφίσταται.

Ἐπὶ ταῦτοις ἐθεώρησεν εὐκαιρὸν ὁ κ. Δ. Γρ. Κ., ὅπως προσῆ καὶ εἰς τινὰς συμπληρωματικὰς ἐξακριβώσεις καὶ βελτιώσεις, σχετιζόμενας πρὸς τὴν προδημοσιευθεῖσαν ἐργασίαν του περὶ τῆς εἰς Ἀθήνας ἐπιδρομῆς τῶν Σαρακηνῶν πειρατῶν. Ἀνεκοίνωσε δὲ τὰ ἑξῆς:

«Ὅτι ὁ μὴ Ἀθηναῖος, αὐτὸς ἀνέχρονος τῶν γεγονότων στιχογράφος, πολὺ ἴσως μεταγενέστερος μάλιστα, εἶχεν ὑπ' ὄψει αὐτοῦ χρονικῆν τι συγχρόνου τῶν συμβάντων Ἀθηναίου, τοῦ ὁποίου μάλιστα καὶ τοπογραφικοὺς τινὰς ἕρους ὡς καὶ φράσεις δὲν κατενόησε.

«Ὅτι οἱ σχετιζόμενοι πρὸς τὴν πορείαν τῶν ἐπιδρομῶν στίχοι, προκειμένου περὶ Σαρακηνῶν, δὲν ἔχουν ἀνάγκην τῆς δοθείσης δι' εἰκασίων ἐρμηνείας, καὶ ὅτι εἶναι ὄλως ἀσχετοί, πλὴν ἡχητικῆς τινὸς προσεγγίσεως, τοῦ Λιγυρικοῦ τῆς Ἐπιδαύρου πρὸς τὰ Λευογρία τῆς Ἀττικῆς. Οἱ στίχοι εἶναι οἱ ἑξῆς:

«Ἀρχὴν αἰχμαλωτίσασι Λιγυρικοῦ τὸ μέρος,
Λεύτερον, τρίτον ἤλθασι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τόπον».

Καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ θρήνου, ὁ στίχος:

«Ἐκόψασι τοὺς πόδας μου ἦγον τὰ Λευογρία».

Ἀπλοῦς οἱ Σαρακηνοὶ πρῶτον κατέστρεψαν τὰ παραλιακὰ χωρία τῆς Ἐπιδαύρου καὶ τὸ παλαιὸν Λιγυρικό, δεύτερον ἄλλο τι σημεῖον τῆς πρὸς τὴν Ἀττικὴν πορείας των, ἴσως δὲ τοῦτο ἡ παραλιακὴ τότε πόλις τῆς Αἰγίνης, καὶ τρίτον ἤλθον εἰς τὴν Ἀττικὴν.

Οἱ δὲ πόδες τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀττικῆς ἐν γένει, δέχεται ὁ κ. Δ. Γρ. Κ. ὅτι εἶναι τὸ Σούνιον, Λευογρία δὲ τὰ παρ' αὐτὸ Λεγανά.

Ἡ ἐφεξῆς πορεία τῶν ἐπιδρομῶν μέχρι τοῦ Μαραθῶνος καὶ δι' αὐτοῦ μέχρι τοῦ Ἀμαρουσίου, καὶ ἡ διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν προσημασμένων αἰωνοδιαστικῆς εἰσβολῆς εἰς τὰς Ἀθήνας, διαγράφεται ἐν τῷ θρήνῳ διὰ τοῦ ἀκατανόητου θεωρηθέντος στίχου:

«Εἰσήλθασι τὸν νόμον μου δροκάτον καταδείμη».

Τὸ δὲ ἀκατανόητον ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν ἀντιλήψεως ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ τῶν γραφέντων ὑπὸ τοῦ χρονογράφου, ὃν εἶχεν ὑπ' ὄψει του καὶ ὅστις ἠθέλησε νὰ εἰπῇ «εἰσήλθον εἰς τὸν νόμον (περιοχὴ) τῶν Ἀθηνῶν διὰ τοῦ δρογγίου (δρε-

νοῦ ζυγοῦ δηλαδὴ) τοῦ Καταδάματος, ὡς λέγεται τὸ ἀπὸ Μαραθῶνος μέχρι Ἀμαρουσίου τμήμα τῆς Ἀττικῆς.

«Ὅτι διὰ τῶν στίχων:

«Καὶ τὸ κεφάλιν μου μετὰ ὀλίγου τοῦ σφονδύλου
καὶ τοῦτο φοβερίζουν το νὰ με τὸ καταλύσου»

καταδηλοῦται ὅτι οἱ Σαρακηνοί, μετὰ τὰς περιγραφόμενας ἐν τῷ θρήνῳ σφαγὰς, ὁμότητος καὶ καταστροφῆς, ἐστάθησαν πρὸ τοῦ καλῶς ὀχυρωμένου Ριζοκάστρου καὶ τῆς Ἀκροπόλεως, αἵτινα δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐκπορθήσονται. Λέγει δὲ «ὀλίγου τοῦ σφονδύλου», διότι τὸ ἄλλο μέρος, τὸ πρὸς Μεσημβρίαν τῆς Ἀκροπόλεως, ὄχι μόνον τὸ κατέλαβον οἱ Σαρακηνοὶ ἀλλ' ἴδρυσαν κατὰ τὸ Ἀσκληπιεῖον καὶ τζαμί, τοῦ ὁποίου τὴν ἐπιγραφὴν ἐπέδειξεν ὁ κ. Σωτηρίου.

Τέλος ἰσχυρίσθη ὁ κ. Δ. Γρ. Κ., ὅτι, διαρκούσης τῆς πολιορκίας ταύτης ἐγράφη τὸ χρονικόν, τὸ ὁποῖον πολὺ κατόπιν ἔλαβεν ὑπ' ὄψει του ὁ στιχογράφος.

«Ὡς πρὸς τὸν χρόνον, καθ' ὃν συνέβη ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη, χωρὶς ν' ἀποκλείσται καὶ ἐπιδρομὴ τις τῶν Σαρακηνῶν κατὰ τὸ ἔτος 915, ὡς ἐξάγεται τοῦτο ἐκ τῶν βιογραφουμένων περιπετειῶν τοῦ Ὀσίου Λουκά, φρονεῖ ὁ κ. Δ. Γρ. Κ. ὅτι αὕτη ἐγένε καθ' ὃν χρόνον καὶ ἡ κατὰ τῆς Θεσσαλικῆς Δημητριάδος ἐπιδρομὴ διὰ τῶν ἀπὸ Κρήτης Σαρακηνῶν, ὑπὸ τὸν ἀρνησιθροσκον ἀρχηγόν των Δαμιανόν, ὅτις κατεστράφη αὕτη καὶ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, ἢτοι κατὰ τὸ ἔτος 898. Καὶ ὅτι, ὅπως ἀπὸ τῆς Δημητριάδος, οὕτω καὶ ἐξ Ἀθηνῶν, ὅπου κατὰ ταῦτα παρέμειναν οἱ Σαρακηνοὶ ἐπὶ 6 ἔτη, κατανικήσας ἀπέδιωξεν αὐτοὺς ὁ τότε στρατηγὸς Θράκης Νικηφόρος Φωκάς, τὸ 902.

Τοῦτο ἐνδεικνύεται καὶ διὰ σωζομένων ἐπιγραφῶν ἰδρυτικῶν καὶ ἐπιτυμβίων, τῶν μὲν πρὸ τοῦ ἔτους 896, τῶν δὲ μετὰ τὸ ἔτος 902 χαρῶν, οὐδεμιᾶς εὐρεθείσης ἐν τῇ πόλει ἀναγομένης εἰς τὸ ἔξαστὸς τοῦτο τῆς πιστευομένης κατοχῆς ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν διάστημα.

«Ὅτι ὁ διὰ λιθοβολισμοῦ ἐντὸς τοῦ Παρθενῶνος ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου λαοῦ φόνος τοῦ Βυζαντινοῦ Στρατηγοῦ Κασέ κατὰ τὸ ἔτος 913 ἢ 915, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς προελθὼν ὄχι μόνον λόγῳ τῆς φαυλότητος αὐτοῦ, ἀλλὰ κυρίως διότι ἀπετόλμησε νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας μετὰ τὰ τόσα καθήματα τοῦ τόπου ἀνήρ «Σαρακηνὸς τῷ γένει καὶ τῷ τρόπῳ καὶ τῇ λατρείᾳ» καὶ δι' ὃ ἄλλοτε οὗτος «δοῦλος τοῦ πατρικίου Δαμιανοῦ», τοῦ καταστροφῆς δηλαδὴ τῆς Δημητριάδος καὶ τῆς Ἀττικῆς.

Τέλος ὅτι ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν συνέβη κατὰ τὸ ἔτος 902 βασιλεύοντος Λέοντος Σ' τοῦ Σοφοῦ, ἐξάγεται καὶ ἐξ ἐπιτραπέζιου λόγου ἀκαγγελθέντος τότε ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Καισαρείας Ἀρέθα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπαντᾷ ἡ φωτεινοτάτη φράσις:

«τῷ σῶ κράτει ἀριστείου ἀναφανέντος κατὰ τὴν Ἀττικὴν».

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Θέατρον Κεντρικόν, Θίασος Ἀργυροπούλου,
«NANOYPIΣMA» κωμῳδία εἰς πράξεις
τρεῖς ὑπὸ I. Ροδότ, μετάφρ. ἀπὸ τὸ γερμανικὸ ὑπὸ B. Ἀργυροπούλου.

Ὁ Φέρντυ Βίξερ, καθηγητῆς τῆς Βιολογίας πρὸ Πανεπιστημίου, κατοικεῖ μονάχος στὴ βίλλα του, σ' ἓνα προάστειο τῆς Βιέννης, πλησιάζει τὰ σαρόντα καὶ, καθὼς λέει ὁ ἴδιος, «βρίσκειτο στὸ κατόφλι τοῦ γεροντοπαλικαρισμοῦ». Ἔχει ἓναν πιστὸ ὑπηρετῆ, τὸ γέρο Γιάκομπ, — κληρονομία τοῦ πατέρα του — ἓναν ἀγαπημένον θεῖο, τὸν ἀπόστρατο συνταγματάρχην τῶν Οὐσσάρων Στέφεν φὸν Τσέρντα, πού βρίσκεται καθε βράδην στὴ βίλλα γιὰ τὸ ραμί του καὶ μὴν ἀγαθὴν ματρεσσούλα, τὴν Ἰζέσσου, πού τὴν φάρνε στὴν γκάροντα-ρόμπα ἐνός θεάτρου ὀκτὼ μῆνες πρὶν, καὶ ἔξω μὲς τῆς μ' ἀγάπη καὶ εἰρήνῃ. Ἔχει ἀκόμα κ' ἓνα μαθητῆ, βοηθὸν του στὸ Πανεπιστήμιον, τὸν νεώτερον Φρίτς Μόρ, πού, ἀντίθετα ἀπὸ τὸν ἀρκετὰ γλεντζέ δάσκαλό του, εἶναι ἀποκλειστικὰ ἀφοσιωμένος στὴν ἐπιστήμην του, καὶ μάλιστα ροβᾷται τὶς γυναῖκες, γιὰτὶ ἔχει τὸ παράδειγμα κάποιου φίλου του γιατροῦ, πού ἐξαιτίας μιᾶς γυναίκας, παράτησε τὴν ἐπιστήμην του καὶ κατάντησε... «ἀλκοολικός; — Ὁχι, κάτι χειρότερον: δοντογιατρός!»

Εἶναι παραμονὴ Πρωτοχρονιάς. Στὴ βίλλα, ὁ Βίξερ εἶναι μόνος μετὰ τὸ γέρο Γιάκομπ, γιὰτὶ κ' ἡ Ἰζέσσου, κ' ὁ θεῖος Στέφεν κ' ὁ Φρίτς Μόρ εἶχαν νὰ πᾶν ἄλλοῦ νὰ χαιρετήσουν τὸ νέο χρόνο... Τὸν χαιρετᾷ κ' ὁ Βίξερ, μετὰ μιὰ «κουβέντα» μετὰ τὸ θεῖο, τὴ στιγμὴ πού τὸ ρολοῦ χτυπᾷ μεσάνυχτα· ἀλλὰ, τὴν ἴδιαν στιγμὴν, χτυπᾷ καὶ τὸ κουδούνι τῆς ξάπορτας. Τρέχει ὁ Γιάκομπ, ἀνοίγει, μὰ δὲν βλέπει κανένα... Τὸ κουδούνι ξαναχτυπᾷ... Ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν φορὰ τρέχει ὁ ἴδιος ὁ Βίξερ. Καὶ γυρίζει μετὰ τὸ πρωτοχρονιάτικο δῶρον του: ἓνα καλάθι, πού στὸ βᾶθος του κλαυθμηρίζει ἓνα βρέφος δυὸ μηνῶν, ἓνα ἐκθετο! «Ὀνομάζεται Φράντς — γράφει ἓνα χαρτάκι κερπωμένο στὸ στήθος του. — Ἀγαπάτε το!»

Ποιὸς τὸ πέταξε στὴν πόρτα τοῦ Βίξερ; Ποιὰς δυστυχισμένης γυναίκας εἶν' αὐτὸ τὸ δυστυχισμένο παιδί; Καὶ τί νὰ τὸ κάνην τώρα ὁ ἐργένης καθηγητῆς, ὁ σαραντάρης, μετὰ τὸ γέροντο ὑπηρετῆ καὶ τὴ μικρὴν του ματρεσσούλα;... Νὰ τὸ στείλῃ ἀμέσως στὸ Βρεφοκομεῖο... Ναι, ἀλλὰ εἶναι μακριὰ κ' ἔξω χιονίζει πολὺ... Πῶς κοντὰ εἶναι ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς, ὁ καθηγητῆς τηλεφωνεῖ. Καὶ σὲ λίγο φτάνει μιὰ νεαρὴ νοσοκόμα, εἰδικὴ γιὰ παιδιὰ, ἡ «ἀδελφὴ» Ἐλίζαμπετ... Τὸ ἐκθετο θὰ μείνῃ ἐκεῖνο τὸ βράδην στὴ βίλλα, κ' αὔριο πᾶ θὰ ἰδοῦν.

Ἀλλὰ ἡ Ἐλίζαμπετ εἶναι καλὴ κ' ὁμορφὴ σὰν ἄγγελος. Λατρεύει τὰ παιδιὰ πού ἐμαθε νὰ τὰ περιποιῆται. Καὶ μετὰ τὴν ἀνέκφραστη ἴδια πῶς τὸ ἐκθετο ἐκεῖνο θάταν κανένα νόθο τοῦ ἴδιου τοῦ Βίξερ, τοῦ κάνει τὸν ἕμνο τοῦ

Παιδιοῦ, πού εἶναι ἡ χαρὰ τοῦ σπιτιοῦ, ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς, καὶ τὸν προτρέπει νὰ τὸ κρατήσῃ. Ὁ Βίξερ πείθεται, ὅχι βέβαια γιὰτὶ ἀναγνωρίζει πῶς ἔχει κανένα τέτοιο καθήκον, ἀλλὰ γιὰτὶ τὸν τραβᾷ ἀμέσως ἡ ὁμορφιά κ' ἡ καλοσύνη τῆς «ἀδελφῆς». Κ' ὁ ξενώνας τῆς βίλλας μετατρέπεται σὲ κάμαρα παιδιοῦ, καὶ τὸ ἐκθετο μένει... Ὡστόσο αὐτὸ εἶναι μεγάλη ἐνόχληση γιὰ τὸν ἐργένην. Ὁχι μόνον ἡ Ἐλίζαμπετ, ἀλλὰ κ' ὅλοι οἱ ἄλλοι γύρω του ἔχουν τὴν ἴδιαν πῶς εἶναι παιδί δικό του: Κ' ἡ Ἰζέσσου, πού ζηλεύει φόβερὰ, κ' ὁ θεῖος Στέφεν, ὡς κ' ὁ παιδίτροπος πού τὸ ἐπισκέπτεται. Τοῦ κάκου ὁ Βίξερ διαμαρτύρεται. Ἐκείνοι ἰσχυρίζονται ἀκόμα πῶς τοῦ μοιάζει Ἐπιτέλους, γιὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπ' ὄλα, εἰδοποιεῖ τὴν Ἀστυνομία. Καὶ τότε παρουσιάζεται κάποιος ἔμπορος πουλερικῶν στὴν Ἀγορὰ, ὁ πλούσιος κ' ἄτεκνος Γκολντμπεργκερ, πού θέλει νὰ ἰδῇ τὸ παιδί καὶ, ἂν τοῦ ἀρέσῃ, νὰ τὸ υιοθετήσῃ.

Τοῦ ἀρέσει λέει; Μὰ δὲν ὑπάρχει στὸν κόσμο πῶς βαρὺ μωρὸ! Ζυγίζει ἕξ ἢ κοιλὰ χωρὶς... τὰ φτερά, — δηλαδὴ χωρὶς τίς φρασιές. Γεμάτος χαρὰ γιὰ τὸ κελσπούρι, ὁ Γκολντμπεργκερ ἐτοιμάζεται νὰ τὸ πάρῃ. Ἀπλώνει μάλιστα καὶ μιὰ μεγάλη ἀφημερίδα γιὰ νὰ τὸ τυλίξῃ... Ἀλλὰ τὴ στιγμὴν ἐκεῖνη ἐπιβαίνει πάλι ἡ Ἐλίζαμπετ, κ' ὁ Βίξερ, ἐρωτευμένος πᾶ μὲς τῆς, ἀλλάζει ξαφνικὰ γνώμη, διώχνει τὸν ἔμπορον τῶν πουλερικῶν καὶ κρατεῖ τὸ παιδί, γιὰ νὰ κρατήσῃ καὶ τὴν «ἀδελφὴν» κοντὰ του... Καὶ γιὰ καλὴν τὴν τύχην, οἱ ὑποψίες σὲ λίγο διαλύονται. Γιὰτὶ ἄξαφνα παρουσιάζεται ἡ μητέρα. Εἶναι ἡ Μαρία, ἡ πλύστρα, πού πλένει συχνὰ καὶ στὴ βίλλα. Αὐτὴ διάλεξε τὴν πόρτα τοῦ Βίξερ γιὰ νὰ πετάξῃ τὸ παιδί τῆς, ὅταν τὴν παράτησε ὁ ἀγαπητικὸς τῆς, μὴ θέλοντας νὰ τὴ στεφανωθῇ, κάποιος ζαχαροπλάστης, ὁ Πούτιγκερ... Ὡ, μετὰ τί ἀνακούφιση, μετὰ τί χαρὰ, τὰ μαθαίνει ὄλα αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἴδιαν ἡ Ἐλίζαμπετ, μιὰ στιγμὴν πού ἡ μητέρα, μὴ μπορώντας πᾶ νὰ βαστάξῃ, ἀνέβηκε ἀπὸ τὸ πλυσταρεῖο, ὅπου ἔπλενε τὰ σπάργανά του τραγουδώντας, γιὰ νὰ ξαναἰδῇ τὸ μωρὸ τῆς!... Ὁ Βίξερ δὲν εἶναι ὁ... ἔνοχος. Ἡ ἀγγελικὴ «ἀδελφὴ» μπορεῖ πᾶ νὰ τὸν ἀγαπᾷ, ὅπως τὴν ἀγαποῦσε κ' ἐκεῖνος...

Μετὰ τὴν ἴδιαν χαρὰ μαθαίνει τὴν ἀποκάλυψιν κ' ὁ καθηγητῆς. Ἀμέσως γράφει στὸν Πούτιγκερ νάρθη νὰ πάρῃ τὸ παιδί του καὶ νὰ στεφανωθῇ τὴν μητέρα του, πού τίς κόβει καὶ μιὰ μικρὴν προίκα. Μόλις ἀκούει «προίκα», ὁ ζαχαροπλάστης καταφθάνει μετὰ τὸ ἔξπρες, φέρνοντας γιὰ τὸ μωρὸ μιὰ πελώρια... τούρτα. Τὸ ἔδαφος πᾶ εἶναι ξεκαθαρισμένο. Ἡ ἀγαθὴ Ἰζέσσου, ὑποταγμένη στὸ μοῖρατο, πείθεται νὰ φήσῃ τὸν Βίξερ μετὰ τὴν Ἐλίζαμπετ καὶ νὰ φύγῃ μετὰ τὸν Φρίτς Μόρ, πού εἶναι τόσο γοητευμένος μετὰ τῆς, ὥστε προβλέπει ὅτι κ' αὐτὸς θὰ καταντήσῃ δοντογιατρός. Ὁ Πούτιγκερ παίρνει τὸ παιδί του καὶ τὴν μητέρα του γιὰ νὰ τὴν στεφανωθῇ. Κ' ὁ Βίξερ, ἀγκαλιάζοντας τὴν Ἐλίζαμπετ, τῆς λέει: «Τὸ παιδί ἔφυγε, μὰ ἡ κούνια ἔμεινε!» Ὡ, τὴν παντρεύθῃ, καὶ σὲ λί-

γο θάχουν νὰ μεγαλώνων καὶ νάγαποῦν παι-
διὰ δικὰ τους, ποὺ θὰ εἶναι ἡ χαρὰ τοῦ σπι-
τιοῦ, ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς . . .

Τε ἔργο αὐτὸ εἶν' ἕνας ἕμνος στήν Παιδο-
γονία — στήν πατρότητα μαζί καὶ τῆ μητρότητα,
ποὺ εἶναι ὁ πρῶτος σκοπὸς τῆς Ἀγάπης καὶ τῆς
Ζωῆς; ἀλλήθειά τόσο κοινὴ καὶ ἀλοιμόνο! τό-
σο σήμερα ξεχασμένη . . . — καθὼς τὸ προηγού-
μενὸ τοῦ ἴδιου συγγραφέα, «300 λέξεις στὸ λε-
πίδι», εἶν' ἕνας ἕμνος στήν Ἐργασία. — ἔχουμε
λοιπὸν ἕνα ἔργο μὲ θέση. Ἴσως καὶ κάποι πε-
ρισσότερο : ἕνα ἔργο προαιγάνδας. Ἀλλὰ ἡ
ἐμφάνιση τοῦ βολοῦ εἶναι τόσο γερὴ καὶ ἡ τέ-
χνη του τόσο μεγάλη, ὥστε τίποτα δὲν χάνει
ἢ κομωδία του, ὡς θεατρικὸ λογοτέχνημα, ἀπ'
αὐτὴ τῆ σκοπιμότητα. Γιατὶ ὁ ἔξοχος αὐτὸς
συγγραφέας μπόρεσε νὰ παρουσιάσῃ κάτι ἀλη-
θινὸ. Ἄν ὑπόσχῃ στὸ ἔργο του τίποτα τὸ ζι-
τύτερο, τὸ συμβατικὸ, εἶναι στὰ ἐξωτερικά του
στολιδία, στὰ σκηνακὰ του τρῦν, στὸ διάλογο.
Ἀδύνατο νάπαντήσῃ κανεὶς στὴ ζωὴ ἕναν ἄμ-
λο ἀνθρώπου, ποὺ νὰ λένε ὅλοι, ἀπ' τὴν ἀρ-
χὴ ὡς τὸ τέλος, τόσο ἀπρόοπτα, νόστιμα, ἔξυ-
πνα πράγματα! Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία : ὁ
διάλογος τοῦ «Νανουρίσματος» εἶναι ψεύτι-
κος, φτιαστός. Στὸ βήθος ὅμως, οἱ ἀνθρώποι
ποὺ μιλοῦν ἔτσι παράξενα, εἶναι ἀληθινοί. Ἡ
ὑπόθεση ἐξελλίσσεται ψυχολογικὰ δικαιολογη-
μένη σ' ὅλες τῆς τίς λεπτομέρειες. Τίποτα τὸ
αὐθαίρετο, τίποτα τὸ «κατ' ἀνάγκην». Γίνον-
ται ὅλα ὅπως θὰ γινόνταν στὴ ζωὴ. Γι' αὐτὸ
μᾶς κάνει τόση ἐντύπωση, γι' αὐτὸ μᾶς συγκι-
νεῖ ὡς τὸ κλάμμα, ἡ μεγάλη ἐκείνη δραματικὴ
σκηνὴ στὴ β' πράξῃ, ὅπου ἡ μητέρα ξαναβρίσκει
καὶ ἀκρότητῃ βυζαίνει τὸ παιδί της . . . Ἐίπαμε
πῶς αὐτὰ τὰ πράγματα, ποὺ γίνονται τόσο φυσι-
κὰ, λέγονται ἀφύσικα! Ἀλλὰ καὶ πάλι, ὁ φτια-
στός αὐτὸς διάλογος εἶναι τόσο ἔξυπνος, ποὺ
ἀντὶ νάφιση, προσθέτει μιὰν ὁμορφίαν ξεχωρι-
στή. Εἶναι τὸ χιοῦμορ τοῦ σύγγρου συγγρα-
φέα, ἕνα «σοβαρὸ χιοῦμορ», ὅπως ὠραιότατα
τὰ χαρακτηριστὰ ὁ κ. Κουκούλας, καὶ ἕνα χιοῦ-
μορ τόσο ἀνώτερο ἀπὸ τὸ «γαλλικὸ πνεῦμα»
τῶν βουλβαρδιέρων, ὥστε αὐτὸ νὰ μᾶς φρά-
τεται πιά ἀνυπόφορο. Ἀφίνω ὅτι σὲ πολλὰ μέ-
ρη, ὁ πανέξυπνος αὐτὸς διάλογος θάλεγε πῶς
εἶναι ξεσηκωμένο ἀπὸ τὴ ζωὴ. ἔχει καὶ χι : ποὺ
ἡ «ἀδελφὴ» λέει ὅτι τὸ γάλα τοῦ μωροῦ πρέ-
πει νάχη θερμοκρασία 38, γιατί τόσο χλιαρὸ
εἶναι τὸ μητρικὸ γάλα, καὶ ὁ γέρο Γιάκομπ ἀ-
παντᾷ :

— Μπορεῖ . . . δὲ θυμοῦμαι . . .
Ὅταν πάλι παρατηροῦν στὸν ἔμπορο τῶν
πουλερικῶν ὅτι «μιλεῖ γιὰ τὸ παιδί σὰ νάταν
πάπια», αὐτὸς ἀπαντᾷ τὸ ἀμίμητο :
— Ἴσως σημαίνει ; Καὶ γιὰ τίς πάπιες μου ἐγὼ
μιλῶ σὰ νάταν παιδιὰ !
Σὲ μιὰ σκηνή, ὁ Βίξερ ἐξομολογεῖται τὴν ἐ-
ρωτικὴ του ἀμνηχανία στὸ θεῖο Στέφαν καὶ τὸν
ρωτᾷ τί ἔκανε αὐτὸς σὲ τέτοιες περιστάσεις.
Κι' ὁ ἀπόστρατος συνταγματάρχης ἀπαντᾷ :
— Ἐσπάζα τοῦς νεοσὺλλεχτοῦς στὰ γυμνά-

σια. Οἱ καλύτεροὶ Οὐσσάρου ἔβγαιναν ὅταν ἐγὼ
εἶχα ἐρωτικὴ στενοχώρια.

Φυσικὰ, ὑπάρχουν καὶ μερικὰ ποὺ θυρίζουν
τὸ γαλλικὸ, ἢ καὶ τὸ ρωμαϊκὸ πνεῦμα. Ὅταν
καὶ χι : ὁ γέρο Γιάκομπ λέει : «ἐγὼ δὲν ξέρω ἀπὸ
μωρὰ, ποὺ ἔκαμα . . . συλλεπτῆς τόσα χρόνια ;»
Ἀλλὰ πάλι εἶναι τόσο ἀλλοιωτικὰ, τόσο πρω-
τότυπα, τόσο μεγαλοφυῶς χιουμοριστικὰ, ὅσο
σπάνια τὰ βρίσκουμε σὲ μιὰ σύγχρονη κομω-
δία. Γενικὰ τὸ ἔργο εἶναι ἀπὸ τὰ ὠραιότερα
ποὺ εἶδαμε τὰ τελευταῖα χρόνια στὸ θεατρὸ
μας. Δὲν ξέρω ἂν ὁ θεατῆς φεύγῃ μὲ τὸν πο-
θο τῆς παιδογονίας. Φαίνεται ὅμως μὲ τὴν ἐντύ-
πωση ὅτι εἶδε κάτι ἀληθινὸ καὶ κάτι ὠραίο.
Γελᾷ, χωρὶς νὰ ντρέπεται ὕστερα γιὰ τὰ γέλια
του. Καὶ συγκινεῖται γλυκὰ, μὲ τὴ συγκίνηση
ἐκείνη ποὺ δίνει μόνο ἡ Τέχνη. Ἀπ' τὴν ἀρχὴ,
ἢ συγγραφέας δημιουργεῖ μιὰ καλλιτεχνικὴν
ἀντισφαιρα, ποὺ πυκνώνεται σιγά-σιγά ὡς τὸ
τέλος. Τίποτα δὲν ξεβγαίνει ἀπ' αὐτὴ. Τὸ ἔρ-
γο, σὰν καλλιτεχνικὸν, ἔχει μιὰν ἐνότητα, μιὰν
ὁμοιομορφία, μιὰν ἀριότητα καταπληκτικὴ.
«Δὲν τοῦ πετᾷ τίποτα». Αὐτὸ εἶναι !

Κι' ἀπὸ τὸν θίασο τοῦ κ. Ἀργυροπούλου,
μὲ τὴν ὠραία μετάφραση τοῦ ἴδιου, παίχτη-
κε ἀρκετὰ ἰκανοποιητικὰ. Δὲν μποροῦμε βέβαια
νὰ ποῦμε πῶς ὅλοι γενικὰ οἱ ἠθοποιοὶ ἦταν
στὸ ρόλο τους, οὔτε πῶς ὁ κ. Χέλμης ὡς Πού-
τιγκερ δὲν ἄλλαξε τὸν τόνο τοῦ ἔργου, ἢ, κα-
λύτερα, δὲν ἦταν μιὰ παραφωνία. Ὁ κ. Ἀρ-
γυροπούλου ὅμως ὡς Βίξερ, ἢ κυρία Νανά Πα-
παδοπούλου ὡς Μαρία, ὁ κ. Ταβουλάρης ὡς
θεῖος Στέφαν, ὁ κ. Μαρίκος ὡς Γκολντεμπέρ-
γκερ καὶ ὁ κ. Ἰωαννίδης ὡς Γιάκομπ, ἦταν ὅ,τι
χρειαζόταν.

Θέατρον-θίασος Κυβέλης : «*ΝΙΚΟΛ*», κομω-
δία εἰς πράξεις τρεῖς, ὑπὸ *Félix Gandéra*.

Δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ ἐκταθῶμε γι' αὐτὸ
τὸ ἔργο. Ἡ αἰώνια «ἐκδίκηση» τῆς παριζιάνας
ἀστῆς ποὺ ὁ ἀντρας της τὴν ἀπατᾷ μὲ μιὰ
κοκόντα. Ἡ Νικόλ, γιὰ νὰ τὸν ἐκδικηθῇ, δὲν
παίρνει ἐραστὴ σὰν ἄλλες φεῖτῃ προσπαθεῖ
νὰ μοιάσῃ τίς κοκόντες ποὺ τοῦ ἀρέσουν . . .
Μιὰ γαλλικὴ κομωδία φάρσα ἀπὸ τίς πιδ
συνηθισμένες, ποὺ μοῦ ἔκανε τὴν ἐντύπω-
ση ὅτι σχηματίσθηκε ἀπὸ κομμάτια διαφό-
ρων τέτοιων κομωδιῶν. Κι' εὐχάριστῃ καὶ ἀ-
νιαρῇ, καὶ κουτῇ καὶ ἔξυπνῃ, καὶ σοβαρῇ καὶ
ἀστείῃ. Ἀλλὰ ψεύτικῃ ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέ-
λος. Οὔτε τύποι, οὔτε χαρακτηριστὰ, οὔτε ὑπό-
θεση ποὺ νὰ πιστευθεῖται. Μιὰ πλοκὴ μόνο, γιὰ
τὴ δημιουργία μερικῶν σκηνῶν ἃ *σανσόνισόν*.
Ὁ «ἀντίποιος» τοῦ προηγούμενου.

Ἐίχε ὅμως καὶ τὸ καλὸ του τὸ μετροῦτατο
αὐτὸ κατασκευάσμα : Μᾶς ἔδειξε ὅτι ἡ κυρία
Μιράντα Θεοχάρη εἶναι ἡδη μιὰ πολὺ καλὴ
comédienne. Ὁραία ἐμφάνιση, θαυμάσιο ντύ-
σιμιο, ζωηρὸ καὶ ἔξυπνο παίξιμο, πρωταγωνί-
στρια μὲ τὰ ὅλα της. Ἀπὸ τοῦς ἄλλους, ἢ κυ-
ρία Σαπφώ Ἀλκαίου, ὁ κ. Παπαγεωργίου καὶ
ὁ κ. Λεπενιώτης ἔπαιξαν κατὰ τὴ συνήθειά
τους, ἀμίμητα. Πολὺ συμπαιθητικὴ ὡς Ἐγγλέ.

ξα δασκάλια καὶ ἡ δ. Σταυρίδου. Κι' ὁ σκηνακὸς
διακοσμος θαυμάσιος.

Ἄλλη μιὰ φερά, ἐκφράζουμε τὴ λύπη μας
ποὺ ἕνας τέτοιος θίασος εἶναι ὑποχρεωμένος
νὰ κατατρίβεται μὲ τὰσήμαντι ἔργα ποὺ προ-
τιμᾷ τὸ ἀριστοκρατικὸ κοινὸ τῶν Διονυσίων.
Ἐδύτυχως, στὸ πρόγραμμα βλέπουμε νάναγγέλ-
λονται καὶ σοβαρότερα : ὁ «Σταθμὸς» τοῦ κ.
Χόρν, ἢ «Φροσύνη» τοῦ κ. Σκίπη, ἢ «Λεϊλά»,
ἢ «Μαρκησία».

Καὶ πάλι ἡ «Δὲς Δικηγόρος»

Ἐλαβα τὸ ἀκόλουθο συναδελφικὸ γράμμα :
Ἄγαπητέ Ξενοπούλε,

Ὅταν ἕνα θεατρικὸ ἔργο δὲν ἔχη καμμιά λο-
γοτεχνικὴ ἀξία, ὅταν τὸ πνεῦμα του εἶναι συμβα-
τικὸ καὶ τετριμμένο, ὅταν τὸ διέπῃ «πλήρης
συγγραφικὴ ἀυθαιρεσία», ὅταν οὔτε σατυρίζῃ,
ἀλλ' οὔτε καὶ ἠθογραφία εἶναι, μπορεῖ νὰ τὸ
σώσει ἢ μεγάλη ἔστω δεξιοτεχνία καὶ σκηνακὴ
πεῖρα τοῦ συγγραφέα του ; Νὰ τὸ σώσῃ ἴσαμε
τέτοιο σημεῖο, ὥστε στὸ πιδ ἄγριο καλοκαίρι,
ποὺ τὰ θεάτρα στὴν Ἀθήνα εἶν' ἐρημωμένα,
νὰ σημειώσῃ τὴ μεγαλύτερη ἐπιτυχία, τίς με-
γαλύτερες εἰσπραξίες καὶ τίς περισσότερες πα-
ραστάσεις ;

Ἐποῦσα στὴν κομωδία μου «Ἡ Δὲς Δικη-
γόρος», ποὺ νὰ ἔχη τὴ δύναμη νὰ κρατῇ ἀλχιμύ-
λωτῃ τὴν περιέργεια τοῦ κοινοῦ, δὲν ὑπάρχει.
Ρομαντιστὸς δὲν τὴν χαρακτηρίζει. Μεγάλοι
ἔρωτες δὲν παρελαύνουν. Γύμνιες καὶ προστυ-
χιές καὶ βρώμικα ὑπονοούμενα δὲν ὑπάρχουν.
Κι' ὅμως ὁ κόσμος ἐνθουσιάζεται καὶ χειρο-
κροτεῖ. Τί λοιπὸν χειροκροτεῖ καὶ μὲ τί ἐν-
θουσιάζεται ; Εἶναι τάχα τόσο ἰσχυρὸς καὶ
τόσο θαυματουργὸς οἱ «μερικὲς γνήσιες ἀνα-
λαμπές», ποὺ ἀναγνωρίζεις πῶς ὑπάρχουν στὴν
κομωδία μου αὐτὴ, ὥστε νὰ κερδίσουν τὴν
ἐκτίμησιν, τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὸ πλατὺ καὶ
εὐκρινὲς γέλιο τοῦ ἀκροατῆ ;

Εἶσαι ἕνας ἀπὸ τοῦς καλύτερους συγγρα-
φεῖς. Τὴν τέχνη τοῦ θεάτρου, ὅσο καὶ τὴν
πεῖρα τῆς σκηνῆς, τὴν κατέχεις ὅσο πολὺ λίγοι.
Γιατὶ λοιπὸν τότε οὔτε ἡ δεξιοτεχνία σου, οὔτε ἡ
σκηνικὴ σου πεῖρα κατὰφύσιν νὰ ἐξασφαλί-
σουν σ' ἕνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα σου θεατρικὰ ἔρ-
γα, τὴ «Δίκη τοῦ Θανάση», τὴν ἐπιτυχία τῶν
ἄλλων ἔργων σου ; Μήπως γιατί ἡ δεξιοτεχνία
καὶ ἡ σκηνακὴ πεῖρα δὲν εἶναι ἀρκετὰ, μόνον
αὐτὰ, νὰ στηρίζουν στὰ πόδια του ἕνα θεατρι-
κὸ ἔργο ; Ἀλλὰ τότε πῶς τὸ δικὸ μου στάθι-
μα χάρις στὰ δύο αὐτὰ μοναδικὰ τοῦ προτερή-
ματά, ὅπως γράφεις στὸ τελευταῖο τεῦχος τῆς
«Νέας Ἐστίας» ;

Εἶσαι συγγραφέας ἐκλεκτός. Καὶ σὰν τέτοιος
ἔβρεις πῶς ὁ θεατρικὸς συγγραφέας, ἀπὸ τὴν
ζωὴ ποὺ ἀπλώνεται γύρω του, πρέπει νὰ
πάρῃ τὰ θέματά του. Καὶ σ' ἐρωτῶ, ὅπως θὰ
ἔλεγε ἡ Δὲς Δικηγόρος : Ποῦ εἶδες σὺ «τὰ ἔξυ-
πνότατα, τὰ διαβολεμένα, τὰ τετραπέρατα κο-
ρίτσια», ποὺ γίνονται σήμερα δικηγόροι, καὶ
πότε ἀκουσες κανένα ἀπ' αὐτὰ ν' ἀγορεύῃ —
μιλᾷμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα—στὸ δικαστήριον, ὥστε

«νὰ παρουσιάσω τὰ κομικὰ αὐτοῦ τοῦ ἐπαγ-
γέλματος», ὅταν τὸ ἔξασκῃ ἕνα νέο καὶ ὁμορφο
κορίτσι ; Ποῦ ζοῦν καὶ ποῦ δροῦν τὰ περίεργα
αὐτὰ θηλυκὰ, γιὰ νὰ πῶν νὰ τὰ ἰδῶ, νὰ τὰ
μελετήσω καὶ νὰ προσπαθῶμαι νὰ τὰ σατυρίσω
σ' ἕνα νέο ἔργα μου ; Ἴσαμε σήμερα στὴν
Ἑλλάδα μόνον ἕνα κορίτσι ἔξασκεῖ τὸ ἐπάγ-
γελμα τῆς δικηγόρου, καὶ αὐτὸ ὄχι ἐδῶ, ἀλλὰ
σὲ κάποιου ἐπαρχιακῆ πόλι. Ὁ θόρυβος ποὺ
δημιουργήθηκε τελευταῖα γύρω ἀπὸ τὸ ὄνο-
μα μιᾶς δικηγόρου, δὲν πρέπει νὰ σοῦ κἀνῃ
καμμιά ἐντύπωση, γιατί αὐτὸς ὀφείλεται ὄχι
στὴν ἐπαγγελματικὴ τῆς δράσιν, οὔτε στίς ἐ-
νώπιον τοῦ δικαστηρίου ἀγορεύσεις της, οὔτε
στίς σοφὲς γνωμοδοτήσεις της, ἀλλὰ στὴν προσ-
πάθειά της νὰ πάρῃ μιὰ ἀνώτερη θέση στὸ
Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας.

Κανένα, ἀγαπητέ μου Ξενοπούλε, ἀπὸ τὰ
κορίτσια, ποὺ ἐσπούδασαν νομικὰ στὴν Ἑλλά-
δα, δὲν ἐξήσκησε τὸ δικηγορικὸ ἐπάγγελμα.
Κι' αὐτὸ ἀκριβῶς θέλησα νὰ σατυρίσω—σὺ δὲν
τὴν ἀναγνωρίζεις ὡς σάτυρα, δικαιοσύνη σου—
στὴν κομωδία μου. Τὴν ἀλήθεια αὐτὴ, ποὺ ἀ-
ποτελεῖ καὶ τὴ βάση τοῦ ἔργου μου, δὲν τὴν
διέκρινε κανένας ἀπὸ τοῦς κριτικοῦς μας, ἢ καὶ
ἂν τὴν διέκριναν μερικοὶ ἀπ' αὐτούς, δὲν θέ-
λησαν νὰ τὴν ὁμολογήσουν. Σὺ ὅμως, ποὺ ἡ
καλὴ πίστις εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ
τῆς ἴσας σήμερα ἐργασίας σου, πῶς δὲν τὸ
ἀντελήφθης αὐτό ; Στὴν «Ἐπαγγελματικὴ Σχο-
λὴ Θεάτρου», τὸν πρῶτο χρόνο ποὺ ἰδρύθηκε,
ἦρθαν καὶ δύο ἔξυπνότατες— τὸ τονίζω αὐτὸ
τὸ «ἔξυπνότατες»—φοιτήτριες τῆς νομικῆς καὶ ἐ-
γράφησαν μαθήτριες. Ἄν ἔβλεπες τὰ δυστυχι-
σμένα αὐτὰ ὄντα τὴν ἐποχὴν ἐκείνη, θὰ τὰ λυ-
πόσωνα. Σακκάκια ἀντρικά, κολλάρια ἀντρι-
κὰ, γροβὰτες ἀντρικὲς, τραγιάσκες στὸ κεφάλι,
καπούτσια χωρὶς ἔγχος τακουνοῦ, προσπάθεια
ἄγρια γιὰ τὴν ἐξαφάνισιν καὶ ἀπόκρυψιν κάθε
ὠραίας καμπίλης τοῦ κορμοῦ τους. Συμπαθη-
τικώτατα πλάσματα καὶ τὰ δύο, εἶχαν θυσιάσει
ὅλο τὸ γυναικεῖο εἶναι τους στὴν ἐπιστήμη, σὲ
σημεῖο ὥστε νὰ προκαλοῦν τὸν πόνο καὶ τὸν
οἶκτο. Ἄν δὲν βαρύνσαι, ἔλα καμμιά ἡμέρα νὰ
σοῦ παρουσιάσω τὰ δύο αὐτὰ κορίτσια, ὅπως ἐ-
ξελίχθησαν σήμερα. Στὸ ἀναμταξὺ ἐπῆραν τὸ
δίπλωμά τους, ἔγιναν δικηγόρινες, ἀλλ' ὁ γυ-
ναικισμὸς τους, ποὺ ἔξυπνησε κατὰ τὸ διάστη-
μα αὐτό, ἔστειλε στὸ διάβολο καὶ τὸ δίπλωμα
καὶ τὸ ἐπάγγελμα. Στὴ θέση τῶν σχολαστικῶν
καὶ ἀνδροειδῶν ἱερειῶν τῆς Θέμιδος, ἐμπῆκαν
δύο χαριτωμένα γυναικεῖα κομφοτεχνήματα,
ποὺ εἶμαι βέβαιος πῶς τὸ περισσότερο τῆς ἡ-
μέρας τους τὸ περᾶνε σκυμμένα ἀπάνω ἀπὸ
τὴν «Φέμνα» καὶ τὴ «Βόγκ».

Σκοπὸς μου λοιπὸν ἦταν ὄχι νὰ σατυρίσω τὴν
γυναῖκα στὴν ἐνάσκηση τοῦ δικηγορικοῦ τῆς
ἐπαγγέλματος, γιατί τέτοιο πρᾶμα δὲν εἶδαμε
ἀκόμη στὴν Ἑλλάδα, — αὐτὸ θὰ ἦταν ἐσυγ-
γραφικὴ ἀυθαιρεσία, — ἀλλὰ νὰ τὴν ἐμφανίσω
ἀγωνιζομένην, μάταια ὅμως, γιὰ νὰ γίνῃ δικη-
γόρος, πρᾶμα ποὺ τὸ εἶδαμε, τὸ βλέπουμε καὶ
νὰ εἶσαι βέβαιος πῶς θὰ τὸ βλέπουμε ἐπὶ πολὺ
ἀκόμη. Τώρα, πῶς μὲ τοῦς γοναῖς τοῦς «ὄλιος

διόλου παραζαλισμένος» πού είχε ἡ ἡρωίδα τοῦ ἔργου μου, καί μέ τό ἐπιχειρηματικόν περιβάλλον μέσα στό ὁποῖον ἐξοῦσε, κατώρθωσε νά πιάσῃ μέ μικτό Γορνάσιο καί κατόπι στό Πανεπιστήμιο, μπορεί νά τό καταλάβῃ καθένας, πού θά ἤθελε νά προσέξῃ τόν ὄχι «παραζαλισμένο», ἀλλά μακροφιλόδοξο κατέρα της, νά διαλαλή στήν πρώτη πράξη τοῦ ἔργου πῶς ὄνειρό του ἦταν νά γίνῃ διζυγῶρο τήν κόρη του.

Βρίσκεis ἀκόμη πῶς στό νά σταθῇ ἡ «Δίς Δικηγόρος» συνδέεται καί τό τέλειο καίξιμο τῶν ἠθοποιῶν. Δέ λέω ὄχι. Μά ἂν δέν ὑπῆρχε ἔργο, δέν θά μπορούσαν νά παίξουν καί οἱ ἠθοποιοί. Καί τό γεγονός πῶς ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ ἠθοποιοί ἔπαιξαν ὄχι καλά, ἀλλά ὑπέροχα — τοῦς συγγαίρω καί τοῦς εὐγνωμονῶ γι' αὐτό — μαρτυρεῖ, πῶς ἐκτός ἀπό τήν δεξιοτεχνία καί τή σκηναϊκή πείρα τοῦ συγγραφέα, ὑπάρχει καί κάτι ἄλλο: Τό ἔργο, ἀγαπητέ μου Σενόπουλε, τό ἔργο πού μέ ἀνυπόκριτα ἐνθουσιασμέ εἰσφορῶν τήν ἀθηναϊκό κοινό, πού, ὅσα κι' ἂν τό βρίζουν, τό κακόμοιρο, οἱ θεατρικοί κριτικοί ἐπί πνευματικῇ κατωτερότητι, αὐτό ξέρει νά διαλέγῃ, νά χειροκροτῇ καί νά υποστηρίξῃ τά ἔργα πού κάτι ἀξίζουν.

Μέ ἀγάπη

Θ. Ν. ΣΥΝΑΔΙΝΟΣ

Ἀπαντῶ εὐχαρίστως. Ἡ λογοτεχνική ἀξία δέν ἔχει καμμιά σχέση μέ τή θεατρική ἐπιτυχία. Φυσικά, ἕνα ἔργο γελοῖο δέν θά μπορούσαν ποτέ νά τό σώσουν οἱ ἠθοποιοί. Ἀλλά ποῖός εἶπε ὅτι ἡ «Δίς Δικηγόρος» εἶναι γελοῖο ἔργο; Ἐγώ εἶπα μόνο ὅτι δέν εἶναι λογοτεχνικό. Ὅσο γιά τὰ δικά μου, πρέπει νά θυμίσω στόν ἀγαπητό μου συνάδελφο, ὅτι ὄχι μόνο ἡ «Δίκη τοῦ Θανάση» πού ἀναφέρει, ἀλλά οὔτε κανέν' ἄλλο ἔργο μου, ποτέ, δέν είχε τήν ἐπιτυχία τῆς «Δ-δος Δικηγόρου» ἢ τῶν ἄλλων του ἔργων. Ἀκόμα λιγότερο τήν ἐπιτυχία τῶν κωμωδιῶν τοῦ κ. Μωραϊτίνη, τοῦ κ. Λάσκαρη καί, παλαιότερα, τοῦ Κορομηλά καί τοῦ Κόκου. Παῦ θά πῇ ὅτι ὅλοι αὐτοί οἱ συγγραφεῖς εἶχαν ἢ ἔχουν ἀσυγκρίτως μεγαλύτερη θεατρική ἐμπειρία καί δεξιοτεχνία ἀπό μένα. Ἄλλο ζήτημα τώρα, ἂν ὁ «Ψυχοπατέρας», πού δέν ἔκαμε περισσότερες ἀπό δέκα ὄλες-ὄλες παραστάσεις, θεωρεῖται σταθμῶς στήν ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Θεάτρου, ἢ ἂν ἡ «Τρίμορφη Γυναίκα» καί ἡ «Δίκη τοῦ Θανάση» σημειώθηκαν ὡς οἱ μόνες στόν τόπο μας θεατρικές καινοτομίες τῶν τελευταίων ἐτῶν. Τό ἴδιο καί τὰ βιβλία μου. Τῆ μεγαλύτερη «ἐπιτυχία» εἶχε ὡς τώρα ὁ «Κόκκινος Βράχος». Ἀλλά τί εἶναι οἱ 15,000 ἀντίτυπα πού ξοδεύθηκαν ἀπ' αὐτό τό μυθιστόρημα, μπροστά στίς 50 καί στίς 150 χιλιάδες πού ἔφθασαν τὰ μυθιστορήματα τοῦ Κυριακοῦ, τοῦ Δημητρακοπούλου, τοῦ Γυμνησιοῦ καί τῶν ἄλλων γνωστῶν συγγραφέων;

Βλέπει λοιπόν ὁ κ. Συναδινός ὅτι δέν ἔχω τό προσόν νά καζάρω, οὔτε μπροστά του ὡς θεατρικός, οὔτε μπροστά σέ ἄλλους ὡς μυθιστοριογράφος. Ἀλλ' αὐτό δέν ἐμποδίζει νά κρίνω σωστά, καί θά μοῦ ἐπιτρέψῃ νά ἐπιμεί-

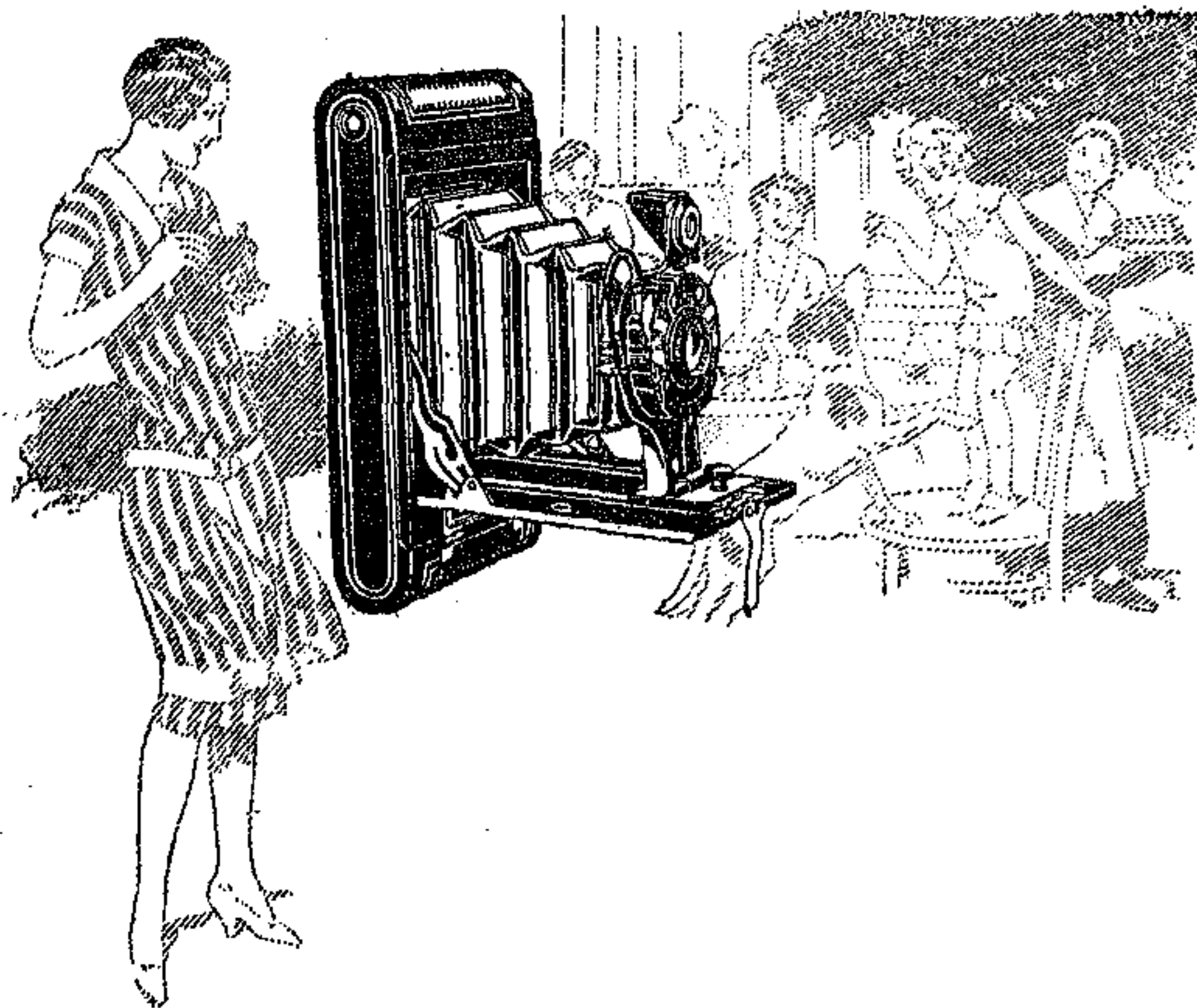
νω ὅτι ἡ «Δίς Δικηγόρος» εἶναι ἀκριβῶς ὅπως τήν ἔκρινα. Λογοτεχνικῶς—ὄχι θεατρικῶς,— τό θέμα του τό χειρισθῆκε ἀστοχώτατα. Ἄντι νά πάρῃ ἐν' ἀπ' αὐτά τά ἐξυπνότατα κορίτσια-δικηγόρους πού γνώρισε καί πού γνώρισα, πήρε ἕνα ζουτακόριτσο, πού κάθε ἄλλο μπορεί νά ἐμφανίσῃ ἢ νά «σατυρίξῃ», παρά τή δεσποινίδα-δικηγόρο. Ἔχει ἀκόμα λάθος νά νομίσῃ, ὅτι ἡ γυναίκα δέν ἄρχισε ἀκόμα στήν Ἑλλάδα νά δικηγορῇ. Σέμισε λοιπόν τή δ. Φλαμπουριάδη στό Στρατοδικεῖο, καί τή δ. Χριστοπούλου πού μέ τόση ἐπιτυχία δικηγορεῖ στήν παιρῖδα του Τρίπολη; Καί πῶσε; ἄλλες ἀκόμα θά ἔχουν τελειώσει τίς σπουδές του; καί θά δικηγοροῦν ἢ θά περιμένουν—σοβαρά,— τήν «πρώτη ὑπόθεση»... Ἀλλά κι' αὐτό τί σχέση ἔχει; Ὁκ. Συν. ἔπρεπε νά πάρῃ γιά ἡρωίδα ἐν' ἀπὸ τά κορίτσια πού γίνονται πραγματικῶς δικηγόροι, ἀδιάφορο πῶσα εἶναι σήμερα ἢ πῶσα θά εἶναι αὔριο στήν Ἑλλάδα. Ἐνα κοινωνικό ἔργο, παρμένο καλά, πάντα προτρέχει λίγο τήν ἐποχή του. Κάποτε καί πολύ. Αὐτό εἶναι τόσο φανερό, πού ἀπορῶ πῶς ὁ κ. Συναδινός δέν ἀναγνώρισε ἀμέσως, ὅτι ἡ κωμωδία πού φαντάσθηκα ἀπό τόν τίτλο του, θάταν ἀνώτερη ἀπό τήν κωμωδία πού ἔγραψε. Καί τόσο περισσότερο, γιατί ἡ «Δίς Δικηγόρος» δέν ἀποτελεῖ, εὐτυχῶς, τό «ἀπαντο» τοῦ καλοῦ καί γόνιμου αὐτοῦ κωμωδιογράφου. Στό ἐνεργητικό του ἔχει πολλές ἄλλες σατυρικές κωμωδίες, πού ἡ ἐπιτυχία τους δέν ἦταν μόνο θεατρική.

Γρ. Ξ.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

9 Λυγούστου

κ. Χρ. Κ. καθηγητή. Ἡ λέξις ἔχει ὅλας αὐτάς τās σημασίας. «Ἀρχικό τραγούδι» π. χ. θά πῇ κι' ἐκεῖνο πού βγαίνει ἀπό τόν λαόν; κι' ἐκεῖνο πού γίνεται διὰ τόν λαόν, ἀλλά κι' ἐκεῖνο πού τό πῆρε ὁ λαός, τό ἀγάπησε καί τό τραγουδεῖ. Ὁρθότατα λοιπόν ὁ κ. Π. Χ. ἀπέδωσε τό γαλλικόν romanalre διὰ τοῦ «λαϊκός», ἀντινὰ πῇ «δημοφιλής». ὅπως θά θέλατε.—κ. Γ. Χ. Κέρκυραν. Σᾶς ἐστείλαμεν καλῶματα δ' καί ε' τόμου κι' εὐχαριστοῦμεν διὰ τό θερμόν πάντα ἐνδιαφέρον. Διὰ τήν θεληματικῇ ἀποστρατεῖαν μερικῶν παλαιῶν, εἶναι μερικοί νέοι πού μᾶς ἱκανοποιοῦν μέ τό παραπάνω. Ἦ λέτε π. χ. διὰ τήν «Μεγάλην Στιγμῆν» τοῦ κ. Βεντόγλου; Δέν εἶναι ἀπό τά ὠραιότερα διηγήματα πού φάνηκαν ἐλληνικά στά τελευταία χρόνια; —δ Μαρ. Μπ. Θεσσαλονίκη. Σᾶς ἐστείλαμεν «Κατήφορον» κι' ἐκρατήσαμεν σημειῶσιν διὰ «Μυστικούς Ἀρραβῶνας». Ὁ «Ποπολάρος» εἶναι τετράπρακτον κοινωνικόν ἔργον (comédie), παρουσιάζον μίαν φάσιν τῆς πλῆθς τῶν τάξεων εἰς τήν παλαιάν Ἑπτάνησον. Ὁ κ. Σενόπουλος τό ἔγραψε πρό τριατίας, ἀλλά διὰ τεχνικούς λόγους δέν ἐπαίχθη ὡς τώρα. Θά παιχθῇ ἀπό τήν «Ἐλευθέραν Σκηνήν» μετά τό «Τέλος τοῦ Ταξιδιοῦ» πού θά διαδεχθῇ τόν «Βολπόνε». Ἀργότερα θά παιχθῇ ἕνα ἔργον τοῦ κ. Ζ. Παπαντωνίου, δραματοποιήσας εἰς 4 πράξεις τοῦ περιφήμου δημοτικοῦ τραγουδιοῦ τοῦ

Ἀποκτήσατε τήν συνήθειαν νά φωτογραφίζετε τό παιδί σας.

Αἱ χαριτωμένες κινήσεις του, τὰ κατορθώματά του
τίς κωμικές ἐκφράσεις του

Καί εἶναι τόσο εὐκόλον μέ ἕνα

KODAK

ἕνα κλικ! καί ἡ φωτογραφία εἶναι ἔτοιμη.

Καί τό λεύκωμα πού θά περιέχῃ αὐτές τίς φωτογραφίες
θά εἶναι εὐχάριστο σήμερα, ἀλλά ἀνεκτίμητο μετά
ἀπό λίγα χρόνια.

Νεκροῦ Ἀδελφοῦ («Ὁ Βουρκόλιακας») καθὼς καὶ ὁ «Ἐρωτόκριτος» τοῦ Κορνάρου, διασκευασμένος διὰ σκηνῆν ἀπὸ τὸν κ. Θ. Συναδινόν.—κ. **Κ. Ντ.** Μεσολόγγι. Ἐὐ γράμμα σας ἐλήφθη ἀργά, ὥστε μόνο ἐξῆς μισορῆμα νὰ σημειώσωμε διὰ τὴν πόλιν σας, ἐντὸς τοῦ Ἀγασίου, ὅτι γίνῃ φιλολογικὸν μνημόσυνον τοῦ ποιητοῦ Κώστα Καρυωτάκη. Ἄμα γίνῃ, ὅτι ἔχετε τὴν καλοσύνην νὰ μᾶς σταίητε ἓνα σχετικὸν σημείωμα νὰ τὸ δημοσιεύσωμεν.—κ. **Γ. Θ.** Ἐυδελόν. Ἐξχαρίστως, ὅτι τὸ διαβάσωμεν καὶ ὅτι σας τὸ ἐπιστρέψωμεν συμπληρωμένον ὅπως ἐπιθυμεῖτε. Ἀλλὰ καὶ «ἐν περιπτώσει ἐγκρίσεως» δὲν ὀφείλατε νὰ δημοσιευθῆ; ἢ ἐκ παραδρομῆς λείπει ἀπὸ τὴν φράσιν σας ἓνα «μή»;—κυρίαν **Β. Κ. Μ.** Κανιά. Τὸ ἔργον ποῦ ἐξεχώρισαν οἱ κριταὶ ὡς θεατρικόν, ἀλλὰ ποῦ δὲν εἶναι καὶ λογοτεχνικόν, ἔχει τίτλον «Ἡ Παραγνωρισμένη». Ἐὐ ἄλλο ποῦ ἐκρίθη πολὺ καλογραμμένον, ἀλλὰ ποῦ δὲν παύεται, εἶναι οἱ «Δεσμοί». Καὶ τέλος, τὸ ἔργον ποῦ συνδυάζει ἐν μέτρῳ καὶ τὰ δύο καὶ ὅτι μισορῆμα, μετὰ ὀλίγας ἀλλαγὰς, νὰ περὶ τῆς, ἔχει τίτλον «Ἀνθούλα Βυλλίδου». Ἐπειδὴ ἴσα-ἴσα οἱ κριταὶ ἔκριναν μετὰ τὴν ἀσπληρότητα, εἶναι ἀδύνατον νὰ δημοσιευθῶν δριστηκᾶ ἀποτελέσματα, πρὶν ἀναγνωσώμεν καὶ ἡμεῖς ὅλα τὰ ἔργα, διὰ νὰ εἰμεθα τοῦλάχιστον εἰς θέσιν νὰ τὴν δικαιολογήσωμεν. Πράγμα, ἐννοεῖται, ποῦ ὅτι ἴτε ὅλους περιττόν, ἐάν πέντ' ἔξη ἀπὸ τὰ πενήντα ἐκρίνοντο βραβεύσιμα. . . Ὅσα διὰ τὰ ἔργα τῶν «Νέων», ὁ Ἄλκης Θρύλος, ποῦ ὅτι μισορῆμα νὰ τὰ παρακαλοῦθῃ, λείπει ἔδὲ ἀντικαταστάτης τοῦ δὲν εὐκολύνεται, δυστυχῶς, νὰ πηγαίνῃ στὸ Παγκράτι νὰ τὰ βλέπῃ.—κ. **Δημ. Κ.** Ἀνδρτσιναν. Ἡ διεύθυνσις τοῦ κ. Α. Σ. Β. εἶναι ὁδὸς Σερίφου, 2, Ἀθήνας.—**Ἐνδιαφερόμενον**, Ἀλεξάνδρειαν. Σὰς παραπέμπομεν εἰς τὴν ἀνωτέρω ἀπάντησίν μας πρὸς τὴν κυρίαν Β. Κ. Μ. διὰ τὸ χειρόγραφον νὰ μᾶς ρωτήσῃτε μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν ἀποτελεσμάτων.—κ. **Μ. Γ. Π.** Γρεβενα. Μᾶς συγκινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον μετὰ τὸ ὅποιον μᾶς παρακαλοῦσθε. Σὰς παραπέμπομεν εἰς τὴν Ἀλληλογραφίαν τοῦ προηγ. τεύχους, εἰς τὴν ἀπάντησίν μας πρὸς τὸν κ. Ν. Π. Ἀδύνατος ἢ ἀξίως τῶν σελίθων ἀνευ ἀξίσεως τῆς τιμῆς τοῦ τεύχους, τὴν ὁποῖαν εὐσεβῶς ὅτι ἐφίσταντο οἱ πλείστοι τῶν ἀγοραστῶν, καὶ ἄδικος ἢ κατάρχησις τῶν διαφημίσεων, ἀπὸ τῆς ὁποίας καλύπτομεν ἓνα μικρὸν μέρος τῶν ἐξόδων μας. Ὁ κ. Ν. Ἐπ. δὲν εὐκαίρησε, δυστυχῶς, νὰ ἐπεξεργασθῇ τὴν «Ροδάπιδά», καὶ εἴπαμεν διὰ ποῖον λόγον ἀναβάλαμεν τὴν δημοσίευσιν τοῦ «Ποιόν ἀπ' τοῦς δύο»;—κ. **Ἐὐστ. Κακ.** Λιγούδιταν. Τὸ πεζόν σας ἔχει ὅλα τὰ μειονεκτήματα τοῦ ἐξηγημένου ρωμαντισμοῦ. Ἦτο ἀνάγκη νὰ συμβῆ ὅλη αὐτὴ ἢ συρροή, διὰ νὰ μεταδοθῇ ἢ συγκίνησις στὸν ἀναγνώστην; Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι εἶται παρεκτρέπεται κενεὶς ἔξω ἀπὸ τὸ νόημα τῆς τέχνης καὶ παθίνειται ἐντελῶς νευρικᾶ. Ζητήσῃτε τὰ γεγονότα στὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τῶν ἡρώων σας. . . Ἐὰ ποιήματα σας ἔχουν εὐρύτητα ἐμπνεύσεως ὡςτεροῦν ὅμως εἰς κλοῦταν, πρωτοτυπίαν καὶ ὑποβλητικότητα λεκτικῶν.—κ. **Γ. Πιόλι.** Ἰωάννινα. Μὰ δὲν μᾶς εἰσθε καθόλου ἀγνωστος!

Ἀπὸ τὰ σημερινὰ σας, ὁ «Ξερός βασιλικός» εἶναι τ' ἑραϊότερον, χωρὶς ἄλλο. Κρατοῦμεν ὅμως καὶ τὰ «Χαμένα Ἰανικὰ», μολονότι κάπως ἀσάφῃ (β' τετρ.).—κ. **Στρω.** Κιλκίς. Δὲν ὑπάρχει θέσις εἰς τὴν «Νέαν Ἰστορίαν» διὰ τὴν συνεργασίαν σας. Ἰδέτε πολὺ εἶδος ὕλην δημοσιεύσωμεν.—κ. **Χαρολ. Τσ.** Ἐνταῦθα. Ἐπιτυχῆς ἐλευθέρων μέτρον, ἀλλὰ ἐν συνόλῳ στερεῖται πνοῆς καὶ σαφηνείας εἰς τὰ νοήματα. Ἐναδιαβάστε το καὶ μόνος σας. Ἄλλοι εἶδους ἀσάφεια χαρακτηρίζει τὴν ὑποβλητικότητα τῆς ποιήσεως!—κ. **Παν. Δ.** Καὶ ἡ δική σας μουσικότης, ποῦ εἶναι ὀλοφάνερη, ἐξέρχεται ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ ἐπιτρεπομένου. Ἄν θέλατε, ἀναλύσατέ μας εἰς πεζόν τὴν σειράν τῶν ἐνοιῶν τοῦ «Ἐρνεῖ ἢ ἀγγή. . .» Ἡ καλύτερη, διορθώσατέ το!—κ. **Μ. Ν. Ράπτ.** Ἐὐ κρατοῦμεν διὰ τὴν πρωτοτυπίαν του. Ἐχει ὅμως ἁλλεΐψεις. Ὁ λυρισμός του ἔπρκει νὰ εἶναι ἐνίοτε ζωηρότερος. Καὶ ὁ τίτλος ἀντίθετος πρὸς τὸ θέμα. **Ἰστορίαν** ἔχει ὁ Ἐρημίτης σας, ἢ δύναμις τοῦ λείπει.—κ. **Ἰω. Θεοδ.** Ἰπογράφετε λοιπόν, ἀφοῦ «δὲν σὰς κάνει κόπον», καὶ μή. . . ἐρυνάτε! Δὲν διορθώσατε καὶ πολλὰ πράγματα στὸ σημερινόν. Ἄς εἶναι, σταίητέ μας καὶ κατὰ ἄλλο. Ὅτι κρίνωμεν ἀσφαλέστερα.—κ. **Κ. Σ.** Ἐνταῦθα. Ἀδόκιμον ἀκόμη τὸ «Ἐπιτήμιον» σας ἐκτὸς μερικῶν στίχων τῆς ἀρχῆς. Καὶ ἡ κιννοτομία τῆς μετρικῆς σας ἔχει ἐσωτερικῶς ἁλλεΐψεις καὶ ἀσυμμετρίαν.—δ. **Ἀηδ. Καρτ.** Ἀστοχὰ καὶ ἀντικεινικὰ μερικὰ ἐπίθετα. Ἐὐ δὲ «Σούρουπος» δὲν ἐξάντλει τὸ θέμα, ὥστε νὰ ἐπαναλαμβάνεται κίολας τὸ α' τετραστιχόν του. Τοῦς «Θανάτους» τοῦς κρατοῦμεν, μολονότι ἢ σύλληψις, ἢ ἀπεικόνισις, τὸ πνεῦμα, εἶναι κάπως ἀσύγχρονα καὶ παλαιότερα, ἐξηγητικῆς σχολῆς.—κ. **Δ. Καρστ.** Δὲν εἶναι,—πῶς νὰ τὸ ποῦμε—σοφτε, νὰ βάλωμεν αὐτὸν τὸν τίτλον εἰς τὴν σειράν τῶν πέντε ποιημάτων. Αὐτὸ γίνεται, ὅταν πρόκειται γιὰ κατὰ περὶ κόσμιο, ποιητικόν, ἱστορικόν. Ἀπὸ τίς ἐλογεῖς λοιπόν αὐτὸς ὅτι μᾶς ἐπιτρέψατε νὰ διαλέξωμεν μερικᾶς, καὶ νὰ τιλοφορήσωμεν καθεὶ μὲ μετὰ τὴν ἀρχικὴν τῆς φράσιν. Ἐὰ λοιπὰ ὡςτεροῦν. Τὸ «Μοναστήρι» εἶχε τόσα πολλὰ νὰ πῆ ἀκόμη! Δὲν γίνεται;—κ. **Ο. Γ. Π.** Ἐνταῦθα. Πολὺ καλὰ, ὅτι συμμορφωθώμεν.—κκ. **Α. Καπ., Σ. Γ., Α. Ψ., Δημ. Κλ., Κρίστον, Χ. Οἰκ., Χρ. Μηλ., Γ. Γ. Κ.** Ἐνταῦθα. **Ναυσίθρον** Κέρκυραν, **Τ. Π., Κυρπανήσις** Θ. Α. Καλλιθέαν, **Νεφ. Πορ. Σάμιον, Δ. Χ. Σ.** Κεφαλληνίαν. Ὅτι ἔχετε ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρχόμενον.

Ἡ «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

Ἐνεκα παροδικῆς εὐτυχῶς ἀσθενείας, ὁ κ. Παῦλος Νιρβάνας δὲν ἐπερόφθασε νὰ γράψῃ ἐγκαίρως τὸ χρονογράφημά του διὰ τοῦτο τὸ τεῦχος. Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ εἴχαμεν πολλὴν ὑλὴν, μὴ ἐπιδεχομένην ἀναβολήν, ἠναγκάσθημεν νὰ περιορίσωμεν τὴν εἰκονογράφειν καὶ τὰς σελίδας τοῦ Δεκαπενθήμερου.